

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

ELŐRE

REGÉNY

IRTA
VÉRTESI ARNOLD

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-12-5 (online)
MEK-14689

I.

Előre, csak előre! Akárhogy, akármilyen uton, akármilyen eszközzel, csak előre! Rángatjuk egymást, taszigáljuk egymást, letapossuk egymást; mindegy, csak előre! Ebben az örült tola-kodásban itt is elbukik egy, amott is elbukik egy; de ki törődik azzal? Csak előre! Az ember küzd, vergődik, kapaszkodik, csuszik-mászik, csakhogy előbbre jusson. Ki az egészségét, ki a boldogságát, ki a becsületét hagyja ott a versenytéren, csakhogy megelőzze a másikat. Ron-gyokban szakadozik le rólunk a jellem, melyről naiv lelkek azt hiszik, hogy pánczél a férfinak s eldobunk minden fölösleges terhet, a szívet, a lelkiismeretet. Csak előre, előre!

A tespedésnek vége. Mindenki mozog, mindenki rohan, mindenki megérti a kor intő szavát. Előre!

Dózsa Kálmán is megérti, a ki csak vidéki ügyvéd egy kis városban, ismeretlen és jelenték-telen ember, de szeretne gazdag és hatalmas, híres és tekintélyes férfi lenni.

Ugyan ki ne szeretne az lenni? Főképp ha olyan kedves, csinos kis felesége van, a ki mindig azt trombitálja a fülébe, a ki buzdítja, lelkesíti, nem hagyja ellankadni s enyelegve, csókolózva serkenti:

- Ne maradjunk itt, kedves. Ne maradjunk tovább.

Milyen más élet vár reájuk a fővárosban. Mennyi remény, mennyi kilátás! Lám Morvayék is fölmentek s Morvay most dúsgazdag ügyvéd oda fenn, háromemeletes háza van, uri fogata s bizonyosan megválasztják képviselőnek legközelebb. Simonék is fölmentek és nekik is van most már háromemeletes házuk, nagy ebédeket adnak, miniszterek is járnak hozzájuk s az a hire, hogy Simon Endre nem sokára osztálytanácsos lesz az igazságügyminisztériumban.

Oda, oda a fővárosba, oda kell nekik is fölsetni. Ott a bőség szaruja, a melyből gazdagság, rang, kitüntetés ömlik, csak rázni kell. Miért penészedének meg itt a vidéken, elfelejtve, ismeretlen homályban, nyáron a kis kertben üldögélve a hernyós fák alatt, a saláta és uborka közt, harisnyát kötve, vagy a vámosi kölcsönkönyvtár bemocskolt regényeit olvasgatva, télen ki-nézegetve az ablakon a feneketlen sártengerre, vagy a térdig érő hóra és esténként várva, míg Kálmán hazabotorkál a füstös kaszinóból, hol a járásbíró meg a tiszteletes ur társaságában preferánczczal ölik az időt?

Hát élet ez így? Ezek a csöndes unalomban lemorzsolódó napok? Néha egy-egy névnap, a hol az a multság, hogy az urak leiszszák magukat, az asszonyok pedig a paradicsom befőzéséről s a rossz cselédekről beszélgetnek; míg a kis Dózsáné képzeletében idáig cseng a főváros pezsgő életének zaja s sziporkázik csábító fénye. Oda, oda, ott az élet, ott a szerencse, ott a boldogság.

Dózsa Kálmán kissé haboz ugyan, mert itthon becsületesen megélhetnek, semmiben hiányt nem szenvednek, a saját házukban laknak s ott fent, ki tudja, hogy folyik majd a dolguk. Az édes anyja is tartóztatja:

- Lásd, fiam, minek mennél idegenek közé?

De a kis menyecske biztató szava elnyomja az édes anya aggódó intését. Már ugyan miért ne mennének? Mások is elmentek s boldogultak; miért ne boldogulnának ők is? Lesz nekik protekciójuk is. Ott van Kertész Flóris bácsi, a kuriai bíró, a kis menyecske nagybátyja.

A kuriai bíró emlegetése még az öreg Dózsánét is elhallgattatja, a ki csak egy kálvinista papnak az özvegye s bizonyára keveset ért a világ dolgaihoz. Neki csak abban telt el az élete, hogy boldogult urával takarékoskodtak, gazdálkodtak, tisztességesen fölnevelték a fiukat s

egy kis földcskét is szereztek maguknak, házat is építettek, a hol most az özvegy asszony lakik, a fiával meg a menyével; azok elől a szép három-szobás lakásban, ő meg hátul egy kis szobácskában; de az neki elég.

Nem érti, hogy miért kíváncsoznak el innen a menyé, meg a fia; ők a boldogult urával sohasem kíváncsoztak el. Olyan nyugodalmasan élhet itt az ember, mindene terem, a mi csak a házhoz kell, télire zöldség, gyümölcs, kukoricza, krumpli, minden bőven, nyáron azok a felséges dinnyék, melyeknek a magját még a boldogult nagytiszteletű ur szerezte. Ő oltotta be ezeket a körtefákat, almafákat is.

- Már én, édes gyermekeim, nem megyek innen, ha ti elmentek is - jelentette ki az öreg asszony.

De nem tartóztatja tovább a fiát, ha csakugyan olyan szerencse vár reá odafent. Igaz, hogy itt nincsenek olyan nagy pörök, a mikért mindjárt ezresekkel fizetik az ügyvédet; kuriai bíró nagybácsi sincs, a ki pártfogása alá vegye Kálmánt. Ha odafent olyan jó dolguk lesz, ám menjenek. Szomorú szívvvel ereszti őket utnak, de hát elereszti.

- Én majd rendben tartok itthon mindent, hogy majd ha visszatértek, mindent úgy találjatok, a hogy elhagytátok.

A kis menyecskeének villognak a szemei. Hogy ők ide visszatérjenek? Micsoda gondolat? Szeretné, ha szárnyai volnának, hogy már repülhetne. Neki oly lassu ez a készülődés. Mit akar a mama azzal a sok limlommal? Az ócska butorokkal? Hogy azt mind fölvigyék? Ugyan, ugyan. Itt jók voltak, de ott fenn más butor kell nekik. Csak nem állithatják azt a kopott, tinta-foltos vén íróasztalt, mely még atyjáról maradt Kálmánra, Budapesten az irodába, a hová előkelő kliensek fognak jönni? Sem ezt a szalon garnitúrát nem vihetik föl, melyen már látszanak a vizes köpönyegek nyomai.

Az öreg asszony fejét csóválja. Ugy rémlik neki, hogy ez az átköltözködés nagyon sokba fog kerülni. A nászura, a ki kijött Vámosról, hol törvényszéki bíró, arról is beszél, hogy legalább egy pár ezer forint kell az ügyvédség megkezdéséhez Budapesten, mert hát ott nem lehet azt mondani, a mit itt a zsidóknak meg a szegény parasztnak, hogy:

- Kérek előleget a bélyegekre.

Bizony oda kell egy kis pénz, ezer forint vagy kétezer meg sem kottyán. Ő adna szívesen, ha neki volna ez idő szerint. De ennek az adakozó hajlamu apának soha sincs, mikor kellene. Így hát megint csak az özvegy nagytiszteletű asszonynak kell előállni. Neki van négyezer forint félretett pénzecskeje a takarékpénztárban; azt kiveszik s azzal és az anyai áldással indulnak utra.

A szerető anyai sziv áldásával, mely gyöngéd és forró s melynél nincs igazabb semmi e világon.

A törvényszéki bíró ur is megáldja őket, megígéri, hogy nemsokára meglátogatja és lelkökre köti:

- Flóris bácsit fölkeressétek.

Egy kuriai bíró nagy hasznára lehet fiatal kezdő ügyvédnek:

- Tudjátok, a rokoni összeköttetés... A kliensek értesülnek ám az efféléről. Okos ember nem rejti a világosságot a véka alá.

A bölcs apa, ha egyébbel nem szolgálhat, de jó tanácsosul szolgál a leányának és vejének.

- A lelkemet is odaadnám értetek - magyarázza nekik - de tudjátok, hogy a körülmények...

Persze, hogy tudják. Azok az átkozott körülmények! Még két leány van otthon, a kiket férjhez kell adni s a fiu is most szolgálja az önkéntes évét a katonaságnál és a biró urnak sincs soha szerencséje sem a tarokban, sem a pikétben.

- Flóris bácsinak mondjátok meg...

De hirtelen félbeszakítja, a mit mondani akart. Nem, ezt mégis jobb lesz nem bizni a gyerekekre. Majd inkább levelet ír. Mondják csak azt Piroska és Kálmán, hogy apa tisztelteti Flóris bácsit és nemsokára tiszteletét teszi nála.

A bucsu-lakomára megjelent az egész kis mezőváros intelligenciája. A pap három pohárköszöntőt mondott, mert háromszor iszik a magyar. A járásbiró, mint gavallér ember, saját kertjéből való rózsabokrétával kedveskedett a távozó kis menyecskének. Az öreg adópénztárnok egészen elérzékenyült és dadogott. Eszébe jutott, hogy ő még a térdein lovagoltatta, mint kis fiut, Kálmánt s hányszor csinált neki papiros-sárkányt. Igazán nem kellene elmennie, nem kellene itt hagyni őket.

A vén Kata, a ki éppen akkor hordta körül a libapecsenyét, böggve ment ki a konyhába. Az özvegy nagytiszteletű asszony nem győzte a szemeit törölgetni. A Bodri kutya, mintha sejtette volna, hogy mi készül itt, nyugtalan futkosott ide-oda, szaglászott s egyre nyalogatta a Kálmán kezét.

A fiatal ügyvéd nem gondolta, hogy ily nehéz lesz az elválás. Szinte szeretett volna mindent kicsomagolni s azt mondani:

- Nem megyek, itt maradok köztetek, a hol mindenki szeret, a hol még ez a Bodri kutya is busulni fog utánam.

De mit mondott volna Piroska? Nem nézte volna le a gyáva, ingatag embert, a ki nem mer kiszállni a sikra, hol gazdagság és dicsőség terem? Már most is mintha valami gunyos pillantást látna megvillanni szemeiben. Hát Isten nevében csak előre.

II.

A nyár vége felé járt, mikor Dózsáék felköltöztek. Az előkelő világ még nem tért vissza nyaraló helyeiről, de a kuriai bíró nagybácsi már haza jött a fürdőből.

Az Erzsébetváros egyik szűk utcájában, piszkos, ócska háznak a harmadik emeletén találták meg ő méltóságát, Dózsáék nem kis csodálkozására.

Egy bekötött fejű, szurtos vén gazdasszony nyitotta ki az előszoba ajtaját.

- Mi tetszik? - kérdezte zsémbesen.

- Itthon van a méltóságos ur? - szólt a belépő fiatal ur.

- Nem tudom, - felelt a boszus vén asszony.

Most a fiatal nő szólalt meg csengő, vidám hangján:

- Hát nem ismer már meg, Zsuzsi néni?

- A bizony lelke, csakugyan a Piroska kisasszony! - szólt az öreg gazdasszony valamivel nyájasabban.

De savanyu nyájasság volt az azért.

- Hallottuk, hogy férjhez ment. De a méltósága nem mehetett le a lakadalmára. Mert a sok dolog, tetszik tudni, meg a csuz is olyankor, őszszel kinozza legjobban és az utazás mindjárt megárt neki... Ej, hát csakugyan férjhez tetszett menni...? S ez a fiatal ur bizonyosan a férje... No a méltósága nagyon fog örülni. Mindjárt bejelentem.

S becsoszogott, aztán megint kijött hozzájuk.

- Csak tessék, a méltósága várja.

Egy ócska, rozszant butorokkal, melyek úgy látszott, mintha a zsidvasárról kerültek volna ide, tele rakott nagy szobában, kopott bőr támlásszékekben ült egy öreg ember, zöld védő ernyővel a szeme fölött, ki a mint beléptek, fölállt s nem valami nagy szivességgel megölelte őket.

- Hát itt vagytok? Üljetek le. Mit csináltok ide fenn?

Piroska akkor elmondta, hogy felköltöztek, a férje itt akar ügyvédkedni a fővárosban. S Kálmán hozzá tette, hogy ő méltósága pártfogását is kéri.

Az öreg ur gyanakodva nézte őket:

- Az én pártfogásomat? Mit használ ilyen szegény öreg ember pártfogása? Magamon sem tudok segíteni. Beteges öreg ember vagyok, a kit maholnap nyugalomba küldenek. A szemeim is romlanak. A lábam, no azon már nem segít semmi. Pedig mennyi pénzbe kerülnek a doktorok, a fürdő, a patika. Igazán koldusbotra jut az ember vén korában. Maholnap be kell érnem a nyugdíjjal. Azzal a nyomoruságos nyugdíjjal. Az embernek annyi a baja s nagyon örülnék, ha Tóni, már mint az atyád, megküldené azt a hatszáz forintot, a mit a te kelengyédre kért.

A Piroska arcza lángba borult s Kálmán nyugtalan izgett-mozgott:

- Köszönettel meg fogjuk fizetni - tört ki belőle a büszkeség.

Felesége szemrehányó pillantást vetett reá, ő méltósága azonban sokkal nyájasabb lett egyszerre.

- Nem azért mondtam, édes öcsém, de az ilyen beteges, öreg ember igazán nem tudja sokszor, honnan vegye a pénzt. Nehéz idő ez nagyon, minden drágul, az embernek össze kell huzni magát.

A farkas agglegény úgy jajveszékelt, mintha nem volna már miből élnie. A vén gazdasszony pedig be-bekukkantott az ajtón, mintha ellenőrizni akarná, vajjon a méltóságos ur nem követ-e el valami gyarlóságot, valami meggondolatlanságot, a mi az ilyen gyámoltalan öreg emberek-nél megeshetik, a kikre mindig vigyázni kell, hogy a pénzt ne pocskolják.

Bezzeg nyög a hatszáz forintja miatt most is; de akkor nem kérdezte meg a hű gazdasszonyát:

- Zsuzsi, mit gondolsz, küldjek én pénzt a Tóni öcsémnek?

Nem, hanem csak belenyult a fiókba és suttymban hamar postára adta azt a tenger pénzt. Na hiszen csak várja, hogy Tóni öcsöce megküldi azt valaha!

Erős a gyanuja a vén gazdasszonynak, hogy ezek itt megint pénzért járnak. Mert hiszen mi egyébért jönnének a rokonok ilyen öreg emberhez? Dul-ful magában oda künn s szeretné, ha már elpusztulna ez a látogató pár. Mit csinálhatnak oly sokáig ott benn?

Végre mégis csak elmentek s akkor, egész képéből kikelve, berohan a méltóságos urhoz:

- Na, mennyit csikartak ki?

A méltóságos ur nem érti meg mindjárt.

- Kicsoda?

- No hát azok a drágalátos rokonai.

Ő méltósága boszankodva szólt oda:

- Befoghatnád a szájadat, Zsuzsi. Nem szeretem az ilyen beszédet.

De úgy látszott, az ő méltósága szava nem sokat használt.

- Befogjam a szájamat? Persze, hogy befogjam. Hát én nem bánom, ha a méltósága nem bánja, nem én, akár a szegények házába juthat énmiattam; úgy is az lesz a vége az ilyen pazarlásnak. Takarékoskodhatom én akármennyit, kuporgathatom a krajczárokat, ha a méltósága tele marokkal szórja ki a pénzét az ablakon.

- Hallgass, te bolond - csittitja ő méltósága. - Nem kértek semmit, még a hatszáz forintot is megadják, azt ígérték.

- Ne higgyen nekik a méltósága, - ijesztgette a gazdasszony; - rá akarják szedni a méltóságát. Hiszen ismerhetné már őket a méltósága. Ha megadják, sem teszük egyébért, csakhogy újra kérhessenek, többet kérhessenek.

Ő méltósága egy darabig forgatja a dolgot gyanakodó elméjében. Hátha Zsuzsinak igaza lehet? Eddig mindig csak kéregettek a rokonok. Mintha az ő kis fizetése a Dárius kincse volna, a miből jobbra, balra osztogathat. De többé nem cselekszi.

- Nem ám! - gunyolódott a vén cseléd, - ha meg tudná állni.

- Megállom, - erősítette ő méltósága; - csak te vigyázz s ne ereszd be őket hozzám.

III.

Már majd három hónap óta voltak Dózsáék a fővárosban. A köruton vettek lakást s fényesen berendezték. Simon Endréék segítettek nekik ebben a nagy munkában.

- Barátom, mutatni kell az embereknek, mindenkinek felett mutatni, - magyarázta Simon Endre.

S mindent úgy szemeltek ki, hogy mutasson.

Simonné ő nagysága sokat adott a stilszerűségekre is. Dózsáék nem értették egész világosan a dolgot, de az mindegy, legyen hát stilszerű. Simonné ő nagysága a barokk stílt ajánlotta, az a legújabb divat. A butorkereskedő aztán mutatott egy remek szalon-berendezést. A múlt héten éppen ilyet adott el báró Felvinczyéknek.

- De hiszen szalon-butor nem kell nekünk, - vélte Dózsa Kálmán, - elhoztuk a tiedet, Piroska, az még egész új.

Piroska türelmetlenül hallgatta férje okoskodását. Elhozták? Persze, hogy elhozták, ámbár nem kellett volna, jobb lett volna, ha ott hagyják. Neki soha sem tetszett az a vörös gyapju bársony, kávéházba való az, de nem szólt, mert az apa izlése volt s olcsón jutott hozzá apa. Most azonban csak nem gondolja Kálmán, hogy az jó lesz Budapesten is?

Arcza kigyult, mert restelte a dolgot barátnéja előtt. Istenem! milyen fényes volt a Simonék szalon-butorzata! Három egymásba nyíló terem. Ő meg csak egyet akar ezzel a szép barokk butorral s Kálmán megtagadná tőle azt is.

- Menjen maga rossz ember, - szólt Simonné.

S igazán, ha akarna, sem lehetne tovább ellenkezni Dózsa Kálmánnak, mert az elegáns, szép Simonné már alkudozásba bocsátkozott a butorkereskedővel. Hát, hogy az a szalon-butor?

- Csak ezerkétszáz forint, - felelt a kereskedő oly hangon, mintha valami rendkívüli szivességet akarna tenni, - igazán csak a nagyságos asszony kedvéért s mivelhogy először van szerencsém ő nagyságaikhoz.

Dózsa Kálmán aggódva tekintett körül. Még a könnyüvéru Piroska is megdöbbsent. Ezerkétszáz forint! Hisz az rengeteg pénz.

Simonné leolvasta arcukról a zavart. A butorkereskedő szerényen mosolygott s olcsóbb butorokat kezdett mutogatni. De most már Piroskának egy sem tetszett. Fitymálva haladt el mellettük s vissza-vissza tekintgetett az ezerkétszáz forintosra.

Simonné segíteni akart rajtuk és odasugta rokonának:

- Hisz nem kell azt mindjárt kifizetni. Felét kifizetitek vagy egyharmadát, a többről váltót adtok. A férjem is aláírja, szívesen megteszi s aztán rendben lesz a dolog. Fizetitek, mikor tetszik, mikor tudjátok.

Piroska hálás pillantást vetett barátnéjára.

- Milyen jó vagy te, Lilla!

Félrevonták egy percre a Piroska férjét is tanácskozni. Dózsa Kálmán azonban borzad a váltóktól. A vidéki ember borzadása az, a ki nem ismeri még a nagyvilági életet s csak a maga szűk kis világában élt dermedten, mint a selyemhernyó gubójában. Az asszonyka hiába integet neki a szemével, hiába rángatja a kabátja ujját, Dózsa Kálmán nem akar tudni semmit sem a váltóról, ő készpénzzel fizet.

A hölgyek nem makacskodnak, ők nem bánják, tessék. A butorkereskedő alázatosan hajlong s véleményében igen előkelő rangot foglal el a fiatal pár, kik mindent készpénzzel fizetnek. Nagyon gazdagok lehetnek. Felvinczy báróék sem fizettek ki mindent s ezek mindent az utolsó krajczárig.

Pár forint hiján háromezret hagytak ott s mikor haza értek, a kis menyecske pirongatni kezdte az urát:

- Kissé takarékosabban kell bánni a pénzzel, Kálmán.

A férj csodálkozva tekintett rá:

- De hiszen nem te akartad...?

- Persze, hogy én akartam, - viszonzá az asszonyka, de azt nem akartam, hogy mindent kifizess. Azt sem akartam, hogy Flóris bácsinak megadd azt a hatszáz forintot. Minek? Hogy a gazdasszonyának még több legyen mit ellopni?

- De lelkem, ha tartoztunk vele.

- Hát aztán? Nem perelt. Jaj, milyen pedáns vagy te!

Dózsa Kálmánnak magának is úgy rémlik, mintha néha igazán nagyon pedáns volna. Mindjárt az első kliensét, ki a fővárosban hozzá jött, elriasztotta:

- Kérem, hisz ez világos csalás, ezt én nem vállalom el.

A kereskedő, kinek abban a házban volt lent boltja, s ki azt hitte, hogy az ilyen kezdő fiatal ügyvéd örömet kap akármin, savanyu képpel huzódott vissza:

- Ugy? Hát nem tetszik elvállalni? No majd lesz, a ki elvállalja.

Jó darabig nem jön aztán semmi kliens. Csak várja, várja Dózsa Kálmán, de nem jönnek.

Üresen áll a nagy iroda, a fal körül végigrakott székekkel, közepén hosszú asztallal, mely mellett körmeit faragsálja s lófejeket rajzolgat a papiroson két fiatal segéd. Bent a belső szobában a pompás faragott nagy íróasztalnál ül maga az ügyvéd ur. Nem faragsálja ugyan a körmeit, lófejeket sem rajzol, de semmivel sincs több dolga, mint annak a két fiatal urnak ott kint.

Néha ide vetődik egy-egy földi hazulról, kinek valami ügyes-bajos dolga van Budapesten. De azok is többnyire csak beszélgetni jönnek. Üzeneteket hoznak hazulról, hogy ez is tisztelteti, meg az is tisztelteti. A nagytiszteletű asszony igen szomorú, mióta eljöttek. A járásbíró ur nem preferánczozik már a kaszinóban, most egy vizslát kapott s azt mondja, hogy vadászni fog. Az adópénztárnoknak kihullt a két első foga és most olyan selypítve beszél, a szakállát is meghagyta, nem borotválja már; egész ősz, öreg ember. Tudja Isten, nincs jó kedve már senkinek, mióta el tetszett jönni.

Dózsa Kálmán úgy érzi, mintha az ő jókedvének is vége volna, mióta eljött. Bezzeg nem danolt még, mióta fenn van, mint otthon, mikor kedvök kerekedett s rágyujtottak egy nótára. Még a járásbíró is, de még az öreg adópénztárnok is fujta velök, a hogy tudta.

Itt olyan szárnyaszegetten gubbaszt az íróasztalánál, vagy sétálni kell Piroskával s nem érti, hogy mi a mulatság ebben a lézengésben az utczákon, a mikor jobbról is, balról is beleütközik az ember valakibe a tolakodó sokaság közt.

Olykor elmennek Simon Endréékhez s hallgatja a Simon Endre dicsekvését, ki mindent tud, mindenben részt vesz, minden nevezetes emberrel jó barátságban van, csak hogy még egyet sem látott náluk Dózsa Kálmán.

- De hiszen még nincs itt a szezon, még nem jött el a társasélet ideje, magyarázza neki Piroska; majd akkor meglátod.

Akkor az ő életök is vidámabb lesz. Mert hiszen az nem nagy mulatság, mindig csak a boltok kirakatait nézegetni, azt végre Piroska is elismeri. De majd ha megismerkednek a társasággal, ha eljönnek a zsurók, a piknikek, a bálók...

- No hiszen csak éppen egybe, kettőbe megyünk el, - siet kijelenteni Piroska, a mint látja, hogy huzódnak össze a ránczok a Kálmán homlokán - csak éppen azért, hogy lássanak bennünket, hogy a nevünket emlegessék, hogy egy kis ismeretséget szerezzünk. Igazán csak temiattad.

Dózsa Kálmán nem panaszkodhatik. Kis felesége csak ő érte akar tenni mindent, csak az ő előmeneteléért. Hiába, ismeretség nélkül semmi sem megy. Simonék is csak úgy haladhattak előre. Kéz kezet mos. Az ember nem huzódhatik a barlangjába mint a medve.

Valóban nem, Dózsa Kálmán érzi azt. Már hirdette magát az ujságokban is, de az nem sokat ér. Csak egy-két szegényebb fajta kliens jön arra a hirdetésre, olyan, a ki gondolja: no, ennek az ügyvédnek nincs praxisa, ez olcsón fog dolgozni, félig-meddig ingyen, Isten nevében.

Hallotta, hogy fiatal kollégák, kiknek még nincsenek klienseik, eljárnak a kávéházakba, ott kötnek ismeretségeket, úgy fogdossák a klienst; de az ilyen hajszáért kár volt elhagyni szülőföldjét, a hol tisztességesen, gond nélkül megélhetett.

Most lenyomják a gondok s aggódva tekint a jövő elé. A pénz, a mit magával hozott, már fogyatékán van. Négyezer forint az édes anyjától, másfél ezer forintnál több a saját pénzök. Repül itt a pénz, mintha szárnya volna. Maholnap elfogy az a kis maradék: mit csinálnak aztán?

Nagy elcsüggedés száll a fiatal ügyvéd lelkére. Ugy érzi, mintha ő nem volna erre a nehéz küzködésre, erre a kemény versenyre alkotva. Mintha ereje megbénulna már itt a versenyfutás kezdetén. Nem bizik magában.

- De hát mások is csak így kezdték, - biztatja a kis felesége.

Az az ő támasza, bátorító nemtője. Soha még oly gyöngéd nem volt, soha még oly kedves nem volt, mint most. Az ő kis fejécskéjében minden másképp tükröződik, mint a férje nagy buksi fejében. Ő nem lát semmi okot aggodalomra.

- No bizony, hát irsz a mamának s küld még kétezer forintot vagy hármat is.

- De honnan?

- Honnan?

A kis menyecske szinte boszus lesz erre a gyámoltalan emberre:

- Hát kap a takarékpénztárból. Vagy eladhatja a jövő évi termést is. Mások is úgy tesznek, ha pénzre van szükségük.

- Piroska, Piroska! - feddi a férje.

De Piroska nem ismeri el, hogy valami helytelent mondott volna. A szülőknek kötelessége gyermekeiket segíteni. Apa is megtenné, ha volna neki háza vagy földje.

- Hiszen a mit kérünk, az csak befektetés. Te, te, te csacsikám!

S ölébe ugrik a férjének és összecsókolja. Neki nincsenek aggodalmai. Ő oly merész terveket forgat a fejében és oly boldog, hogy szeretné, körül táncolni a szobát. Az ő barokk szalonbutora az valami gyönyörűség. Pedig olcsó volt. Lilla is mondja, hogy nagyon olcsó volt.

- Majd meglátod, hogy mindenkinek tetszeni fog, mert lámpavilág mellett még szebb mint nappal. És ha télen majd társaság lesz nálunk... Mit bámulsz úgy reám? Hiszen csak adunk néha egy-egy vacsorát. Egy-egy estére meghívjuk jó ismerőseinket... És látod, ez kitűnő gondolat volt, hogy a te dolgozó-szobád itt legyen mindjárt a szalon mellett. Olyankor, ha társaságot várunk, kiviszszük az íróasztalodat meg azt a könyves-polczot s ez lesz a kisebbik szalon. Azért állítottam ide a vörös bársony garnitúrát. Látod, hogy gondoskodtam mindenről. Még arra is gondoltam, hogy a mama minő kitűnő sonkákat fog nekünk küldeni... De ne füstöld be nagyon a szobádat, ha már szalonnak használjuk, mert a szivarfüstöt nem szereti mindenki.

Igy csevegett a fiatal asszonyka, vidáman, gondtalan s szinte ragyogtak a szemei, azok a gyönyörű nevető szemek. Férje nem szakította félbe csicsergését, csak magába mélyedve töprengett.

Édes anyja képét látta a távolból s mintha hallotta volna hívogató szavát a messzeségen át. De hát visszatérhet-e így, kudarczczal, szégyenszemre, hogy kinevessék? Meghátráljon gyáván mindjárt a próbálkozás kezdetén?

Elveszítse minden bátorságát azért, mert a sült galamb nem repült be mindjárt a száján? Hogy gúnyolnák otthon: ni a pipogya, a ki fölment nagy hetykén s haza szaladt már két hónap mulva, csak a pénzét verte el ostobán.

IV.

A Simon Endréék napja a szerda, nagy társaság van ott akkor este mindig.

Az előszoba hosszú fogassora már tele van aggatva téli kabátokkal, női köpenyekkel, kalapokkal, mikor Dózsáék megérkeztek.

A libériás inas leszedi róluk a felöltöket. Az asszonyka egy pillantást vet a tükörbe, a puderozóval gyorsan végigsimítja arcát, haján igazgat valamit, meghuzogatja a ruhaderekat, a keztyűn is ránt egyet-kettőt, hogy jobban megfeszüljön kezén, aztán belépnek a szalonba, hol már zsibongó társaságot találnak, de csupa idegent.

Egy-két férfi kellemesen meglepetve tekint oda a csinos, fiatal asszonyra, kinek arcza oly üde, mintha most jött volna faluról. A nők az öltözetét mustrálják. Nagyon gazdag és föltünő. Valami vidéki lesz, a ki azt hiszi, hogy a zsurokon is úgy kell öltözni, mintha bálba menne.

A háziur, a ki ott áll az ajtónál, kezet szorit velök, de csak úgy futólag, mert a gondolata egyebütt jár. Valakit vár ma, valami nagyon előkelő férfit, kinek a megjelenése fényt fog hozni a Simonék szalonjára.

Néhány szót már el is ejtett, hogy vár valakit s a jelenlevők mind idegesen várják és suttognak egymás közt:

- Vajjon ki lesz? A miniszter?

Mert már egyszer megfordult e termekben a kegyelmes ur. Nem mesebeszéd, valóban megfordult. Csak néhány perczig maradt ugyan ott s többé nem jött el; de az mindegy, az exczellenciás urak maradandó fényes nyomot hagynak magok után s az ilyen nevezetes esemény sokáig él az emberek emlékezetében. Olvasták akkor az ujságokban is.

De annak már több mint egy éve s az emberek végre felejtnek. A kegyelmes ur is felejt; az is ember. Elfelejtkezik erről az ő legbuzgóbb korteséről, a ki annyit fáradozott, hogy ő exczellenciáját képviselővé válaszsák, mert ez a sok bugris, ezek a szatócsok, suszterek, korcsmárosok nem igen akarták, ezeknek a magok fajtája kellett volna, valami duszgazdag pékmester.

Mennyit lótot-futott akkor Simon Endre, milyen hatalmas beszédek tartott, hogy lelkesítette a polgárságot: vásárcsarnokot kapunk, új főreáliskolát kapunk, a bakancsok szállításánál is tekintetbe fogják venni, ki szavazott ő exczellenciájára.

Bezzeg szorongatta akkor a kegyelmes ur a Simon Endre kezét s cseppet sem habozott, mikor Simon Endre, a ki nem esett ám a feje lágýára, így szólt:

- Nagyon megtisztelve érezném magamat, kegyelmes uram, ha szerény házamat kitüntetni kegyeskednék.

Bezzeg nem mondta akkor ő exczellenciája, hogy:

- Micsoda szemtelenség?

Hanem nagyon nyájas volt, nagyon szives volt s holmi afféléről is beszélt, hogy reményli, jövőben gyakrabban fognak találkozni és talán együtt is működhetnek a közügyek terén.

Igy mondta, igen, igen; együtt működhetnek, így mondta. Simon Endre jól emlékszik rá s fogait csikorgatja, valahányszor eszébe jut. Hát nem azt kellett ebből következtetnie, hogy valami osztálytanácsosság a minisztériumban vagy talán képviselőség, szóval valami efféle vár reá?

Hát szabad egy miniszternek így játszani a szavával s mikor aztán emlékeztetni akarja az ember ő nagyméltóságát, akkor úgy tenni, mintha semmiről semmit sem tudna?

S ugyan miért? Holmi rongyos zászlók miatt? Mert az a nyomorult Weinberger nem akart várni s a miniszternél szemtelenkedett a számlájával. Hát dobatta volna ki a kegyelmes ur, de ne idegenedett volna el ilyen haszontalanság miatt a leghivebb emberétől.

Csak nem gondolja a kegyelmes ur, hogy Simon Endre zsebre akarta vágni a zászlók árát?

- Kérem, kérem, - mentegetőzött a miniszter.

De Simon Endre azóta hiába futkároz a minisztériumba s hiába zaklatja ő nagyméltóságát meg az államtitkárt, a ki szintén tudhatja, mit tett ő a kegyelmes urért. De mind hiába. Azóta föllállították a szabadalmi tanácsot is, a közigazgatási bíróságot is, a minisztériumban is üreseedt hely s reá még sem gondolnak soha. Méltatlanság, czudarság!

Még türi, még remél, de vigyázzanak, mert egyszer el fog fogyni a türelme. A mennyi kompromittáló adatot tud ő annak a választásnak a történetéből, ha egyszer kitálalja, az lesz majd a botrány.

Ezek a keserü gondolatok motoznak fejében, a mint nyájas mosoly alá rejtve türelmetlenségét, ott várakozik most szalonjában s barátságos szavakat vált és kezét szorít minden érkezővel.

Ő nagysága, a gömbölyded, kissé hizásra hajló, szép háziasszony szintén csupa nyájasság. Bemutatja Dózsa Kálmánt a körulte levőknek.

Az a társaság szine-java. Egy kiborotvált állu, monoklis ur, kiről azt hinné az ember, hogy államtitkár, de kisül, hogy csak egy pénzügyvezérigazgatója, nem is valami elsőrendűség, mindamellettt úgy látszik, mintha körulte forogna az egész világ; két már nem igen fiatal s meglehetősen szürkülő képviselő, kik az asszonyokkal szeleskednek és közben-közben a vezérigazgató urnak is udvarolnak egy kicsit; egy puffadt, vörösképu asszonyság, ki a divánon ül a háziasszony mellett s kit méltóságos asszonynak szólítanak. Három leánya a másik szobában hallgatja néhány léhütő urfi elmésségét, kik a kisasszonyoknak a »Századvégi leányokat« magyarázzák, a hogy Prévost megirta.

Egy hosszuhaju, nyurga fiatal ember leül a zongorához s veri, a hogy csak birja hosszú ujjával. Isten csodája, hogy össze nem törnek a billentyük is, meg az ujjai is. Senki sem érti, hogy mit játszik s mindenfelé csevegnek, zsibongnak; de mikor bevégződött s a háziasszony tudtul adja, hogy a fiatal zeneszerző saját szerzeményét adta elő, mindenki el van ragadtatva.

Egy ujságíró is van a társaságban; mindenki feléje fordul, az ő véleményét akarják hallani. S a pelyhes állu orákulum kijelenti, hogy:

- Igen kedves.

Ez azonban nem akadályozza abban, hogy később, mikor innen majd elmegy, oda ne módosítsa a véleményét, hogy:

- Milyen barom!

Egy fiatal leány megszólít egy tekintélyes öreg urat, a kit akkor látott először s a kiről nem is tudja, hogy kicsoda:

- Hát maga mit gondol?

A puffadt, vörösképu méltóságos asszony kitekint a leányaihoz a másik szobába, hogy mit csinálnak.

- Irodalommal foglalkozunk, méltóságos asszonyom, - felelnek az urfiak.

Dózsa Kálmán egy nagyon beszédes hölgy mellé jutott, a ki bejárta fél Európát, csak azt nem vehetni ki a beszédéből, hogy milyen minőségben. Grófokról, bárókról beszél, a kikkel együtt volt itt meg amott, de ő maga nem látszik valami grófnénak.

- Ki az a hölgy? - kérdezte később Dózsa Kálmán Simon Endrétől.

- Az, az, - felelt Simon Endre akadozva, - az Kamuka kisasszony, operaénekesnő volt.

- Soha sem hallottam hírét.

Simon Endre idegesen rántotta meg a vállát:

- Hát hallottad te minden énekesnőnek a hírét? Egyébként ha kíváncsi vagy, azt is megmondhatom neked, hogy pompás villája van a Svábhegyen s mi is ott laktunk tavaly nyáron.

Dózsáné mellé az egyik képviselő telepedett le és fecsegett neki valamit, a min a vidám asszonyka jókat nevetett.

- Ugyan mit nevetet mindig? - boszankodott magában a férj.

De nem juthatott a feleségéhez. Kamuka kisasszony megint lefoglalta őt a grófjaival, a báróival s meghurczolta Bécsből Párisba, Párisból Milanóba, Rómába, Nápolyba, mindenüvé, a hová egy művésznő eljut, kinek pártfogói vannak.

Dózsa Kálmánnak úgy rémlik, mintha ez a társaság itt a Simonék termeiben meglehetősen vegyes volna. Háta mögött hallja, hogy börzeügyletekről beszélnek. A promontori villamos vasut részvényeit ajánlja valaki, bizonyosan felszöknek rövid idő alatt; könnyen lehetne néhány ezer forintot nyerni. Boszusan felel rá a másik, hogy neki elég volt, a mit a dongakiviteli részvénytársaságnál vesztett. Akkor is azt mondták, ennyit meg annyit lehet nyerni, az államtitkár is benn lesz az igazgatóságban. Svindlerség.

- De kérem, Simon Endre maga is...

- Hagyjon nekem békét, nem adok én már semmit a Simon Endre biztatására.

- Meg tetszik látni. Itt van a Hunnia-bank vezérigazgatója is és mindjárt itt lesz...

Többet nem hallott Dózsa Kálmán, mert odább húzódtak s halkabban beszéltek. Nem tudhatta meg, hogy kit várnak, de bizonyára valami nagy embert várnak, a ki késik. Mert egyre türelmetlenebb és nyugtalanabb lesz Simon Endre. Minduntalan az óráját nézegeti...

A háziasszony mosolygó, gömbölyü arcza is mintha megnyulnék. Már régen föl kellett volna adni a teát. A vendégek egy része már elmenni készül. A bankigazgató hunyorgat az egyik szemével s a monokliját igazgatja.

Simon Endre int az asszonynak s az vissza int a férjének. Hiába, nem lehet tovább várni; behozzák a teát s nagy tálczákon a sonkás-zsemlyét, a vajas-zsemlyét, a kaviáros-zsemlyét, a sós és cukros pereczkéket.

A háziasszony maga nyújtja oda a teás csészét a bankigazgatónak s kétszer is megkérdezi, hogy nem parancsol-e még egy kis cukrot?

A méltóságos asszony, ki a házi nő mellett ült a divánon, három kanál rumot tölt a teájába, a mitől még vörösebb lesz az arcza. Egy másik a sarokban, egy sovány, kis töpörödött asszony, ócska, fekete selyem ruhában, a kiről csak most tudja meg Dózsa Kálmán, hogy az is méltóságos asszony, tejet kér s olyan halom vajas és sonkás zsemlyét szed ki, hogy Isten csodája lesz, ha ez a kis sovány asszony mind meg bírja enni.

A zsongás, zsidongás közé most a teás csészék csörömpölése vegyül. Az állkapcsok mozognak. Egy csapat hölgy és ur, a ki eddig nem tudta, hogy mit csináljon, legalább valami foglalkozást talál s nem lézeng itt hiába tovább.

Simon Endre még mindig nyugtalan tekintget az ajtó felé, de már nincs semmi reménye, hogy a várva-várt vendég megjőjön. Boszusan harapdálja ajkait s homloka redőkbe huzódik; de úgy tesz, mintha legjobb kedve volna s tréfálni próbál.

A bankigazgató kiborotvált állát simogatja s közben-közben lassu méltósággal szürcsöli teáját, mint oly férfit, a ki ismeri a saját fontosságát s tudja, hogy tőle függ a promontori villamos vasut sorsa és még sok egyéb alapítandó vállalat s benyújtandó váltó sorsa, melyekkel ezek az urak hozzá fognak jönni.

De óvatos és nem nyilatkozik. Igen, ha az államtitkár ur eljött volna. Így azonban csak annyit mond Simon Endrének, miközben megveregeti vállát:

- Nos, kedves barátom...

Nem tudhatni, hogy ez kérdés-e vagy felelet. Hunyorgó pillantása azonban, melylyel szavait kíséri, oly szemtelen, hogy Simon Endre szeretné a gallérjánál megfogni és kidobni.

De nem teszi, hanem nyájasan szorongatja a kezét bucsuzáskor s kikiséri egészen az előszobába. Még a téli kabátját is segíti neki föladni s biztosítja, hogy nagyon fognak örülni, ha máskor is lesz szerencsájük.

Most már oszlik az egész társaság. A méltóságos asszonyok is mennek, a mosolygó fiatal leányok is, a léha ifju urak is. Dózsa Kálmán oda fér végre a feleségéhez, ki még mindig nevetgél a képviselőjével.

- Miért sietnek oly nagyon? - marasztalná a képviselő a menyecskét.

De már alig van ott kívülök valaki. Csakugyan menni kell. A vidám, fürge kis asszonyka könnyü léptekkel szökdelve kapaszkodik férje karjába. Feje tele van a mai est örömeivel. A lámpák tündéri fényt árasztanak neki az egymásba nyiló termekben. S az a fényes társaság, az urak mind feketében, mélyen kivágott mellényekkel, tündöklő hófehér ingekkel, a hölgyek selyemruhákban.

És az ő toiletteje volt a legszebb valamennyi közt. A diadaltól ragyognak a fiatal asszonyka szemei, arcza kipirult. Olyan boldog, hogy táncolni szeretne.

- Láttam, hogy nagyon jól mulattál - szólt a férje kissé csipősen.

Mert ő nem mulatott, egy cseppet sem mulatott s úgy vette észre, mintha ez az egész mosolygó sokaság csak azért jött volna össze, hogy egymást meg magukat bolondítsák, unatkozva hallgassák az egymás fecsegését s aztán örülnek, hogy tovább mehetnek.

Persze, persze, ilyen sötét gondolatai támadnak egy férjnek, a kinek a felesége jól mulat. De a fiatal asszonyka boldogságban uszik és teljes szívéből viszonzozza barátnéja bucsuszavát:

- A viszontlátásra, édesem! A viszontlátásra!

Távozófélben még hallja a képviselő megjegyzését:

- Nagyon bájos teremtés.

S arcza még jobban kipirul és szemei még jobban ragyognak.

V.

A barátságnál nincs szebb a világon s ha valaki olyan jó barát, mint Simon Endre, hát azért a lelkét is odaadhatja az ember, nem csak holmi csekély aláírást, a mi sajátkép semmi, mert hiszen egy háromemeletes ház tulajdonosának mi az a nyolczszáz forintos váltó? Semmi, igazán semmi.

Viszontszolgálatra bármikor készen áll, jelenti ki lovagiasan Simon Endre. De Dózsa Kálmán nem ohajtja azt a viszontszolgálatot. Isten ments meg, hogy ő váltókhöz folyamodjék! Ámbár mi lenne a világból, ha váltók nem volnának? Mi lenne ebből a sok uri emberből, a ki mind váltóból él s a kik a társadalom fentartó oszlopai kaszinókban, zsurokon, piknikeken, gyűléseken és választásokon?

De ez a vidékről feljött ember, az egyszerű kálvinista pap özvegyének a fia, nem ért az előkelő világ dolgaihoz s már az is nyomja egy kissé a lelkét, hogy jó barátjának a váltóját aláírta. Szégyelné azonban azt bevallani s mikor pár nap múlva Simon Endre ismét más váltóval jön, megint csak aláírja.

Simon Endre újra emlegeti a viszontszolgálatot és még sok egyéb szolgálatot, melyeket ő mind kész barátjáért megtenni. Be fogja őt mutatni a minisztereknek, az államtitkároknak, a miniszteri tanácsosoknak, a bankigazgatóknak, a nagy részvénytársaságok elnökeinek, igazgatóság tagjainak. Be fogja mutatni mindenfelé a hatalmas, befolyásos férfiaknak.

- Valami jogtanácsosságot szerzünk, barátom, kilencz-tizezer forint évi jövedelemmel, az neked való lesz. Bisd csak énéám.

Simon Endre nem türheti, hogy mindent összeharácsoljon az a szemtelen Morvay, az a kapzsi, az a tolakodó. Már a csömöri nagy téglagyárnak is ő a jogtanácsosa, a zuglói serfőző részvénytársaságnak is, a csepelszigeti hajóépítő társaságnak is, a hazai iparfejlesztő hitelegyletnek is. Hát mit akar még? Mindent el akar nyelni az a falánk czápa?

- Kiragadjuk a torkából, barátom, kiragadjuk.

Simon Endre szivesen átengedné barátjának a promontori villamos vasut jogtanácsosságát.

- De tudod, minden áron engem akarnak a részvényesek, bennem van a bizalmuk. S tulajdonkép ez a részvénytársaság még csak olyan, hogy van is, meg nincs is. A Hunnia bank le akar főzni minket, de nem hagyjuk magunkat. Ide csakugyan én inkább idevaló vagyok, neked majd mást szerzünk.

A dolog ám nem megy oly könnyen, várni kell. A bemutatások sem történhetnek meg rögtön, arra is várni kell, mig elérkezik az alkalmas idő. Mindenre várni kell.

Még eddig csak egyetlen egy miniszteri tanácsosnak mutathatta be Simon Endre barátját, a kopott fekete ruhás méltóságos asszony férjének, a ki maga is oly kopott, oly csöndes és szomorú mint a felesége, csak hogy nem olyan éhes. Szórakozottan hallgatja szegény, mikor Simon Endre bemutatja neki Dózsa Kálmánt s egészen másutt jár az esze, azon a rossz adósságcsináló fián, a ki ilyen nyomoruságra juttatta őket.

Bármilyen járatlan is a világban Dózsa Kálmán, annyit lát, hogy no ez ugyan nem sokat segíthet rajta, hiszen magán sem igen tud segíteni szegény öreg.

No ennek a protekciójával nem igen fog messzebb menni, mint a Flóris bácsiéval, a kit soha sem lehet otthon találni, bármennyiszer keresik s ha a kurián meg is találja az ember, nem lehet vele semmiről beszélni, csak panaszszal van tele:

- Tönkretett öreg ember vagyok, édes öcsém. A rokonaim kifosztottak. Információ sincs már. A multkor a somvári gróf egy vaddisznót küldött; hát nem támadott reám az egész kuria? A legfőbb birói méltóság megsértését hánytorgatták. Ugyan, ugyan, egy pár falat vadsertés miatt! Mert igazán nem ettem többet belőle egypár falatnál. Még azt is emlegették, hogy nyugdíjba kellene engem küldeni... Irigy a világ, édes öcsém. Kitolnák már az öreget.

Ő méltósága nagyon elkeseredett. Tóni már megint pénzt kér s azt írja, hogy szeretne feljönni a királyi táblához... Szeretne... szeretne... Hát hiszen mindenki szeretne. De hová tegyék azt a sok embert? Mindenki csak föltdul, csak föl, föl...

- Ugyan, édes öcsém, mi lesz a világból?

Ő méltósága azt üzeni Tóninak, hogy ne fészkelődjék, maradjon ott, a hol van. Örüljön, ha nem bolygatják. Száz folyamodó zaklatja itt a minisztert. Ő méltósága egy lépést sem tehet érte.

Dehogy tehet! Dehogy tehet! No hiszen akkor lenne még csak a pénzkéregetés, ha ide fent volna. - Bezzeg ez elől nem lehetne elbujni, az kikaparná ő méltóságát a föld alól is.

Pedig így is rettenetes, hogy mennyit zaklatja ő méltóságát... Aztán a Máli huga. Annak is mindig pénz kellene, öt gyermek és ezerhatszáz forint fizetés... Aztán Tercsi, a ki ahhoz a pénzügyi titkárhoz ment férjhez, az sem nyughatik... Nem, egyik sem nyughatik. S kihuzzák ő méltóságának a zsebéből azt a keservesen megkuporgatott pénzecskéjét.

Százsor feltette már magában ő méltósága, hogy: no, ez az utolsó, többet egy krajczárt sem s mégis rá hagyja magát szedetni mindig. De most igazán többé soha, soha egy krajczárt se!

- Tóninak megirhatjátok.

De valami gyöngédség szállja meg mégis az öreg urat. Ez a Dózsa Kálmán nagyon jó fiu lehet. Lám, a hatszáz forintot is becsületesen megküldte.

- Édes öcsém, ha valami információd volna valami ügyben... értesz engem... hát neked, de csak neked megteszem, előadhatod.

Dózsa Kálmán nem meri elhinni, hogy ez a tisztességes öreg ur, a kinek oly kevés a szükséglete, a ki oly összehuzódva él... Nem, nem, hisz az lehetetlen. Bizonyára rosszul értette. Az információ még nem megvesztegetés. A bíró meghallgatja a félnek az ügyvédjét, alapos értesülést szerezhet a szőnyegen forgó pörről; ez csak nem megvesztegetés?

De az a pillantás, melylyel az öreg ur szavait kíséri, az nagy kétséget támaszt a fiatal ember lelkében. S mikor kimegy az igazságszolgáltatás legfelsőbb palotájából, nagyon különös gondolatok keringenek a fejében. Hát a pénz minden a világon s pénzért minden megszerezhető? Igazság, becsület, az emberek tisztelete?

Ott robot el mellette éppen akkor a Hunnia bank vezérigazgatójának a kocsija s a monoklis ember buta, önhitt arcza mintha az ő kérdésére látszott volna feleletet adni, azt fejezte ki: igen, a pénz minden, a pénz, az a bálvány, melyet mindnyájan imádtok, te is, a ki ott hagyta boldog otthonodat s feljöttél ide, hogy gazdag ember légy, hatalmas ember légy. Mit szemérmeskedel!

S a mint tovább megy Dózsa Kálmán, ezek a gondolatok kísérik. Pénz, pénz, pénz! Azért rohannak az emberek, azért hajlonganak, azért adják el magukat. Nagy hatalom az a pénz.

VI.

A jogtanácsosság sokáig késett, az ügyvédi irodának is vajmi gyéren akadt klientélája, a két fiatal segédnek még bőven maradt ideje körmeit vagdalni; de a társadalmi téren rövid idő alatt nagy haladást tettek Dózsáék.

Már nekik is volt napjok. Szombat esténként megtelt a bájos asszonyka szalonja. Az a társaság, mely szerdán Simonéknál volt látható, jórészt megjelent szombaton Dózsáéknál is. Ugyanazok a léhűtő fiatal urak, ugyanazok a bóbiskoló öreg dámák s ugyanazok a nevetgélő és fehér fogaikat mutogató fiatal leányok. Ugyanazok a kétesexisztenciájú gavallérok s ugyanazok az üresfejű asszonyok, kiknek agyveleje már régen elpárolgott toillettek és kalapdiszek, csipkék és szalagok összeillesztésében. Ugyanaz a vörösképű, hatalmaskodó méltóságos asszony, ki végig hurczolja három leányát Budapest összes szalonjain s ugyanaz a kopott méltóságos ur, ki elvánszorog kopott feleségével mindenüvé, a hová meghívják. Ugyanaz a fiatal zeneszerző, a ki kézzel-lábbal kapaszkodnék a dicsőség után.

A képviselők sem hiányoznak, azok a szalon diszei épp úgy, mint a legyező pálma vagy a ficus. Főkép nem hiányozhatik Szováthy Gyula, az a szürke bajuszu, kopasz homloku, negyvenöt éves fiatal ember, ki csak tisztességes asszonyoknak udvarol.

Nem mondja, hogy néha be nem téved az ember az orfeumba vagy a Folies Caprice-ba, vagy a Párisi Mulatóba, de ezek csak olyan kis kirándulások, melyekről mindig visszatér a tisztességes utra. Ha az embernek már nagy leánya van, a ki jövő évben kijön a nevelőintézetből, hát olyan életet kell folytatnia, hogy az igazán példás legyen.

És ha itt van egy bájos, naiv asszonyka, a ki most jött föl Arkádiából vagy Hidas-Berényből, valóságos pástorleányka, hát úgy véli Szováthy Gyula, hogy ez éppen neki való idill. Az asszonyka oly hiu, a férfi olyan jámbor.

Ezek nem afféle szédelgők, mint Simonék, a kik mindig zaklatják az embert, majd egy váltóval, majd valami jövedelmes állással, a mi Endrének kellene. Minduntalan van annak valami kérni valója.

- Beszélj, kérlek, a miniszterrel... Beszélj az államtitkárral... Beszélj a királyi tábla elnökével... Beszélj ezzel, beszélj azzal...

Már megunta Szováthy Gyula; de az ember nem szakít oly könnyen a jó barátjával, akárhol szedte is föl azt a jó barátot, valami banketon, a hol az ember szerfölött fogékony a barátságra, vagy valami kávéházban, vagy Isten tudja hol. Mindegy, az ember mégsem szakít vele. A többrendbeli váltók igen erős kapcsolatai a barátságának.

De különösen nem szakít az ember jó barátjának a feleségével. Az asszonyok boszuállók. Okos férfi mindig úgy intézi a dolgot, hogy a nő maradjon az a dicsőség, mintha tuladott volna az emberen. Olyankor még meg is sajnálja a nő. Pár hónap múlva bizonyára így fog szólni hozzá:

- Szegény barátom, nyugodjék bele abba, a mit már nem lehet megváltoztatni. Látja, egyikünk sem tehet arról, ha a sziv kihül. Keressen magának szórakozást.

De most még harag és méltatlankodás törne ki belőle, ha megtudná, hogy Szováthy Gyula komolyan udvarol annak a kis libának. Ha sejténé, hogy az több mint tréfa, a min nevetgélnek maguk közt Simonné és udvarlója.

- Ej, hát csak nem hiszi? - szabadkozik Szováthy Gyula.

Simonné valóban nem hiszi, hogy ez a Piroska, a ki még öltözködni sem tud sikeresen, veszedelmes vetélytárs lehetne.

- Látta mult szombaton nálunk, hogy volt öltözve, milyen maskara volt?

Szováthy Gyula persze hogy látta; de neki nem tűnt föl oly maskarának, sőt nagyon kedves teremtésnek. Csakhogy van annyi esze, hogy ezt a véleményét magának tartja és nem nyilvánítja.

- Tudhatná, hogy csak a maga kedvéért járok oda, Lilla, - biztosítja barátnéját.

S a barátné félig-meddig elhiszi, már a mennyire férfinak egyáltalán hinni lehet.

Fölváltva szerepelnek tehát a szerdák és a szombatok, a Simonék zsurjai és a Dózsáék zsurjai s Szováthy Gyula képviselő ur itt is fényeskedik, ott is fényeskedik kopasz homlokával, fess smokingjával s nagy befolyásával, melynek hire van, de melyet Simon Endre szeretne már egyszer látni.

Dózsáék nagyon büszkék lehetnek, hogy ilyen nevezetes férfit barátaik közé számíthatnak; Dózsa Kálmán azonban nem örvend annyira, mint a mennyire örvendenie kellene. Nem szereti, hogy ez a Szováthy mindig ott van, de csak magában duzzog. Nem szól a feleségének s kénytelen-kelletlen nyájas képet mutat a hatalmas képviselőnek.

Nagy megtiszteltetés az ilyen ismeretlen fiatal ügyvédnek, hogy szerencséje lehet oly tekintélyes férfit üdvözölni házánál, sőt néha még asztalánál is, mert a tekintélyes férfi elfogadja a meghívást vacsorára is.

- Hivd meg, Kálmán, hivd meg, - tanácsolja a fiatal asszonyka az urának. - Ilyen ember sokat tehet értünk.

És tesz is. Jegyeket hoz a képviselőház karzatára, tribün-ülésekről gondoskodik az ünnepélyek alkalmára, kiállítás megnyitására, hódoló menetre, hid-fölvatásra, mindenüvé, a hol csak látni lehet valamit, meghívókat szerez mindenféle multságokra, estélyekre, diszülésekre, sőt még a gentry kaszinóba is fölvéteti tagnak Dózsa Kálmánt.

A szerencsétlen fiatal ember nem mer vonakodni. Nem meri azt mondani, hogy nem akar tag lenni a gentry kaszinóban, hogy neki semmi köze a gentryhez, ő szegény kálvinista papnak a fia, ferblizni sem szokott, csak preferáncsozni otthon Berényben a járásbíróval meg a tiszteltes urral.

A sok meghívót is köszöni, de jobban szeretné, ha kevesebb ünnepélyre és multságra volnának meghiva, mert mindez rettenetes sokba kerül s borzadva gondol rá, hogy mennyi pénzt fölemésztettek már, mióta följöttek a fővárosba. Szegény édes anyja küldözi ugyan nekik folyvást a pénzt s arra a hetven holdacskájokra, a mit a boldogult nagytiszteletű ur szerzett, ujjabb meg ujjabb betáblázások kerülnek; de világos, hogy ezt nem lehet sokáig így folytatni, ők is tönkre jutnak, édes anyjuk is.

Mindamellet csak folytatják, mert hiszen a szerencsének egyszer be kell következnie, az nagyon természetes, már annyi ismeretséget szereztek, már annyian járnak a zsurjaikra és ők annyi helyre járnak.

- Látod, a mult szerdán már eljöttek Morvayék is, - dicsekszik az asszonyka diadalmasan Kálmánnak. - No hát ez csak elég világos?

Dózsa Kálmán nem érti, hogy miért oly világos ez és mit jelent ez a világosság?

Az asszonyka hajtogatja a fejceskjét:

- Ej Istenem, hogy mit jelent? Hát nem láttad, meddig váraoztattak bennünket? Ugyancsak későn jutott eszükbe, hogy látogatásunkat viszonzni is kellene. Bezzeg, hogy mentegetőztek most, hogy hivatottak! Hogy ölelgetett Morvainé és hányszor elmondott »édes lelkemnek!« Hát ebből csak láthatod, mennyire előre haladtunk s milyen állást foglalunk el a társadalomban.

S a kis Dózsáné még egész sereg uri embert s előkelő hölgyet tud felsorolni, a kik mind járnak hozzájuk. Hát erre mit mondhat Kálmán? Még ez sem elég világos?

Haladnak, nagy lépésekkel haladnak előre. Csak Kálmán nem látja. Ez a megátalkodott ember úgy veszi észre, hogy most is csak ott állnak, a hol álltak, mikor feljöttek. Kliense most sincs az irodának, csak alig vetődik oda egy-kettő, jogtanácsosság sincs, valami zsiros hivatal sincs.

De Piroska jobban látja, hogy előre mennek. Hogyne mennének? Még otthon is hire van. Gratuláló és könyörgő levelek jönnek Berényből, Vámosról. Minthogy az Isten úgy fölvitte Dózsáéknak a dolgát, hát ne felejtkezzenek meg az otthon maradtakról. Azok is szeretnének ám előre menni. A járásbirósági jegyző albiróságért folyamodott, az albiró járásbíró akarna lenni, az adópénztárnok a napokban tölti be negyvenéves szolgálati idejét s jól esnék az embernek öreg korára egy kis elismerés, valami Ferencz József rendjel vagy legalább a koronás arany érdemkereszt.

És mindnyájan Dózsa Kálmánt nógatják:

- Te kijárhatnád azt, neked könnyű ott fent Pesten. Halljuk, hogy nagy a befolyásod. A nevedet is olvassuk az ujságokban a megjelentek közt. Mindenütt ott vagy. Szólj értünk egy pár szót.

S mindegyre sürűbben jönnek a könyörgő levelek:

- Pajtás, az Isten is megáld, ha besegítesz járásbírónak. Az öreget elvitethetnéd innen, hogy ne álljon a fiatalabbaknak utjában. Betehetnétek a királyi táblához.

De Vámosról is vannak ám, kik a királyi táblához kíváncsoznak, azokat sem lehet elfelejteni. S mindenekfölött nem lehet elfelejteni az embernek a saját apósát. Mert az minden héten ír, hol Piroskának, hol Kálmánnak s a leányok is irnak, azok is szeretnének feljönni Budapestre, azok is szeretnének résztvenni ebben a vig, boldog életben.

- Milyen jó dolgok van! - sohajtoznak szegények.

Még az özvegy nagytiszteletű asszony is azt írja hazulról, hogy örül, hogy olyan jól folyik a dolguk. A kamatok miatt ne busuljanak, majd megtakarítja ő azt szépen, úgy gazdálkodik, hogy kiteljék és ha még kellene Kálmánéknak ezer forint vagy kettő is, hát ad még a takarékpénztár.

Mindez viz a kis menyecske malmára:

- No látod, a mama is azt írja, mindenki azt mondja, milyen jó dolgunk van s hogy haladunk előre; hát miért ellenkezel te magad?

S hizeleg és czirógatja az urát:

- Most már igazán nem lehet semmi okod aggodalomra. Most már bizonyos, hogy előre megyünk.

VII.

A promontori villamos vasut sehogy sem bír megszületni. Csak beszélnek róla az emberek, beszélnek, de nem történik semmi. Még mindig csak az előkészítés stádiumában nyavalyog. Simon Endre és érdektársai nem tudnak mit csinálni a koncessziójukkal. Nincs hitelök. Az egész érdekszövetség néhány nem igen jó hirben álló ügyvédből s két vagy három olyan tőkepénzesből áll, kiknek a tőkéjét nem lehet tudni, hogy voltaképen hol van. De kell lenni valahol, mert mindennap láthatja őket az ember kártyázni a kávéházban s halommal áll előttük a bankó.

Szováthy Gyula képviselő csak néma társ. Ő nem akar üzletekben résztvenni, ő megőrzi nevének szeplőtlenségét. Nem akarja, hogy neki bármit is szemére vethessenek. Barátságából megtette, hogy közbenjárt a miniszternél, de ő azontul nem avatkozik semmibe; csak azt kötötte ki, hogy ha Simonék el tudják adni a koncessziót, egy negyedrészt az övé.

De Simonék, úgy látszik, a világ végéig sem tudják eladni a koncessziójukat. Jártak már külföldön is, kínálták fünek, fának; de mindenütt elutasították őket. Igen, ha valami tekintélyes budapesti cég résztvenne benne, vagy valami pénzintézet.

Egy darabig próbálgatták a Hunnia bankkal, értekeztek, alkudoztak. A vezérigazgató hajlandónak mutatkozott. Nagy részvénytársaságot fognak alakítani, a bank résztvesz a szindikátusban, már a kibocsátás módozatain tanácskoztak. A vezérigazgató megjelent a Simonné zsurján, a hol mindenki őt ünnepelte, a háziasszony hizelgésekkel halmozta el, Simon Endre hajlongott előtte, mint a Dalai Láma előtt.

Mind hiába. Azon a fatuskón nem fogott szép szó és hizelgés. És most, miután hónapokig huzódott ez az alkudozás, most félbeszakítja a szemtelen. Azt mondja, hogy nem lát elég garanciát.

- A bitang zsidó! - szidja kegyetlenül Simon Endre. - Hát nem elég garancia, ha én ott vagyok?

- Szét kellene robbantani azt az egész Hunnia-bankot - vélik az érdektársak.

- Vagy magunknak kellene egy bankot fölállítani, egy nagy pénzintézetet. Igen, azt kellene. A nagy tőkepénzesek ellen összegyűjteni a kis tőkepénzeseket. Az volna a valami. A fillérekből milliókat gyűjteni össze, versenyre kelni azokkal, kik eddig markukban tartották a pénzeszsákok nyitját, legyűrni őket. Az igazán nagyszerű volna.

Ha egyszer már ők ülhetnének be igazgatósági tagoknak, felügyelő-bizottsági tagoknak, ha ők osztogathatnák a pénzt, a helyett, hogy kunyorálni mennek a váltóikkal, az volna a dicső állapot.

És ha egyszer ott volnának s kezükben volna a pénz, mely hatalom, akkor aztán alapíthatnának részvénytársaságokat, a mennyi tetszik, akkor lenne promontori villamos vasut és minden lenne, sörgyárak, téglagyárak, üveggyárak. A százezrek csak úgy repülnének be az ablakon.

Bezzeg vizitelne akkor megint a miniszter és jönnének az államtitkárok s nem kellene hiába várni senkire. És jönnének a rendjelek, a kitüntetések. Ő exczellenciáik a legnagyobb örömmel látnák, ha ilyen jeles kapacitás helyet foglalna a képviselőházban.

Igen, ez az utja annak. A kétségbeesett ember, a ki már érezte, hogy sülyed lábai alatt a föld, megtalálta a helyes utat, a biztos utat, mely előre vezet.

Simonné nem tudja, mi lelta a férjét, mikor oly vidáman, füttyörészve haza jön.

- Nesze egy idézés megint - dobja oda elejébe boszusan az asszony a hivatalos iratot.

Simon Endre meg se nézi. Ismeri már... Jelen kereset tárgyalására s a többi... f. hó 25-én s a többi...

- Gyerekség, - nevet jókedvűen. - Mit törődöm én most effélékkel! Nagyszerű eszmém van. Mához egy évre palotám lesz, angyalom.

- Igen, mint ez a mostani házunk, - felel durczásan az asszony. - Bár megvolna az a tizenkétezer forintunk, a mit érte adtunk. Hiszen nem tudjuk annyiért sem eladni, a mennyi be van táblázva reá.

- Sebaj, ha több is rajta az adósság, mint a mennyit ér, - felel a férj, - azért mégis házunk van. Háromemeletes házunk van és az hitelt ad az embernek. Miből élnék másképp?

Az asszony vállait vonogatja:

- De meddig?

- Meddig? De hiszen most mondtam éppen, hogy mához egy évre már nem itt, hanem az új palotánkban lakunk. Olyan eszmém van, hogy ha az sikerül, nemsokára milliomosok leszünk.

De Simonné nem hisz már az eszmékben. Mióta feljöttek, azóta egyebet sem csinál Endre, mint mindig eszméket talál föl, nagy terveket, melyeket egymásután eresztget föl a levegőbe, mint az aranyfényű szappanbuborékokat, de nem is tartanak tovább, mint a szappanbuborékok.

Simon Endre azonban tudja, hogy most az egyszer sikerülni fog, sikerülnie kell. Ez olyan eszme, hogy ehhez foghatót még soha sem talált ki. Ez a Kolumbusz tojása. A kis embereknek össze kell állni a nagyok ellen; a polgárság jusson egyszer hatalmának tudatára. Övék a világ, csak akarni kell. Miért hajlongnának mindig a gazdagok előtt, a hatalmasok előtt? Mikor ők is lehetnek gazdagok, hatalmasok.

A szép kövér asszony eleinte gúnyosan, aztán mindegyre növekvő figyelemmel hallgatja. Valóban itt volna az ideje, hogy már egyszer ők jutnának felülre. Milyen fényesek lennének akkor az ő zsurjai! A nemzeti színházban páholyt tartanának, az operában is. Saját fogatuk is volna, nem olyan ócska batár két vén gebével, mint Morvayéké, hanem fényes, elegáns, olyan lovak, hogy megbámulná mindenki, a merre elhajtatnak az utcán.

- Csak csináljátok hát meg minél előbb, - biztatja most már a férjét.

Hiszen Simon Endre csinálná is, rajta nem mulik, de mindenféle előleges költségek vannak, a hírlapok sem tesznek már semmit a közügyért, meg kell fizetni minden reklámot, a polgárság pedig nagyon tartózkodó és fukar, nem akar a zsebébe nyulni, mikor pedig az ő érdekéről van szó s itt áll egy lelkes férfi, ki a polgárság zászlóját lobogtatja.

- Szováthyval kellene aláíratni egy váltót, - tanácsolja Simonné.

Mintha azt már nem próbálta volna meg Endre. De ez a komisz fráter megtagadta. Nagyon sajnálja, de most nem irhatja alá.

- Nem irhatja alá? - csattant föl a szép asszony. - No add csak ide azt a váltót. Majd aláíratom én.

De már ezt még sem engedhette meg Simon Endre.

- Nem, nem. Előbb megkísértem, hátha ennek a pipogya Dózsának a nevére adnának még valamit. Minthogy olyan mamlasz és a maga számára sohasem kér pénzt, hát azt hiszik, hogy gazdag. Én nem is tudom, hogy miből élnék?

Simonné is gondolkozott már ezen. Valami elrejtett pénzüknek kell lenni. Jó volna talán őket is bevonní ebbe az új bankba.

Persze, hogy jó volna. Be is vonják. Minden embert bevonnak, a ki csak él és mozog a föld színén s kedve van beállni ebbe az óriási vállalatba, mely bank lesz, gyártelep lesz, vasutársaság lesz, biztosító intézet lesz, minden lesz együttesen, a mivel csak pénzt lehet szerezni.

Simon Endre fantáziája erősen működik. Minden második-harmadik nap föltalál egy-egy új üzletágot, a mit még hozzá kell csatolni. Az eszmék, melyekkel milliókat lehet keresni, még soha ily sűrűn nem rajzoltak agyában. A bank alapítói szinte szédülnek tőle.

Hát még az egyszerű polgárok! A szatócsok, csizmadiák, asztalosok, mézeskalácsosok, a millimárik a Ferenczvárosban, a józsefvárosi apró háziurak, a kiket értekezletre hívnak. Mindegyik látja már a milliókat, a mint egymásra halmozódnak s gurulnak a zsebeikbe.

És mindenki részesülni akar az Isten áldásában. A nagy vállalat hire terjed. Mindenfelé arról beszélnek a külvárosi vendéglőkben, kávéházakban, a hová estéenként befordul a polgárság egy pohár sörre, egy pár tormás virslire, vagy egy kapuczinerre.

Már van pénz az előleges költségekre, úgy hogy kitelik abból egy nagyon szép új ruha is Monaszterlynál a Simon Endréné számára. Az elszámolás ugyis csak utólag történik.

Mennyi »különbéle« és mennyi »vegyes kiadás« fog akkor majd előfordulni, melyeknek részletezését azonban senki sem kívánja; hiszen mindenki tudhatja, hogy ilyen nagy vállalat »különbélek« és »vegyes kiadások« nélkül nem jöhet létre.

A kocsibérek rovatát sem fogja senki sokalni és senki sem fogja kérdeni, hogy ki használta ezt vagy azt a fiákert, Simon Endre-e vagy Simonné ő nagysága? Mert ha már egyszer szabad kocsikázásra van joga a férjnek, hát miért ne hajtathatna ki a városligetbe, vagy a színházba, vagy a hová neki tetszik?

Ugy sem sokáig használják már ezeket a toprongyos bérkocsikat, mert mihelyt megalakul a »Polgári általános bank és iparfejlesztő részvénytársaság« s itt lesznek a milliók, ő nagysága a saját uri fogatán fog kocsikázni. Csak a milliókat várják.

A nagy pénzintézetek vezetői gunyosan nézik az egész mozgalmat s nagyon kicsinylően nyilatkoznak felőle. Mit akar a kis tőke? Versenyezni akar a nagy tőkével? Nevetséges! A Hunnia bank vezérigazgatója a kezével legyint, mintha egy alkalmatlankodó legyet akarna elhajtani. Hess, hess, innen a pénzpiaczról, ez a mi birtokunk.

De a józsefvárosi apró háziurak, a szatócsok, a mesteremberek azt hiszik, hogy már egyszer nekik is jó lenne a milliókból valami. Olyan láz szállja meg az embereket, mint a mikor a keresztes háboruba indultak a Remete Péter buzdító szavára. Föl, föl! Előre!

Zászlók helyett az aláírási iveket lengetik. Minden korcsmában, minden borbélyműhelyben, minden trafikban láthatni egyet. S a ki borotválkozni megy, vagy szivart venni, vagy egy spriczczer meginni, az mind aláír. Csak huszonöt forint egy részvény s nem kell befizetni, csak öt forintot.

A meglevő pénzintézetek vezetői nevetnek rajta. Öt forint befizetés! No hiszen gyönyörű bank lesz ez, se pénz, se hitel. Egy csoport szédelő, a kik csak az együgyüeket bolondíthatják el.

- Vigyázz, lépre ne ragadj, - figyelmezteti Szováthy Gyula Dózsa Kálmánt.

De már késő a figyelmeztetés. Dózsa Kálmán már aláírt. Hogyne irt volna alá, mikor végre neki is kellene valami jövedelmes állás, Simon Endre pedig jogtanácsosságot, igazgató-tagságot ígér az új banknál.

Annyi embernek ígéri azonban oda Simon Endre az igazgató-tagságot, a jogtanácsosságot, hogy ötven bank is kellene ahhoz, nem egy. Ígérheti, felelősség nem éri érte; ki tehet arról, hogy a közgyűlés máskép határoz?

Lélekemelő volt az a közgyűlés, mely az új bank megalakulását kimondta. Soha sem láttunk még oly hatalmas közgyűlést. Zsufolásig megtelt a VIII-ik kerületi polgári kör terme. Még a folyosó is tele volt emberekkel. Még a kapu aljában is nagy csoportok álltak s lelkesedéstől ragyogó arccal gratuláltak egymásnak. A polgárság demonstrált a pénztőzsérek ellen, a polgárság, mely ezután nem is viszi pénzét az ő zsákjaikba, hanem a maga számára akarja megtartani a milliókat.

Nagyszerű volt látni Simon Endrét az elnöki széken, a közbizalom e fényes nyilvánulása közt. Olyan megnyitó beszédet mondott, hogy a sok csizmadia és mézeskalácsos örömkönyeket sirt. A polgárság diadala... az általános jólét... a demokratikus eszmék megvalósítása a közgazdaság terén... segíts magadon és az isten is segít...

Viharos éljeneztől rengett a terem. Még kint a folyosón is éljeneztek, ámbar azok egy szót sem hallottak, de az mindegy, a lelkesedésnek nem kell okvetlen hallania.

Aztán következett a szavazás a nyomtatott czédulákkal, melyeket már a kapuban kezébe nyomtak mindeniknek, mert a közvéleménynek, bármily fényesen nyilvánuljon is az, szüksége van némi tájékozásra. E nyomtatott czédula nélkül például senki sem tudta volna, hogy a közbizalom gróf Inséghegy Aladárt jelölte ki az elnöki állásra, a kit senki sem ismert s a kit egy vidéki törvényszék irodájában fedezett föl Simon Endre.

Hiszen egy új bank csak nem alakulhatott meg mágnáselnök nélkül, lett légyen bár az a demokratikus eszmék megvalósítására hivatva a közgazdaság terén. Simon Endre tudta, hogy mit csinál. Neki mágnás kellett s ilyen mágnás, a ki olcsó és nem hetvenkedik, hanem szépen meghuzza magát, mert nem szeretne visszamenni diurnistának ahhoz a vidéki törvényszékhez.

Aztán következnek az igazgatósági tagok: egy miniszteri tanácsos, a ki nagyon alázatos és kopott öreg ur, de a ki mégis az igazgatóság méltóságát fogja képviselni, a többi csupa jámbor szabó, asztalos, csizmadia, József- és Ferenczvárosi háziurak.

Az ügyvédek dühösek.

- Ez méltatlanság. Ez kijátszás. Mi segítettünk megalapítani a bankot s most ki akarnak hagyni minket!

De a zugolódás belefut a lelkes polgárság éljenzésébe. Simon Endre oly erősen áll, mint a Sion hegye. Hiába törlik ki nevét a mérges ügyvédek, óriási többség választja meg őt az új bank vezérigazgatójául.

Mint valami fejedelem, úgy halad át az éljenzők sorai közt Simon Endre. Nagyon nyájas mindenkihez, a ki utjába esik s megrázza Dózsa Kálmánnak is a kezét:

- Nos, meg vagy elégedve? Lásd, rólad is megemlékeztünk.

Dózsa Kálmán, a milyen szerény és jó ember, hát megköszöni azt a felügyelő-bizottsági póttagságot is, a mire megválasztották. Igaz, hogy az messze esik attól, a mit Simon Endre neki ígért, ez a pót-tagság csak afféle tisztelet, a mivel semmi jövedelem nem jár; de Simon Endre megvigasztalja, hogy majd, majd a jövő választáson, akkor beviszik az igazgatóságba. Egyébként addig lehet, hogy valamelyik tag a felügyelő bizottságból leköszön, vagy meghal, vagy beteg lesz.

- A földolog az, hogy megvetted itt a lábadat.

Meg, meg, gondolja magában Dózsa Kálmán, de mit ér ez neki? Ha csak ilyen lassan bír ő előremenni, akkor száz évig kellene élnie, vagy tán még tovább, hogy valamire jusson.

VIII.

Az ősz, az ő borongós napjaival, sárguló s lassan hulladozó faleveleivel, különösen alkalmas az olyan elmélázó sétálásokra, a milyeneket végez Dózsa Kálmán egy idő óta. Szeret magányosan bolyongani a városligetben, hol legalább szabadon gondolkozhatnak, a mit otthon nem tehet. Az a négy fal mintha összeszorítaná az agyvelejét is.

De itt kint, itt érzi, hogy újra kitágul a feje, a szive, a tüdeje. Hej, ha egy kis szabad levegőre hazamehetne, oda a Szamos vidékére! Most megkezdődött a vadkacsázás ideje. Milyen felséges dolog volna puskával a vállán barangolni a nádas lapályokat.

Itt a nagy városban elernyed az ember, olyan petyhüdt lesz egész teste, lelke. Nem neki való hely ez, érzi; de hát mit csináljon? Hazamenni restel. Nem, nem, még látogatóba sem megy, még egy pár napra sem megy. Mit mondana az embereknek, a kik kérdezősködnének? Mit mondana az édes anyjának? Nem merne szeme közé nézni.

Érzi szörnyű gyámoltalanságát s hányja-veti elméjében, hogy miért nem tud boldogulni ő is úgy, mint mások? Nem elég eszes? Nem elég szorgalmas? De hiszen többet tanult, többet tud, mint tiz ilyen Simon Endre s dolgozni képes volna reggeltől estig, ha kell, buzgón, fáradatlan, míg amaz csak kocsikázik, vendégeket fogad és multságokon jár az esze. Miért megy előre amaz s miért nem bir előre menni ő?

Mi az a varázskulcs, mely megnyitja a boldogulás utját? Hiszen barátai neki is vannak, a kik kezét szorongatják. Szováthy Gyula arról is beszél:

- Neked be kellene jönnöd a képviselőházba.

Dózsa Kálmán szerénykedik ugyan, hogy ő a képviselőházba? De magában mégis azt gondolja: miért ne? Ül ott más olyan fiatal ember is mint ő. S ha ilyen hatalmas férfi, mint Szováthy Gyula, pártfogása alá venné, bemutatná a főkorifeusoknak, a minisztereknek, ajánlaná, támogatná, nos ki tudja? Hiszi, hogy becsülettel betöltené azt a helyet. Csak a költségek miatt aggódik, honnan vegye?

Azt azonban csak úgy csinyján hozza elő Szováthynak. Az ember resteli a szegénységét emlegetni. Hiszen ha egy pár ezer forintnál nem rugna többre a költség?...

- Jóformán semmi költség, - biztosítja fiatal barátját Szováthy Gyula. Olyan kerületet szerzek neked, a mely semmibe sem kerül. A napokban megüresedik a Sárréthy Lajos kerülete, kinevezik főispánnak. Az éppen neked való kerület lesz, nem kell hozzá sem pénz, sem fáradság. A lábadat lógázza megkaphatod. Ellenzék alig van benne mutatónak. Szavaznak mint a parancsolat.

Dózsa Kálmán kétkedik: vajjon akarják-e majd őt? Egy ismeretlen embert?

- Hát mit gondolsz: ismernek azok valakit? Csupa szegény tót, a kit behajtanak szavazni. Egynéhány falusi jegyző, a kiket a szolgabíró kormányoz. Egypár ügyvéd, a kiknek igérsz valamit, királyi táblai bíróságot, közjegyzőséget.

- De hiszen az nem tőlem függ.

- Ugyan hallgass. Igérni mindent lehet. Néhány plébános is van, a ki kanonok szeretne lenni; azoknak megígérheted a vörös övet, azonfelül valami prépost-keresztet is. Könnyen megy, a jó szó nem kerül semmibe.

- De a központ? Vajjon fog-e ajánlani a központ?

- Azt elvégzem én. Bevezetlek a klubba, bemutatlak a pártelnöknek, beszélek a miniszterelnökkel. Bizd csak reám.

Alig meri elhinni ezt a nagy szerencsét Dózsa Kálmán. Hát csakugyan egyszer ő reá is mosolyogna a sors? És oly könnyen menne az?

- No lásd, - örvendez a felesége; - ugy-e igazam volt, hogy feljöttünk? Otthon soha sem ért volna téged ilyen szerencse. Lásd, mit tesz az, ha az embernek előkelő barátai vannak!

S nyájasan mosolyog Szováthy Gyulára:

- Oh, milyen kedves ember ön!

A képviselő visszamosolyog:

- Vigyázzon, hátha nem teszem ingyen?

De ez csak gyöngéd tréfa. Mi lenne egyéb? Szováthy Gyula diszkrét gavallér, a ki nem hirtelenkedik s megvárja a maga idejét, bármily sokáig kell is reá várni.

Néha már csaknem azt hiszi, hogy itt van az az idő, de mindig arra a tapasztalásra jut, hogy még nincs itt. Nincs, még most sincs. Az asszonyka csak a jó barátot akarja benne látni, a kivel bizalmaskodni lehet, kezét szorongatni lehet, egy kicsit kaczerkodikni is, hallgatni az udvarlását s ha már sok, hát nevetve szakítani félbe:

- Menjen, menjen, maga csak tréfát üz belőlem.

A képviselő ur esküszik, hogy minden szava szent igaz, érzelmei a legkomolyabbak; de az asszonyka még akkor is tréfának veszi:

- Menjen, ne tréfáljon.

Mióta szó van a Kálmán képviselőségéről, azóta még gyakrabban látogatja őket Szováthy Gyula. Ez aztán a barátság, a hű, igaz barátság. No már legközelebb bemutatja a miniszterelnöknek is Kálmánt.

De mindig közbejön valami akadály. Ez már igazán boszantó dolog, hogy a jó barát nem segíthet jó barátján. A Sárréthy kerületét eligérték másnak, odavaló megyebeli embernek, a kinek nagy a rokonsága, nagy a befolyása.

- No de ne félj, lesz még más üres hely is nemsokára.

Valóban lesz, mert a mulandóság törvénye még a képviselőkre is kiterjed, vagy meghal valaki, vagy főispán lesz, vagy egyéb lesz; de az üres helyre mindig akad valaki, a kinek nagy a rokonsága, nagy a befolyása vagy Isten tudja mi, csakhogy Dózsa Kálmánnak elejébe vág.

S a mint ott sétálgat a mi barátunk a városliget megritkult lombu fái alatt, a sárga levelekkel behintett utakon, úgy látja, mintha az ő reményei is így hullanának le egyenkint s mintha mindegyre bágyadtabb lenne ő is, mint ez az egész őszi természet itt körülte.

Megint egy megüresedő helyről beszélt Szováthy, megint biztatta: no most már bizonyos; de Dózsa Kálmán nem hisz már semmi biztatásban. A képviselőség az csak káprázat, tünékeny álm, melyre oktalanság volt gondolni. Egy kis hivatal jobb lenne, valami szerény állás biztos fizetéssel. Az ember nem élhet csupa reménységéből s édes anyja kis vagyontkája folyvást fogy, fogy. Igazán lelkiismeretlenség így kifosztani szegényt öreg napjaira. És aztán, ha minden elfogyott, mit csinálnak aztán?

Ma beszélt már Piroskával is erről; de az nem bírja megérteni. Mit csinálnak? Hisz a képviselőség bizonyos; Szováthy megígérte. Most már igazán bizonyos.

- Aztán ott a Polgári bank, ott is bejutsz az igazgatóságba a legközelebbi választásnál. Én nem értem, hogy mit aggodalmaskodol.

Nem, ez a higeszü asszonyka soha sem fogja megérteni, hogy mit töpreng Kálmán, mikor olyan szépen haladnak előre. Hát nem ebédelt náluk a múlt héten gróf Inséghesy Aladár? Hát gondolták volna azt otthon Berényben, hogy gróf is fog még járni valaha hozzájuk?

- Hát majd a télen! Még nem is tudod, hogy a karácsonyi bazárban én is elárusító leszek. Ugy bizony. Itt a felszólító levél. És mennyi mágnáshölgy lesz köztünk. Olvasd csak. Itt a névsora azoknak, kik már ajánlkoztak. Látod?

Dózsa Kálmán láthatta, hogy teljesen hiábavaló Piroskával beszélni. Annak már csak a karácsonyi bazáron s a mágnásnőkön jár az esze. Milyen diadal lesz az, ha majd otthon Berényben és Vámoson olvasni fogják a lapokból, hogy gróf Keresztury Ákosné és Dózsa Kálmánné, vagy pedig gróf Mátyásházy Imréné és Dózsa Kálmánné... szóval: valamelyik főrangú grófné és ő... együtt, egy elárusító bódében, egy asztalka mellett...

- Te is fogsz tőlem valamit venni, ugy-e Kálmán? No édes Kálmán, csak legalább valamit. Tudod, hogy az árva gyermekek javára lesz. És bemutatlak téged Keresztury grófnénak vagy Mátyásházy grófnénak, vagy a melyik velem lesz: ez az én haragos, aranyos kedves férjem.

Nem, nem, Piroskával nem lehet beszélni. Nincs pénz? De hiszen Piroška régen ismeri már ezt a nótát. Apa is mindig azt mondta, azért mégis volt pénz, mikor kellett, bálba is elmentek, majálisra is elmentek, pedig apa mindig sopánkodott, hogy nincs pénz.

- Most már te is kezded?

Dózsa Kálmán hallgatott. Mit mondhatott volna még?

- Lásd, Kálmán, gyermekünk sincs, hát mi minek fukarkodnánk? Ha az ember előre akar menni a világban, hát nem ülhet otthon a sutra.

Hiszen majd szaporodik később a jövedelmök. Aztán itt van Flóris bácsi is; az mindig előállt, ha megszorították. Oh, Flóris bácsi nagyon gazdag. Apa azt mondja, hogy rengeteg pénze lehet eldugva. És azt mind ők öröklik.

- No látod, hogy nincs semmi okod azon aggódni, hogy miből élünk meg itt Budapesten?

Itt a magányban azonban, a mint a városliget fái alatt sétál, újra megszállja a gond Dózsa Kálmánt, miből fognak megélni s mi lesz a vége ennek az esztelen életnek?

IX.

Bezzeg nincs gondja Simon Endrének. A Polgári Bank virul és gyarapodik. A csizmadia, szabó, asztalos igazgatósági tagok egy kukkot sem értenek ugyan az üzlethez, de a vezérigazgató sem sokkal többet tud; az ügyek azért mégis csak mennek maguktól. Egy sereg hivatalnok, könyvelő, pénztárnok elvégzi a maga dolgát, az igazgatóságnak nincs egyéb teendője, mint aláírni, üléseket tartani s meghallgatni a vezérigazgató eszméit.

Mert eszméi mindig vannak, zseniális eszméi, melyek rémületbe ejtenék ugyan más pénzüzetek embereit, de a Polgári Bank csizmadiáit és asztalosait csodálatra ragadják. A nagy serfőző, melyet tervez, óriási maláta-czukorka gyárral lesz egybekötve. Egész Európát innen fogják elárasztani maláta-czukorkákkal, sőt a Keletet is, mert ott is vannak köhögős emberek.

A sörexporthra nézve is vannak eszméi. Meg kellene kísérteni a kivített Törökországba. A korán nem tiltja, csak a borivást.

A fölállítandó téglagyárat villák építésével lehetne egybekapcsolni Promontoron, úgy, hogy a megmaradt téglát mindjárt fölhasználhatnák. Azokból a villákból aztán utasok is kerülnének a villamos vasut számára. Kettős haszon volna.

De még hármas is, mert a villák körül eperfákat ültethetnének s ez által a selyemtenyésztésnek vethetnék meg az alapját Promontoron.

Selyemtenyésztés, villák építése, téglagyár, sörkivitel, malátacukor, mindez megzavarja a becsületes iparos polgárok fejét s általános helyeslés közt jelenti ki az elnöklő Inséghegy Aladár gróf, hogy az igazgatóság elvben elfogadja a vezérigazgató ur indítványait, a részletekről majd máskor határoznak, de a részletekre soha sem kerül a sor, mert mikor arra kerülne, a vezérigazgató urnak már akkor ismét új eszméi vannak, melyek háttérbe szorítják a régieket. A nagy iparfejlesztő részvénytársaság egyelőre hát nem csinál egyebet, csak váltókat eszkomptál.

Azt azonban oly mértékben, hogy boldognak, boldogtalannak jut belőle. A régi nagy pénzüzetek emberei csóválják a fejüket s azt mondják rá:

- Szédelgés. Könnyelműség. Meg kell buknia.

De a kis emberek dicsőítik. Ez az ő bankjuk, támogatni kell. S özőnlik oda a pénz. A szegény emberek mind oda hordják megtakarított filléreiket.

A Polgári Bank hatodfél százalékot ad betevőinek, míg a többi pénzüzet csak ötödfelet. Hogyne tódulna oda mindenki?

Hiába kiabálják az irigy versenyző intézetek:

- Szédelgés. Csalás. Meg fog bukni!

A jóslat nem teljesül be; az intézet virul. A vezérigazgató folyvást kocsikázik, pezsgőzik és mulat, de az intézet azért virul. A grófi elnök is pezsgőzik, kinek azelőtt a savanyu vinkó is jó volt.

A józsef- és ferenczvárosi polgárok kezeiket dörzsölik: mesés osztalékról beszélnek. A részvények ára rohamosan emelkedik s a nagy pénzüzetek emberei hiába kiabálják, hogy: »szédelgés«, a részvényeket egymás kezéből kapkodja a nagy közönség. Már negyven forintot kínálnak a huszonöt forintos részvényekért s holnap vagy holnapután megadnak negyvenötöt, a jövő héten talán ötvenet.

Ez az örvendetes zaj kicsalja odujából Kertész Flóris kuriai bíró urat is és megemlékezik, hogy neki igen kedves rokonai vannak, a kiket meg kellene egyszer látogatni.

- Kedves Kálmán öcsém, kedves Piroska hugom! - ölelgeti őket az öreg méltóságos ur.

Nem is tudja, hogyan fejezze ki örömét, hogy ilyen friss egészségben láthatja. Már régóta készül hozzájuk:

- De tudjátok, az ilyen öreg ember soha sem ura az idejének. Egyszer a lábát hasogatja a csuz, máskor a gyomrával van baja. Azután az a tömérdek dolog, az embert megölik a munkával.

- Miért nem tetszik nyugalomba vonulni? - biztatják Dózsáék.

- Nyugalomba? - jajgat az öreg. - Édes Istenem! Hogy él meg az ember akkor? Hej, nagyon szűkmarkuan osztogatják azt a kis penziót. Aztán, édes gyermekeim, az ember szeretne a rokonain is egy kicsit segíteni.

Az öreg méltóságos ur csupa rokoni szeretet most. Majd a Kálmán kezét, majd a Piroskáét szorongatja.

- Az ilyen öreg embernek már csak az az öröme, ha a rokonainak valami javára lehet.

Megvallja, hogy van egy kis megtakarított pénzecskeje. Nem sok, de hát mégis valamicske. Ha nem kéregettek volna tőle mindig a rokonok, hát több is lehetne.

- S annak mind ti vennétek a hasznát, édes gyermekeim, hisz idővel minden reátok marad. Az ilyen öreg ember úgy sem él már sokáig.

Hát azt a kis pénzecskejét szeretné jól befektetni s minthogy hallotta, hogy az ő Kálmán öccse szintén valami nagy ember annál az új banknál, hát arra kérné, ha lehetne talán kéz alatt olcsóbban is hozzájutni olyan részvényekhez...

Dózsa Kálmán nem érti:

- Hogy tetszik azt gondolni, hogy kéz alatt?

- No hát úgy, édes öcsém, hogy az igazgatóság a fiókjában levőkből juttatna nekem egy-néhány darabot. A te pártfogásoddal azt ki lehetne vinni.

Dózsa Kálmán még most sem érti.

- Ej, ej, édes öcsém - magyarázza az öreg ur - előttem nem kell titkolódnia. Tudom én azt, hogy minden új részvénytársaságnak marad egy csomó részvénye, a mely jegyezve is van, meg nincs is, s a melyet akkorára tartogatnak, mikor majd az ára felszökött. Hát abból kérnék én, édes öcsém.

Dózsa Kálmán megzavarodva hallgatja az öreg ur fölvilágosítását, mert igazán nem tudja, hogy nálok is fordult-e elő ilyen manipuláció. De az öreg másra magyarázza s könyörögni kezd:

- No hát csak nem tagadod meg pártfogásodat ettől a szegény öreg Flóris bácsitól? Megmondhatod az igazgatóságban, hogy egy magasállású birói személy, a nevemet nem szükséges megmondani... nem akarom, az emberek mindjárt rosszat gondolnak... csak annyit mondj: egy magasállású birói személy óhajtana néhány darabot.

A magasállású birói személy emlegetése nagy hatást gyakorolt a vezérigazgatóra. Egy darabig azon gondolkodott, hogy talán ingyen kellene átengedni annak a magasállású birói személynek a részvényeket, az ember nem tudja, nem veheti-e valamikor hasznát? De aztán jobban meggondolta. Nem akarná kompromittálni magát.

- Hát mondd meg annak a magasállású urnak, - jelentette ki Dózsa Kálmánnak, - hogy öt forinttal olcsóbban adjuk neki. Hány részvényt parancsol?

- Hát van még részvény? - csodálkozott Dózsa Kálmán.

Simon Endre nevetett:

- Hát persze hogy van, te naiv ember! A szatócsoknak és a csizmadiáknak csak a szájok járt; a részvényeknek fele is megmaradt. De én tudtam, hogy csak egyszer induljon meg az áradat, hát nő az perczről perczre. Most már hatalmasan vitorlázunk a tengeren. A bank legalább százezer forintot nyer csak ezen a manipuláczión. Olyan osztalékot adunk, hogy az embereknek szemök-szájok eláll. Nekem legalább huszezer forint tantiéme jut. Nektek is, a felügyelőbizottságnak, tisztességes jutalmat szavaztatunk meg a közgyűléssel.

Dózsa Kálmán ámult, bámult:

- De hogy történhetett ez? Hiszen semmit sem tudtunk róla.

- Természetes, hogy nem tudtatok, - kaczagott Simon Endre: - csak a holnapi ülésen szándékozom előterjeszteni a dolgot az igazgatóságnak. Remélem, hogy helybenhagyják.

Dózsa Kálmán egyik csodálkozásból a másikba esett:

- Hiszen ez szabályellenes... ez... ez...

- Nagyon jól tudom. De ha én orrotokra kötöttem volna a dolgot mindjárt eleinte, hát a ti lelkiismeretek tiltakozott volna, a csizmadiák megrémültek volna, a részvények lesüllyednek, a betétek elmaradnak s azóta már vége volna ennek az egész nagy vállalatnak, mint egy szappanbuboréknak, mely az első érintésre szétpattant.

X.

A »Polgári Bank« igazgatósági ülésén nagy lelkesedéssel vették tudomásul a vezérigazgató ur előterjesztését. A helyeslés, a kellemes meglepetés és csodálat moraja zúgott végig a zöld asztal körül. Az elnöklő nemes gróf meleg szavakkal fejezte ki az igazgatóság köszönetét. Az igazgatósági tagok, a csizmadiák, asztalosok arcza ragyogott az örömtől s alig férték meg a bőrükben.

Csak az egyik ügyvéd a felügyelő-bizottságból emelt óvást az ilyen manipulációk ellen s bejelentette kilépését. Hangos pisszegés fogadta ezt a kijelentést.

- Lépjen ki. Nagyon jól van. Nem is ide való.

Mindjárt betöltötték helyét a póttaggal, Dózsa Kálmánnal.

- Látod? - mondta örvendezve a kis menyecske.

De Dózsa Kálmánnak úgy rémlik, mintha nem nagy okuk volna az örvendezésre. Nem mer nyíltan szólni, de magában megvallja, hogy azt a manipulációt ő sem helyeselheti. Hátha rosszul ütött volna ki? S hátha készít még Simon Endre több ilyen szeniális meglepetést is a bank igazgatóságának? S ők felelősek azért, a mit az a vakmerő ember elkövet.

Semmikép sem tud megnyugodni Dózsa Kálmán s úgy érzi, mintha folyton meg-megújuló aggodalmat vett volna most a nyakába, de édes Istenem, ő is előre akar menni már egyszer s neki is jól esnék egy kis jövedelem és ha a többiek nem aggódnak, hát miért aggódjék oly nagyon ő?

Látja, hogy a siker előtt meghajolnak az emberek s a Simonék szalonja soha sem volt oly látogatott, mint most. Nagyon tekintélyes férfiak jelennek meg ott, kiket eddig nem lehetett látni s egy szerdán este megjelennek ott Morvayék is, a szigorú erkölcsű Morvayék.

Mindkét részről igen szives és barátságos volt ez a találkozás. Morvay Samu a régi időket emlegette:

- Tudod még, pajtás?

Diákköri csinyeket elevenítnek föl, már a mennyire oly komoly férfiunál, ki ifju korában is a rendes élet példányképe volt, csinyekről szó lehet.

Vámoson jártak iskolába mindketten, csak hogy Morvay Samu néhány osztálylyal feljebb s nagy fiatal ember volt már, mikor Simon Endre még csak kis diák. De most elenyészett a különbség s úgy tűnik föl nekik, mintha egészen együtt éltek volna át ifjuságukat, a legbensőbb barátságban. Annyi régi dologra emlékeznek:

- Tudod még?

- Hogyne? Hát te?

Igy folyik köztük a beszélgetés, csak arra nem emlékszik már Morvay Samu, a mit néhány hónap előtt mondott, mikor ebbe a szóba foglalta össze véleményét Simon Endre felől:

- A szédelő!

S Morvayné is oly szives Simonnéhoz:

- Igazán, úgy örülök, hogy ismét láthatlak, Lilla.

A mire Simonné mondhatná ugyan:

- Ezt az örömet megszerezhetted volna magadnak, lelkem, már régóta.

De nem mondja, csak azt lesi, vajjon mi a szándékuk, mert hogy ok nélkül jöttek volna ide Morvayék, azt nem hiszi. S alig várja, hogy mikor a vendégek mind elmennek, megkérdezhesse a férjétől:

- No, mi kell azoknak a kapzsiaknak?

Hogy mi kell, azt még nem tudhatni; de hogy valami kell, azt sejthetik Simonék.

- Talán egy igazgatósági tagság a jövő választáskor, - véli Simon Endre.

Mert már nagyon sokan vannak, kiknek igazgatósági tagság kellene a Polgári Banknál, igen tekintélyes férfiak, képviselők, bankárok, nevezetes pénzügyi kapacitások.

A Hunnia bank vezérigazgatójával is találkozott Simon Endre a napokban s az karon fogta és kedves kollégának szólitotta. Még a kocsiájával is megkínálta.

- Nem tetszik beülni? Elviszem, a hová készült.

A tőzsde előtt történt ez a találkozás, egész sereg ott ácsorgó ember láthatta. Egy kis szivaros boltból jöttek ki, hová mind a két nagy férfi betért néha, hogy néhány havannát vásároljon s az ott áruló csinos szőke trafikos kisasszonynak megcsipkedje az állát.

Mikor karonfogva kiléptek, Simon Endre intett a kocsisának s oly csinos fogat állt elő, hogy a Hunnia bank vezérigazgatója megbámulhatta.

- Kedves kolléga, - szólt akkor Simon Endre, - nekem legyen szerencsém. Hová vigyem?

Egy kocsiában távozott a két vezérigazgató s a tőzsde apró-cseprő népsége, mely mindig ott ácsorog az utcán, áhítatosan tekintett utánok, de főképp a Polgári Bank vezérigazgatója után:

- Nagyszerű ember! Zseniális fej!

A Hunnia bank vezérigazgatója pedig így szólt a kocsiában:

- Támogassuk egymást, kedves kolléga.

Már akkor a Polgári Bank részvényeit ötvenkét forintjával vették. Hallatlan áremelkedés! És ilyen gyorsan.

Kertész Flóris kuriai bíró urnak ugyancsak sietnie kellett. Először száz darabot vett, de két nap múlva visszatért:

- Kedves Kálmán öcsém, még egy kis pénzecske volt, azon is szeretnék Polgári Bank-részvényt venni, de a multkori áron, édes öcsém.

- Nem tudom...

- No nekem, édes öcsém, - könyörgött az öreg. - Hiszen annyi, mintha magatoknak vennétek. Ugy is ti öröklitek.

- Hát mennyit?

- Három-négyszáz darabocskát, - szólt az öreg ur habozva.

Nyilván félt, hogy a rokonság közt hire fut, mennyi sok pénze van. Ezek a Kálmánék ugyan jóra való derék emberek, ezek nem kérnek, sőt megadják még azt is, a mit Tóni kért; de a többi! Ha azok megtudják, főképp Tóni?

- Édes öcsém, - rimánkodott Kálmánnak, - Igerjétek meg, hogy ez a dolog köztünk marad. Egy léleknek sem szabad arról tudni. Piroska, el ne árulj. Kezetekbe van letéve az életem. Nagy veszedelem fenyeget. Ki sem mondhatom nektek, hogy milyen nagy veszedelem. Többet ne kérdezzetek, most nem mondhatok többet. Senkinek... értitek?... senkinek se szóljatok. Apátoknak se. Különösen neki ne.

Miután erre nézve megnyugtatót nyert, újra visszatért arra, hogy hány részvény kellene:

- Mondjuk, hogy ötszáz. Lehet hat is. Még talán annyi pénzecskét össze bírok szedni, ha a jó barátaimtól kéregetek. De ha hét lesz, azt sem bánom. Nem bánom. Majd valahogy azt is csak előteremtem... ámbár keservesen, de előteremtem.

Még egy darabig habozott, ne menjen-e tovább? De aztán azt gondolta, hogy már most is messzebb ment, mint kellett volna. Ha ezektől a Kálmánéktól kiszivárogoz valami, hát akkor neki vége. Többé holta napjáig le nem rázhatja a nyakáról a hugait meg a sógorait. Hát még Tónit! Lenyuzzák a bőrét a rokonok.

- Kálmán öcsém, - kezdi hát újra a könyörgést, - te is Piroska, az Istenre kérlek, ne szóljatok senkinek.

Azok nem tudják, hogy miért remeg úgy az öreg ur. Talán attól fél, hogy gyanus forrásnak fogják tartani azt a sok pénzt? Meglehet. Kálmánnak az információk jutnak eszébe, de hallgat s nagyon megsajnálja az öreget, midőn a veritéket törülgeti homlokáról.

Szavokat adják ünnepélyesen, hogy senkinek sem fognak szólni.

- Kálmán, - szólalt meg Piroska, mikor Flóris bácsi eltávozott, - ha olyan sokat lehet nyerni azokon a ti részvényeiteken, miért nem veszünk mi is egynéhány százat?

- De hol vegyük rá a pénzt? - válaszolt a férj.

Az asszonyka hamar készen volt a felelettel:

- Hát gondolom, a mama, ha írának neki...

- Nem, anyámtól nem lehet többet kérni, - szakította félbe Kálmán. - Már addig a határig mentünk, a meddig nem lett volna szabad menni.

- De hát miért? - csodálkozott az asszonyka. - Hiszen most nem azért kérnénk, hogy elköltsük, hanem, hogy nyerjünk rajta. Hát micsoda oktalanság ez, Kálmán? Minden ember nyer ezeken a részvényeken, csak mi ne nyerjünk?

- Az édes anyám utolsó maradék vagyonát nem kockáztathatjuk, Piroska - szólt a férj.

- Hát ki mondja, hogy kockáztatnánk? Hiszen te magad legjobban tudod, mennyit lehet nyerni. Benne vagy. Hát miért nem akarod?

- Megmondtam, hogy miért, - válaszolt Kálmán.

De Piroska nem értette, csak azt látta, hogy férje valami megmagyarázhatatlan makacsságból elszalaszt egy kedvező alkalmat, hol sok-sok ezret lehetne nyerni. Megkísérte hát előbb hittel hatni rá:

- Édes Kálmán, lásd, oly szépen kérlek... Az én kedvemért, Kálmán... És a mama is örülne rajta, ha nyernénk, elhíheted... Majd irok én a mamának, Kálmán, ha te nem akarsz... Jó lesz, édes Kálmán?

De a férj hajthatatlan maradt:

- Ne írj. Nem akarom.

Akkor daczoskodással próbálja. Elfordítja fejét és egész nap nem szól Kálmánhoz. De az sem ér semmit. Kálmán ebben az egy dologban nem enged.

Ő nem látja oly biztosnak azt a nagy nyereséget, neki kétségei vannak, a szerencse változandó, meg is fordulhat; de mindezt hiába magyarázná bármeddig Piroskának. Piroska soha meg nem értené, soha el nem hinné. Csak hagyja hát duzzogni az asszonykát, míg majd magától lecsöndesedik.

Minden további szó olaj volna most a tüzre. Legjobb hallgatni.

XI.

Néhány nap elmult duzzogásban. A kis menyecske, ki máskor oly szeretetreméltó volt, mint valami kedves, vidám, csicsergő madárka, most olyan lett, mintha szárnyát szegték volna; busan, durczásan hallgatott. Ha férje szólt hozzá, alig felelt rá.

Ugy viselte magát, mint a kin méltatlanul nagy sérelem esett. Mikor ő oly okos és hasznos tanácscsal állt elő, Kálmán akkor oly konokul ellenszegült az ő jó tanácsának. Hát nem annyi ez, mintha azt mondta volna: menj te ostoba, nem értesz te ahhoz!

Persze, hogy nem ért. A nők semmihez sem értenek. Csak a férfiak a bölcsek. Ők a teremtés urai. Már Kálmán is olyan lesz, mint a többi.

Eddig még hallgatott a szép szóra. Ha valamit megmagyarázott Piroska: látod, édes Kálmán, így meg úgy... hát mindig föl lehetett őt világosítani. Hiszen a Budapestre feljövétel sem ment könnyen, akkor is sokáig kellett beszélni:

- Látod, édes Kálmán.

De végre csak megértette, hogy az ő javára van, a mit Piroska mond. Most azonban semmikép sem érti meg. Hiába próbálja Piroska daczoskodással, egy kis sirással is. Kálmán úgy tesz, mintha nem venné észre a könyeket a szemében. Némán, lesütött fejjel ülnek egymás mellett az asztalnál, csak néha-néha kandikál át a kis menyecske férjére: mi lelte ezt a Kálmánt? Hát igazán nem akar engedni?

Még javában tart a duzzogás, mikor egyszer csak oda cseppen közéjük Kertész Antal törvényszéki bíró ur Vámosról:

- No gyerekek, itt vagyok.

Addig-addig irogatta, hogy jön, mig egyszer most már igazán eljött. Látja, hogy az a Flóris semmit sem csinál, ez a Kálmán sem csinál semmit, már neki magának kell mozogni, ha előre akar jutni. Levélirással semmire sem megy az ember.

No de most, hogy itt van, nem nyugszik addig, mig ki nem járja, hogy a királyi táblához ki-nevezzék, mert az égbekiáltó igazságtalanság, hogy ő még mindig Vámoson van, másokat pedig, fiatalabbakat, sokkal fiatalabbakat már régen fölhoztak.

Persze, mert azok utána járhattak, azok megtehették, de ő nem mozdulhatott ki hazulról, nem telt uti költségre, a sok gyerek fölemésztette azt a kis fizetést, Flóris pedig mindig olyan czudar fősvény volt, ha pénzt kértek tőle s csak nagy szükség idején lehetett kisajtolni belőle valamit.

Most azonban, hogy a leánya idefent lakik, most már Kertész Antal is utána járhat, mint más, ő is zaklathatja a befolyásos férfiakat, ő is jelentkezhetik audienciára a miniszter ő exczellenziájánál, ajánlhatja magát a táblai elnök ő méltóságának kegyes pártfogásába. Nógathatja a vejét is:

- Te is mozogj egy kicsit.

Kergeti egyik képviselőhöz, majd a másikhoz:

- Beszélj ezzel. Beszélj azzal.

Élelmes ember, kinek a szeme mindenütt ott van. Igazán csoda, hogy nem birt előbbre jutni s Vámoson megfeneklett. De hát mikor az embernek egy rakás gyerek a nyakán, három leány belőle, a kiket bálokra kell hordani, egyet már férjhez is kell adni és folyvást eviczkelni a

takarékpénztártól Háj Fülöphöz, Háj Fülöptől Flóris bácsihoz, nem csoda, ha abban telt el az idő. Hiszen lehetett volna ő csak idefent Budapesten.

- Gyámoltalanok vagytok, gyerekek, hogy nem tudjátok jobban fölhasználni a szerencsét, - oktatja Piroskát.

- Igaz, apa, ugy van, - felelte lánggal-lobbal Piroska.

No legalább kiöntheti atyja előtt panaszát. Elmondja, hogy most milyen fényesen mosolyogna reájuk a szerencse, mennyit nyerhetnének, csak Kálmán akarná.

- Akarni kell neki, teringettét! - jelenti ki a nagylelkű apa. - Micsoda bolondság az, eltolni magától a szerencsét!

Reá is támad a vejére:

- No Kálmán, ezt nem vártam volna tőled.

Két tűz közé szorítva, Dózsa Kálmán még mindig védelmezi magát, de az após nem kételkedik, hogy végre mégis kapitulálni fog.

- Csak nem kell nagyon erőltetni a dolgot, - adja leányának a bölcs tanácsot. - Bizd csak reám. Kezeskedem, hogy meglesz.

És Piroska elhiszi. Láta otthon, hogy apa ennél sokkal nehezebb dolgokat is keresztül vitt, mikor Háj Fülöp esküdözött, hogy tovább nem vár, be fogja perelni a váltót, aztán mégis várt, sőt új váltóra pénzt is adott s félig boszankodva, félig nevetve jelentette ki:

- Igazán, a tekintetes urnak ördöge van, hogy az embereknek muszáj megtenni, a mit a tekintetes ur akar.

Aztán Flóris bácsi, hányszor megírta Flóris bácsi, hozzá többé ne forduljanak, ő egy krajczárt sem küld többé, aztán mégis küldött.

Oh, ha apa akar valamit, annak meg kell lenni. Ő mindig tudja a módját.

- Csak bizd reám, leányom, - hunyorgat a szemével. - De most ne durcáskodjatok. Eredj és öleld meg szépen az uradat.

Kertész Antal boldog, hogy helyreállithatta a családi békét.

- Így la, így szeretlek látni benneteket.

A jó apának legfőbb gondja gyermekei boldogsága. Igazán a gondviselés vezette őt ide éppen ebben a válságos perczen, a mikor jó tanácsal kell szolgálni nekik.

No, a jó tanács az sohasem hiányzott nála, csak egyebet ne akarjanak tőle. Most is ellátja őket mindennemű jó tanácsal. Hogy kell a virágos bort megtisztítani, hogy kell a dinnyét télire eltenni, hogy lehet a cipőbort puhává és tartóssá tenni, igen jó és olcsó tintakészítés módjával is szolgál.

Mert ez a derék férfi mindent tud, a törvényt, a házi dolgokat, a gazdasszonykodást, a pinczekezelést, az órák reperálását s az elhelyezhetetlennek látszó váltók elhelyezését. Csodálatos, hogy ennyi tudománnyal nem birt előre vergődni.

De most, most előre kell jutni neki is. Még Flóris bácsit is kizavarja odujából s belekapaszkodik. El kell vele menni az öregnek a táblai elnökhöz, a tanácselnökhöz. Hiába mérgeződik.

- Hagyj már nekem békét!

Szováthy Gyulát is lefoglalja. Hiszen ez nagyszerű, hogy Kálmánéknak ilyen jóbarátjok van. Ha ő ezt tudta volna, már régen feljött volna.

- Miért nem irtátok meg? Ilyen testi-lelki jóbarát ez kincses bánya. Ezzel már előre mehetni. Főképp...

No de ezt csak ugy titokban sugja meg Piroskának!

- Te ez az ember halálosan szerelmes beléd. Látom a szeme forgásáról.

Piroska elpirul egészen a homloka tetejéig s a szive is megdobbán, ugy megijed. De nevetéssel akarja elütni a dolgot:

- Ugyan, édes apa, miket beszél!

- Miket beszélek? Hát a mit látok, édes leányom, - dörzsöli a kezeit a törvényszéki bíró.

Neki ez éppen kapóra jön:

- Azt mondom, Piroska, hogy ezt az embert ugy forgathatod az ujjaid körül, mint egy czérnaszálat. Látom én, a mit látok. Bizd csak reám. Apád vagyok, nem adok rossz tanácsot. De nem volna eszünk, ha ezt az embert föl nem használnók.

- Apa, ne beszéljen ilyeneket, mert igazán megharagszom, - tiltakozott Piroska.

De mikor haragudott már meg azért egy szép asszony, ha megtudja, hogy valaki szerelmes belé? Különben is tudja már félig-meddig, nem volt neki egészen ujság, csakhogy idáig nem tekintette ő valami nagyon komolynak a Szováthy udvarlását. Ej, hisz a férfiak ugy szokták, egy kis bókolás, egy kis hizelgés, semmi egyéb.

Néha ugyan már kissé terhére volt ez az állandó udvarlás, de másrésről tetszett neki, hogy ilyen tekintélyes és már nem fiatal, ember ugy bókol neki, ugy forgolódik körölte. Nem is bánta, ha kissé irigykedik reá a többi asszony, különösen Simonné.

Mindez azonban csak olyan ártatlan kaczerkodás volt idáig, csak olyan hiu, játszi enyelgés.

- Higyje el, apa, hogy én nem adtam rá semmi okot...

- Nem, nem, te kis bohó, - nyugtatja meg az atyja; - hogy tehetnék föl rólad valami rosszat? Szó sincs arról, kis pipiském.

- Jobban fogok vigyázni magamra ezután, - igéri a fiatal asszony, - nem fogadom el Szováthyt, ha Kálmán nincs itthon. Hidegebb leszek.

- Az kellene még! - szakítja félbe ijedten a törvényszéki bíró. - Sőt inkább. Hát mi rossz van abban, ha te melegen fogadod? Jó barátotok s szegény apád ügyén is lendíthet valamit. Beszélhetnél vele az én dolgomról.

- De apa... - szabadkozik Piroska.

- Nem látom be, hogy miért ne beszélhetnél? Ha gavallér, hát tudni fogja, hogy mi a kötelessége, ha egy szép asszony kér tőle valamit.

Hát hiszen, ha a gavallérság csak annyiból áll, hogy az ember megígérjen mindent, a mit tőle kérnek, Szováthy Gyula azt szivesen megtette. Megszokta már, hogy még többet is ígér, mint a mennyit kérnek. A kérőnek az jól esik s az érdemes képviselő urnak semmibe sem kerül.

Beszélni fog az igazságügyminiszterrel, beszélni fog az államtitkárral, beszélni fog a királyi tábla elnökével. Minden követ meg fog mozdítani.

Kikérdez minden adatot s pontosan följegyez. Hány éve szolgál már Kertész Antal? Hány éve, hogy törvényszéki bíró? Hányadik a rangsorban?

Meleg kézszorítások köszönik a képviselő ur szivességét. Azt a napbarnított, csontos férfi kezét elengedné a képviselő ur; de azt a puha, gyöngéd női kezecskét hosszasan tartja kezébe fogva, aztán ajkaihoz nyomja s még azután sem ereszti el.

- Magáért mindent, - susogja szerelmesen, - még életemet is.

A fiatal asszony irul-pirul, de nem meri kezét visszavonni, sőt még mosolyog is.

Édes Istenem, hisz egy kis mosolygás nem nagy ár azért, ha előre tolhatja atyját, előre tolhatja férjét. És az apa is biztatja a szemeivel, mintha csak azt akarná mondani:

- Nyájasabban, még nyájasabban, édes leányom!

XII.

Már két hete, hogy itt fenn jár-kél Kertész Antal törvényszéki bíró ur és egyre zaklatja a nagyméltóságu és méltóságos urakat, valamint a nagyságos urakat is, a hol csak egy iczi-piczi befolyást sejt. Már szinte félnek a méltóságos és nagyságos urak ettől a piros-pozsgás vidéki uri embertől. A miniszter ő nagyméltósága idegesen huzza össze szemöldökeit, mikor újra belépni látja. Hiszen már a mult héten is itt volt audiencián; mit akar megint?

De azért nyájas arcot mutat a kegyelmes ur, mert ezuttal nem maga jön az a vidéki törvényszéki bíró, hanem Szováthy Gyula képviselő kíséri, ki melegen ajánlja ő exczellenciájára pártfogásába.

- Mi a manó? - gondolja magában ő exczellenciája, - valami nevezetes embernek kell lenni, hogy Szováthy jön vele, a ki nem szokott eljönni, csak ha a maga számára van valami kérni valója.

Ő exczellenciája nem tudja, hogy mit gondoljon? Valami nagy befolyású párttag lehet ott a vidéken, valami afféle helyi nagyság, a ki iránt különös figyelemmel kell lenni. Szováthy nem hozhatta volna másképp ide, a finom, ravasz Szováthy, ki csupa ígéretekkel szokta lerázni magáról a választóit.

És ez az ember még csak nem is az ő választója, egészen más megyéből való. Ő exczellenciája nem érti, igazán nem érti. Mert a mit Szováthy Gyula beszél az érdemről, mely ő nagyméltósága igazságszeretetétől várja jutalmát, az lári-fári. Száz érdemes férfi is fordulhat Szováthy Gyulához a nélkül, hogy a kisujját is megmozdítaná értök, csak egyetlenegyért is.

Bizonyos, hogy valami fontos személynek kell lenni. Ő exczellenciája nagyon kegyes tehát, még le is ülteti a folyamodót, kérdezősködik a jövő képviselőválasztás kilátásairól az ő vidékén s kezet nyújt neki, mikor távozik.

- No, gyerekek, most már azt hiszem, hogy igazán feljövünk mindenestől, - dicsekszik a vejének, a leányának.

Kitünő jó kedve szottyan. Hangosan lármáz és egyre koczintgat az ebédnél.

- Tudtam én azt, hogy csak mozogni kell s előre mehet az ember. Hej, ha tiz évvel ezelőtt feljöhöttem volna, most már talán a királyi tábla elnöke lehetnék! Hej, ha nem ragadtam volna le Vámoson!

No most kipótolja, mert most ugyancsak mozog és jár az emberek nyakára. Szováthy Gyula bujjik előle, mert nem elég, hogy a miniszterhez elhurczolta, most már hurczolni kellene mindenfelé.

Fölkeresi Morvay Samut is, Simon Endrééket is. Hátha azok is tehetnének érte valamit?

Bámulja a Simonék fényes lakását. Micsoda termék! Micsoda pompa! Micsoda hercegi lakás! Okos ember ez az Endre, a pénz többet ér a rangnál. A királyi táblai bíróság mellett is csak tengődés lesz az élet, míg ez a Simon Endre fényben, duszgazdagságban uszik.

Megfordul az elméjében: hátha ő is próbálkoznék a pénzügyi téren? De ahhoz egy kis pénz is kellene, a mi átkozottul szüken van neki, ámbár Flóristól kicsikart a vén fukartól kétszáz forintot, többet nem lehetett. De mit kezdhetni kétszáz forinttal?

Piroskáéknak azonban nem szabad elszalasztani a jó szerencsét.

- Beszélek én magam a nászasszonnyal, - ajánlkozik leányának a gondos apa, miután látja, hogy Kálmánnal nem lehet okosan beszélni.

El is megy Berénybe s olyan szivrehatón beszél az özvegy tiszteletesnével, hogy annak könyek gyűlnek a szemébe:

- Már a mi életünknek csak egy öröme lehet, kedves nászasszonyom, a gyermekeink boldogsága.

Az özvegy nagytiszteletű asszony fejével integet. Bizony csak az. Jól mondja a nász-ura: csak gyermekeik boldogsága.

Az érdeemes törvényszéki bíró akkor előadta, hogyan lehetne gyermekeik boldogságát megalapítani.

- Igaz, hogy némi áldozattal járna; de hiszen nem vagyunk-e mi minden áldozatra készek gyermekeinkért?

A bíró urnak könnyű volt az áldozatkészség; de a nagytiszteletű asszonynak aggodalmai voltak. A nagytiszteletű asszony nem igen bizott a papirokban, a föld mégis csak föld, azt nem lehet elfujni, az megmarad. A boldogult ura is így vélekedett. Azért szerezték ezt a kis földcskét.

- De ha nász uram azt hiszi, hogy a gyermekek javáért talán jobb volna amugy és nagyon sokat nyerhetnének, ha pénz volna most a kezökben...

- Nagyon sokat, - biztosította a törvényszéki bíró nászasszonyát. - Simonék hercegi módon élnek abból, a mit nyertek. Miért ne éljenek így Kálmánék is?

A nagytiszteletű asszony sohajtott. A földtől nehezen esett mégis megválni. A földtől, melyet lassacskán, darabonként szereztek. Először azt a tizennégy holdat a tóházi dülőben. Még élénken emlékezik rá, mily örömmel sétáltak ki a boldogult urával, mikor először mentek megnézni azt a földet s mily büszkék voltak, mikor leolvasták érte a pénzt az asztalra az öreg Nagy Jánosnak s az öreg azt mondta:

- Jó áldott föld az, nagytiszteletű uram, tartsa meg azt még az unokájának az unokája is. Én sem adnék túl rajta, ha nem volnék ilyen öreg, meg aztán nem kellene a pénz a fiának; de, tetszik tudni, ahhoz az ő mesterségéhez sok pénz kell, mert ő nem akar ilyen szegény asztalos maradni, mint jó magam, a ki csak reparálgatok az uraknak és tulipános ládákat meg nyoszolyákat csinálgak a parasztoknak. Hát bizony ez a világ sora, nagytiszteletű uram, az öregek hátra, a fiatalok előre!

És azok a szavak oly élénken hangzanak vissza most a tiszteletesné asszony emlékezetében, mintha csak most mondta volna az öreg Nagy János. Az öregek hátra, a fiatalok előre! Ugy van, ugy van. És neki is tul kell adni a földjén, mint az öreg Nagy Jánosnak, mert az ő fiának is pénz kell, hogy boldoguljon.

Kertész Antal törvényszéki bíró urnak reményén fölül sikerült közbenjárása. Ő csak azt akarta, hogy nászasszonya vegyen föl újabb kölcsönt a takarékpénztártól, az özvegy papné azonban elhatározta, hogy mindent elad, még a házat is, a szép nagy kőházat, elég lesz neki a kisebbik ház, a nádfödeles, ő abban ellakhatik öreg napjaira, egy kis zöldséges kert is van hozzá, meg egy hold luczernás, az elég takarmányt ad a tehén számára, tej, vaj lesz, baromfi lesz, majd csak eléldegél valahogy. Mi kell egy öreg asszonynak?

A törvényszéki bíró kissé meghökkent, de nem tett ellenvetést. Hiszen minél több a pénz, annál jobb. Aztán ha Kálmánék olyan hercegi módban fognak élni, jut abból a Kálmán édes anyjának is.

Egy aggodalma azonban még mindig volt a bírónak: mit mond mindehhez Kálmán, ha megtudja? Legokosabb volna titokban tartani előtte az egész dolgot. Még ellenszegülhet s elrontja az egészet. Elég lesz neki majd csak akkor szólni, mikor a részvényeket megvették, mikor itt lesz a nagy nyereség s csak zsebre kell vágni a sok pénzt.

Kertész Antal a markába nevet. Milyen meglepetés lesz az! Milyen diadal!

A nagyiszteletű asszonyt nem nehéz rábeszélni. Az ő gyöngéd szive könnyen hajlik az effélére. Meg kell kimélni Kálmánt, mert a milyen jó fiú, ő nem engedné, hogy anyja így megfoszsza magát mindenétől.

Persze, persze, hogy nem engedné. A nagyiszteletű asszony ismeri az ő fiát. Dehogy engedné Kálmán! Ha milliókat lehetne nyerni, akkor sem.

- No de megcsináljuk mi azt ketten, igaz-e, nász uram? - mosolyog az anyja, a kinek édes az áldozat, ha fiáért teheti.

Megcsinálják hát ketten. A házra, a földre rögtön akad vevő s Kertész Antal fölutazhat a sok pénzzel Budapestre. Megveszi a Polgári Bank részvényeit is titokban.

Már akkor ötvenöt forintért adják darabját, de azt mondják, hogy nemsokára hetven is lesz, nyolczvan is lesz, talán száz is lesz, mert olyan osztalékot még sohasem látott a világ, a milyet a Polgári Bank fog adni részvényeseinek. A mérleg bámulatos nyereséget fog kimutatni.

- No lányom, - szólt Kertész Antal, - ugy-e, hogy apád csak gondoskodik rólad.

XIII.

- Tisztelt közgyűlés!

Alig mondta ki az első szót az elnöklő gróf, már mennydörgő éljenek szakították félbe. És mennydörgő éljenek kísérték ő méltóságának minden szavát, valamint az igazgatósági jelentés és a mérleg fölolvását mindvégig.

A lelkesedés tomboló vihar alakjában tört ki a Polgári Bank közgyűlésén. Az éljenzés zajában egy szót sem lehetett érteni az egész igazgatósági jelentésből. De nem is volt rá szükség; elég volt annyit tudni, hogy az igazgatóság minden huszonöt forintos névértékű részvény után tizenöt forint osztalékot javasol kiosztatni. Ezt aztán minden ember megértette.

Viharos éljenzések közt hagyta helyben a közgyűlés az igazgatóság minden javaslatát.

Huszezer forint tantiéme az igazgatóságnak; huszezer forint rendkívüli jutalom a vezérigazgatónak a fényes eredményért; ezeröttszáz-ezeröttszáz forint a felügyelő-bizottság tagjainak egyenként.

Dózsa Kálmán álmélkodva hallgatta. Ezeröttszáz forint neki is. Hát csakugyan igaz? Csakugyan rendben van minden? S azok az óriási összegek, melyektől szédült a feje, mind helyesek, pontosak?

Az utolsó perczig mindig kétségek gyötörték. Láta az üzleti könyvekből a kimutatásokat, nem tagadhatta, úgy volt, aláírta ő maga is, ott a neve a mérleg alatt; de oly hihetetlennek tünt föl neki mégis ez az óriási nyereség.

Tudta, hogy honnan származott, tisztán és világosan állt előtte minden; mégis attól félt, hátha valami még sincs úgy? Hátha valami váratlan fölfedezés halomra dönti ezt az egészet?

De meg kellett nyugodnia, semmi sem történt, minden rendben volt; nyugodt lelkiismerettel fölvehette ő is az ezeröttszáz forintját. A tomboló lelkesedés azonban nem bírta őt magával ragadni, valami aggodalomféle még mindig maradt szívében.

Mikor a közgyűlés riadó éljenzés közt egyhangulag újra megválasztotta az igazgatóság s a felügyelő-bizottság tagjait, Dózsa Kálmánt olyan szorongó érzés fogta el. Nem tudott örülni újra megválasztásának. Pedig az a másfél ezer forint bizony jól esnék neki megint és Simon Endre azt mondja:

- Nem másfél, hanem háromezer is lesz a jövő évben, meglátod. Nagyszerű eszmém van.

De most még nem áll elő a nagyszerű eszméjével, majd csak később, majd annak idején.

- A dicső ember! A zseniális fej! - magasztalják a részvényesek.

S majd agyonnyomják, úgy ölelné mindenki, úgy szorongatná a kezét mindenki. Az utcán, a merre kocsija elrobog, kalapjaikat emelgetik az emberek s a kapuk aljában állók mutogatják egymásnak: az ő! A polgárság bálványja. Még a nők is utána nézegetnek az ablakból:

- Az ő!

Ő, a nagy ember, kit most már nemcsak a Józsefváros, a Ferenczváros, a Terézváros apró polgársága bámul, hanem pénzügyi tekintélyek is elismerik, hogy:

- Ritka fináncz lángész.

Még mindig akad azonban egy-két pénzügyi nagyhatalmasság, a ki azt mondja:

- Szédelő.

S fejöket csóválják a Polgári Bank fényes osztlékára. Az nem szolid nyereség.

De akármit morog egy-két nagy-pénzintézeti mufti a Lipótvárosban, árnyereség csak nyereség azért, tiszta, világos nyereség. A csizmadiák, szatócsok, asztalosok, a Polgári Bank érdemes igazgatói kifeszítik a mellöket. Nagy dolog az, a mit ők csináltak.

- Azt csinálják meg a zsidók, ha tudják.

Az elnök-gróf büszkén fölemelt fejjel sétál a Váczi-utczában s fényes pártikról álmodozik. Valami dugszdag kalmárleányt fog elvenni, kínálgatják már neki a szenzálok.

A nemes gróf most már teljesen gavallér. Lóversenyekre jár s az orfeumban ismeretséget kötött különböző angol és franczia énekes hölgyekkel. Már váltói is vannak forgalomban. Hogyne? Oly előkelő gavallérnak szivesen hitelez akárki s vehet föl pénzt, ha tetszik, a saját bankjában is. Csak egy szót kell szólni s rögtön kérdezik:

- Mennyit parancsol?

Még váltót sem kell irnia, csak egy kis bont, egy darabka papirosra, hogy száz forint, kétszáz forint, ötszáz forint s a pénztárnok mély hajlongások közt kifizeti.

Egészen bele szokott már ebbe az uri életbe. Senki sem mondaná, hogy hat évig körmölt az irodákban, eleinte egy forint napidijért s nagyon boldog volt, mikor rendes irnokká kinevezték hatszáz forint fizetéssel.

Hatszáz forint! Mi az? Mosolyogva gondol rá a nemes gróf. De legörömestebb nem is gondol rá, mert az czudar idő volt s nagyon kopott állapotban lézengett ott a gróf ur abban a kis vidéki városban.

Ma egyszerre is kiad hatszáz forintot egy brilliántos ékszerért, melylyel az angol énekes kis-asszonynak kedveskedik. De miért ne tegye? Annyi a pénze mint a pelyva.

És az igazgatóság többi tagja is mind ugy érzi, hogy annyi a pénzüik, mint a pelyva. Csakhogy azok az egyszerű polgár emberek nem kötnek ismeretséget sem angol, sem franczia énekes hölgyekkel, legfeljebb a törzs kávéházukban lesznek kissé bőkezűbbek s eljátszanak egy forintot vagy kettőt, hogy a kucsébertől egy skatulya datolyát vagy czukros mandulát nyerjenek a kasszakisasszony számára, a feleségeiknek és leányaiknak pedig egy selyemruhával, meg egy arany karperecczel többet vesznek.

Az a kopott feketeruhás méltóságos asszony is, kinek a férje Isten tudja hogy jutott az igazgatóságba, ujdonatuj fekete selyem ruhát kap, a méltóságos ur is vesz magának uj ingeket, egész tuczatot, a méltóságos asszony gyöngyeit és arany lánczát kiváltják a zálogházból, háromszáz forintot pedig betesznek a takarékpénztárba. A többi elmegy a fiu adósságaira s valószínű, hogy még az a háromszáz forint is el fog uszni a takarékpénztárból, ugyancsak a drágalátos ifju ur kiszabadítására, ki bizonyosan megint belekeveredik valami ujjabb hinárba.

Hangos az öröm az egész Józsefvárosban, Terézvárosban, Ferenczvárosban, mindenütt, hová a kisiparosok, szatócsok, trafikosok haza viszik a nagy osztléket. Beköltözik a boldogság az egyszerű polgárcsaládok lakásaiba, a szemek ragyognak, az ajkak beszédessé válnak, az egész család elmegy vacsorálni a sörházba vagy valamelyik vendéglői kerti helyiségbe, hol libapecsenyét rendelnek s annyi pohár sört elfogyasztanak, hogy mindnyájan ugy fölfuvódnak, mint a duda.

A szomszéd asztloknál is csupa jókedvű polgár családokat látnak, kik szintén söröznek és libapecsenyét esznek s örvendeznek a nagy osztléknak.

A gyermekek még Dobos-tortát szeretnének a libapecsenye után -, de a takarékos anyák elnémitják őket:

- Csitt! Hallgassatok. Hát még mi nem kéne nektek?

De a nagylelkű apák nem sajnálják a pénzt, a melyet oly könnyen nyerhetni a Polgári Banknál, s már csöngetnek a pinczérnek:

- Dobos-tortát.

A vendéglős maga is jókedvűen jár-kei a vendégei közt a zöld léccel körülkerített kerti helyiségben, a két csenevész akácfáciska alatt s elégedetten lóbálja lefityegő nagy arany óralánczát. Ő is jól járt a Polgári Bank részvényeivel. Az Isten tartsa meg és virágoztassa azt a derék bankot.

Igy hinti szét a Polgári Bank mindenfelé áldásthozó sugarait, mint a nap, mely fényt és meleget ad mindnyájunknak.

Milyen szerencse Dózsa Kálmánnak az a másfél ezer forint, melyet oly könnyű szerrel keresett mint felügyelő-bizottsági tag. Hát még milyen szerencse, mikor felesége mosolygó arcczal leolvassa az asztalra kilenczezer forintot.

Csaknem kővé mered a bámulástól a tömérdek pénz láttára Dózsa Kálmán s alig bír dadogni:

- Mi az?

Vidáman nevetve felel az asszonyka:

- Ez a mi nyereségünk?

- Honnan?

- Honnan? Hát az osztalék a részvényeinkre.

- De hiszen az csak háromszáz forint.

Az asszonyka egészen rózsaszín az örömtől, úgy nevet a férje meglepetésén.

- Persze, persze, annyi volna, ha én nem gondoskodtam volna. Mert te nem akartad. Látod, milyen jó, ha asszony is van a háznál?

De Dózsa Kálmán még akkor sem érti, meg kell neki magyarázni, hogy:

- Eladtuk a földet meg a házat.

- Az anyámét? - riad Kálmán a feleségére.

Hangja oly fölháborodott, arca olyan ijesztő, hogy az asszonyka abba hagyja a mosolygást s megdöbbenve néz férjére.

Nem ilyen eredményt várt ő s teljességgel nem érti, hogy mi lelta a férjét. A helyett, hogy a nyakába borulna s csókok közt hálálkodnék, még talán szemrehányást akar neki tenni? Milyen fenyegetve kiáltott rá, mintha valami rosszat cselekedtek volna azzal, hogy eladták a házat meg földet.

- Hát anyád adta el, nem én, - szolt az asszonyka vállat vonva; - az övé volt, nem az enyém.

- Te vetted rá.

Az asszonyka duzzogva félreült.

- Én vettem rá. Nos aztán? Talán oly gazdagok vagyunk, hogy arra a kilenczezer forintra, a mit évenként nyerhetnénk, nincs szükségünk? Hát dobd ki az ablakon.

XIV.

Az ezresek nem dobja ám ki az ember az ablakon, főképp, ha holmi kis adósságai vannak itt-ott, a miket fizetgetni kell; de erősen föltette magában Dózsa Kálmán, hogy a részvényeket eladja s hogyha lehet, visszavásárolja édes anyjának a földet, vagy ha nem lehet, hát biztosabb helyre fekteti be azt a pénzt.

Mert a Polgári Bankban a fényes siker daczára sem bizott. Ez a nagy nyereség csak a részvények eladásából folyt be, most azonban már nincs több eladni való részvény, hát miből lesz a nyereség?

- Miből? - mosolyog arra az együgyü kérdésre Simon Endre.

A zseniális férfinak ismét van valami nagyszerü eszméje. Egyelőre még titok, de annyit mondhat, hogy sikere még fényesebb lesz, mint a mult évinek, csodás lesz, óriási lesz.

Egyébként eladni való részvény is van még egy kevés. A ki venni akar, siessen. Napról-napra emelkedik az árfolyam. Most már nyolczvan forintért adják.

S tódulnak az emberek, hogy vásároljanak. Polgári Bank, csak Polgári Bank kell mindenkinek. A tőzsde nagy matadorjai óvatosak és nem akarnak hallani sem a Polgári Bank részvényeiről, de a kisebb tőkepénzesek mind csak azon kapkodnak.

És az a csodálatos, hogy ámbár senki sem akarja eladni a maga részvényeit, mégis mindig van eladó részvény. Honnan? Talán maga a bank vásárol és újra elad, hogy fölverje a részvények árát? Valami effélét sejtenek.

De a vásárlás nemcsak a tőzsdén folyik, folyik az uton-utfélen, mindenfelé. A ki csak venni megy az apró bankárok boltjaiba, az mind Polgári Bank részvényt akar.

Flóris bácsi is előczammog:

- Nem lehetne még jutányos áron kapni egynéhány részvényt, édes öcsém?

Jutányos áron bizony nem, mert már nyolczvankét forint darabja, de Simon Endre nyolczvanért szolgál vele ő méltóságának barátságból.

Most itt volna az ideje eladni az övét is, gondolta magában Dózsa Kálmán. De még mindig várt. Maga sem tudta, mire várt. Simon Endre arról beszélt ugyan, hogy száz forintra, sőt még feljebb kell emelkedni a részvényeknek; de Dózsa Kálmán nem bizott abban. Mindamellet csak várt, várt.

Mikor az ember egyszer olyan óriási nyereséget huzott, nem könnyen mond le róla, bármily erősen elhatározta, hogy azokat a részvényeket el kell adni.

Aztán a feleségével is összeütközése volt már a miatt. Az apósa is irkál neki és oktatja:

- No, csak az kellene még, hogy olyan oktalanságot cselekedjete. Inkább vegyetek még hozzá.

És az édes anyja is azt írja:

- Velem, édes fiam, ne gondolj. Nekem semmi bajom, nektek meg ugy jó, a hogy van. El ne taszitsátok magatoktól a szerencsét, édes fiam.

A fiatal asszony duzzogva tekint férjére. Igen, igen, ez a gyámoltalan ember kész volna eltaszítani a szerencsét. Mindig ilyen volt. Azért nem tudtak soha igazán előre menni. Ösztökélni kellett mindig, nógatni kellett s mindig afféle aggodalmi voltak: jaj, ez nem jó lesz, az nem jó lesz.

De Piroska nem engedi, hogy ilyen együgyü aggodalmak miatt eljátszszák a szerencsájüket. Micsoda örültség volna kilencz-tizezer forint évi jövedelemről lemondani? És ugyan miért? Még csak az okát sem tudja megmondani Kálmán.

Hiszen nem mondhatja el, hogy a bank, melynek ő is egyik felügyelő-bizottsági tagja, nem biztos. Nem mondhatja el, hogy minden perczen fél, nem történik-e valami újabb vakmerő szédelés, a mi egyszer balul is üthet ki. Nem mondhatja el mindazokat az aggodalmakat, melyek gyötrik s melyek közt folyvást haboz: ne köszönjön-e le a banknál elfoglalt állásáról?

De nem köszön le, csak magában tépelődik. Hiszen még mindig lesz rá ideje, ha valami gyanus dolgot észrevesz.

A részvényeket is eladhatja akkor. Most még nem kell attól félni, hogy az árfolyam sülyed, még mindig emelkedőben van. Nyolczvannégy. Nyolczvanöt. Lázban ég a közönség. Hajrá! Még feljebb! Még feljebb!

S a részvények árfolyamával együtt emelkedik Simon Endre is.

- Látod, arról vehetnél követendő példát, - inti vejét Kertész Antal kir. törvényszéki bíró.

S Piroska is úgy véli, hogy valóban arról vehetne Kálmán példát. Ha az ember maga nem iparkodik előre, hát semmire sem jut. Piroska megteszi, a mit tehet, de Kálmán is mozogjon már.

Nemsokára itt lesznek az általános választások. Egy kerületet bizonyára kaphatna, ha nem volna olyan tehetetlen. Most már pénzük is van, ha éppen költeni kell, azt is megtehetik.

Szeretne Szováthyval beszélni, az szólhatna a miniszterelnökkel; de mióta apa ide fent járt a királyi tábla dolgában, azóta nem mer Piroska oly bizalmas lenni Szováthyval. Megzavarodik, ha egyedül marad vele s nem szereti hallgatni, a mit beszél. Ne gondolja Szováthy, hogy ő afféle asszony, mint Simonné, ő becsületes asszony.

De azért csak türi, hogy Szováthy szorongassa a kezét, hogy bizalmaskodjék vele, hogy szerelmes szavakat susogjon neki. Hiszen mit csináljon? Apa még nincs kinevezve a királyi táblához s Kálmánt be kellene segíteni a képviselőházba. Nem lehet olyan befolyásos embernek, mint Szováthy, megmondani, hogy ne szemtelenkedjék.

Sőt még mosolyogni is kell, nyájaskodni is kell vele. Nem lehet neki azt mondani:

- Ne jöjjön hozzánk oly gyakran, ne kisérgessen ide meg oda, mert az embereknek már feltűnik. És ha szerelmes, hát tartsa azt titokban s ne sugdossa minden perczen a fülembe.

De legyen csak egyszer rendben a Kálmán dolga meg az apa dolga, majd megmondja akkor Piroska Szováthynek.

Akkor majd másképp beszél vele, most azonban a képviselőség furja a kis menyecske fejét, a ki mindenkép előre akarná tolni ezt a gyámoltalan urát, ámbár Kálmán igazán nem érdemli meg tőle, hogy annyit fárad érte.

Most is jön, megy, vizitel mindenfelé, csakhogy egy kerületet kaparitszon a férjének. Szováthyt is bizgatja:

- No, a mit annyiszor megigért.

Szováthy Gyula nevetve kérdezi:

- Hát maga mit ígér nekem viszont?

A szép asszony semmit sem ígér. De ajkainak mosolygása, szemeinek pillantása az mind ígélet.

- Hát lesz kerület Kálmán számára?

- Lesz, lesz, - biztosítja Szováthy Gyula.

De Dózsáné nem hisz már neki oly könnyen:

- Maga mindig csak ígéreti. Hát miért nem mutatja be már egyszer igazán a miniszterelnöknek? Miért nem viszi el a körbe?

- Elviszem, bemutatom, - igéri Szováthy.

A körben szokatlanul sok az ember s nagy a sürgés-forgás. Az országgyűlés vége felé jár s pár nap múlva bezárják. A képviselő urak ott hagyják a kártyaasztalokat és zsidongva vesznek körül egy-egy főmatadort. Sokan vannak idegenek is a vidékről, főispánok, pártelnökök, képviselőségre áhító úri emberek.

Szóváthy bemutatja fiatal barátját a kör elnökének, ki melegen megrázza a kezét. Ma nagyon sok meleg kézszorítást váltott már az elnök ur. Buzdítani kell a párt híveit.

A miniszterelnök is kezet fog a bemutatott párttaggal, de ő nagyméltóságának a figyelme annyira igénybe volt véve már ma és annyira kifáradt, hogy alig tudja, kivel fogott kezet.

- Igen, igen, - bólint nyájasan ő nagyméltósága, - csak méltóztassék majd a végrehajtó bizottságnál jelentkezni.

A kegyelmes urnak nem igen illik bele keretébe az új képviselőjelölt. Nagyon csendes és félénk fiatal embernek látszik. Nem tudja, hogy az ilyeneknek mi hasznát vehetné a párt. De gazdag ember lehet, mert Szováthy ajánlja s a kegyelmes ur azt gondolja, el lehetne küldeni valami olyan kerületbe, a hol sok pénz kell s a hol nem igen van kilátás.

A szerény, félénk fiatal ember nem sejtí, hogy ő nagyméltósága mikép akar gondoskodni róla, de nagy reményeket nem visz magával innen a körből. Dölyfös úri emberekkel és nagyon alázatos úri emberekkel találkozik ott, kik egyformán gyanakodó pillantásokat vetnek reá. Megint egy betolakodó?

Lassan bandukolva megy haza a járókelő tömeggel sűrűn ellepett utcákon. A gyönyörű nyári est kicsalta az embereket a szobáikból s itt hullámszerűen mind. Minden lépten-nyomon beleütközik az ember valakibe. A lámpák rezgő világa élénk színű nyári ruhákban siklik át. Nevetgélés, zsidongás, ruhák suhogása, kocsik robogása, szakadatlan zaj tölti be a levegőt. Folytonos kavargása ez a tömegnek, melynek, úgy látszik, mintha soha sem lenne vége. És ez emberáradatban oly rettenetesen egyedül érzi magát Dózsa Kálmán, mint még eddig soha.

Gondolatai haza szállnak, hol most a kis mezőváros utcáin nincs senki, csak a nagy por, mit a hazatérő tehéncorda fölvert; de bent valamelyik udvarban, a nagy eperfa alatt vagy a kertben vadszőlővel befutott lugasban, jól ismert barátságos arczok vennék most körül, egyszerű emberek, a kik megelégszenek sorsukkal s nem törnek előre. A járásbíró már belenyugodott, hogy jobb itt neki, minek menne ő máshová. Az adópénztárnok is lemondott a koronás arany érdemkeresztről. Minek az neki? Csöndesen szívják a pipájukat és kvaterkálnak.

Dózsa Kálmán oda vágyik vissza közéjük. Érzí, hogy ő oda való, oda abba a csendes életbe, hol nem kell tolongni, egymást taszigálni s versenyt futni bizonytalan cél felé. Miért nem szakítja végéit ennek a hajszának s miért nem tér vissza oda közéjük?

XV.

Nagy volt az öröm a homok-berényi kaszinóban, mikor olvasták a képviselőjelöltek névsora közt a Dózsa Kálmán nevét.

A tiszteletes ur fedezte föl először s oda nyújtotta a lapot az adópénztárnoknak.

- Ezt tessék elolvasni, Károly bácsi. Ezt itt la.

S az ujjával is megmutatta, hogy hol.

Az adópénztárnok megtörülgette zsebkezdőjével a pápaszemét, mert ezt a czudar apró betüt nagyon nehezen tudja olvasni. Nem is érti, hogy miért nem nyomtatják ezeket az ujságokat olyan betűkkel, hogy minden becsületes ember olvashatná. Már meg kéne egyszer írni azt a szerkesztőknek.

- Jó, jó, - hagyja helyben a tiszteletes ur; - de már most tessék hát olvasni.

Összebujnak mind, a hányán csak ott vannak a kaszinóban: a járásbíró, az albiró, az aljegyző, Kis Pista az ügyvéd, a Héthársy gróf kasznárja s ugy olvassák a nagy hirt. Dózsa Kálmán képviselőjelölt.

- Hol? hol? - kiabál a kasznár meg az aljegyző, a kik hátrább estek s nem láttak jól.

- A bikkfalvi kerületben - világosítja föl őket a tiszteletes ur.

- Hol az Isten csodájában lehet az? - tudakolja a kasznár, a ki nem igen jártas a geográfiában.

De a többi sem nagyon tudja. A tiszteletes ugy véli, hogy valahol a Dunán tul. De mindegy. Csakhogy jelölt, az a fő.

- Lesz öröme az édes anyjának, - szólt a járásbíró.

Mennek is mindjárt azzal a hirrel az özvegy nagytiszteletü asszonyhoz. Képviselő lesz Kálmán! Tudja-e már?

Az öregasszony nem tudja, csak most hallja az uraktól s a váratlan nagy öröm könyet csal szemébe. Az ő fia képviselő. Hát édes Istenem, csakugyan olyan szerencse éri? De meg is érdemli, áldott jó fiu volt mindig.

- Meg az, megérdemli, - erősítik mindnyájan.

- De miért nem itthon, a mi kerületünkben? - kérdezi az adótárnok, a kinek megint a koronás arany érdemkereszt kezd motoszkálni a fejében.

Ha Kálmán képviselő lesz, csak megszerezheti neki.

- Az ám, - mondja rá a többi is, - miért nem nálunk?

De ha még tegnap mondta volna nekik valaki, hogy föl kellene léptetni a homok-berényi kerületben Dózsa Kálmánt, elbámultak volna. S ő maga is hogy elbámult volna, ha valaki azt mondja neki, hogy próbálkozzék meg otthon a berényi kerületben, hol a képviselő mindig a régi nagybirtokos, törzsökös nemzetségekből került ki, a Dernőyek, a Ramocsayak, a Korláthok közül. Micsoda vakmerőség lett volna, hogy egy egyszerű kálvinista papnak a fia betolakodjék az ő örökségükbe?

Most azonban egyszerre más szemmel kezdik nézni a dolgot. Ejnye, ejnye, bizony kár, hogy nem az ő kerületünkben lépett föl Kálmán. No de hát így is jó. Mindegy, csak képviselő legyen, nem fog ő elfelejtkezni a régi barátairól.

Csupa lelkesedéssel lett tele az egész berényi intelligencia. Meg is iszszak mindjárt az áldomását. Üdvözlő táviratot is küldenek Dózsa Kálmánnak. Az adópénztárnok oda akarja tenni: »Nagyságos Dózsa Kálmánnak«, mert képviselőnek nagyságos cím dukál, de lebeszéli róla valahogy nagynehezen, táviratban nem szokás.

Míg a jó barátok otthon lelkesednek és dicsőítő pohárköszöntőkkel ünneplik távol levő barátokat, Kálmán azalatt leutazik a kerületébe.

A vasutnál lovasbandérium várja, tizenkét parasztleány s az a nagyszakállas ur, a ki már Budapesten a küldöttség vezetője volt, fogadja itt is az üdvözlő beszéddel. Hatalmas fehér kakastoll leng a kalapjánál s mikor karját kinyújtja és »a nép ezrei«-re mutat, kik »örömtől repeső szívvvel« várták szeretett képviselőjelöltjüket, úgy áll ott, mint Neptunus, a tengerek istene, a ki kezének egy intésével vihart támaszt és vihart csillapít tetszése szerint.

Most a lelkesedés viharos kitörésének kellett volna következni. A tizenkét szál parasztleány a lóháton kurjongat is, a hogy tőle kitelik, de a többi ott ácsorgó kevés nép nagyon csöndesen viseli magát. Az asszonyok, gyerekek báméskodnak, a férfiak egykedvűen pipáznak. Egyik-másik oda szól foghegyről a lovas legényekhez:

- Te Jancsi, Jóska, Palkó, vigyázzatok, el ne ragadjon a paripátok.

Arra nevetés támad. A banderisták mérgelődnek. Lassan czammognak alattok a fáradt igás lovak, a mint kettesével sorakoznak. Nem lesz valami nagyon fényes diszmenet.

De egy szép négyes-fogat áll a kijáratnál. Sujtásos kocsis, libériás inas. A nagy szakállas szónok karon fogja a képviselőjelöltet.

- Erre, nagyságos uram, erre tessék.

S beülteti a hintóba. Aztán ő maga is helyet foglal mellette. Öt vagy hat paraszt szekér jön még utánuk, mindegyiken egy-egy zászló s rajta a fölírás: »Éljen Dózsa Kálmán!«

Az emberek a szekereken lóbálják a zászlókat s éljeneznek hozzá; de a többi báméskodó nép csak hallgat.

A nagyszakállas uri ember mentegezi őket:

- Nem rossz nép ez, kérem, meg lehetne ezt nyerni, csak... tetszik már engem érteni?

Nem akar világosabban nyilatkozni; a kocsis, inas is meghallhatná, de ennyiből csak megértheti a jelölt. Az meg is érti, de nem felel, csak lehangolva hátradől a hintó kényelmes ülésén.

Ez az egész fogadási parádé nagyon silány, a nép hangulata cseppet sem biztató, a nép ezreinek lelkesedését ez az öt-hat kántor, jegyző-forma nadrágos ember s az a néhány kocsis parasztság képviseli, meg az a tizenkét lovas legény, kikből a menet áll. Maga a nagyszakállas vezér is olyan kevés bizalmat gerjesztő alak.

Budapesten még másformának látszott, mert ott ujdonatuj attila volt rajta, de itt kopott, zsiros galléru kabátjában semmiképp sem látszik valami tekintélyes uri embernek. Dózsa Kálmán annyit tud róla, hogy földbirtokos, úgy mutatta be magát. De ez a diszes hintó, ez nem az övé s beszélgetés közben megtudta Dózsa Kálmán, hogy az öreg Harsányi Gáboré a szomszéd faluból, ki a képviselőjelölt ur elé küldte a fogatát, de maga még sem alázza meg magát annyira, hogy a pesti fiskálisnak elejébe menjen.

- Harsányi? Harsányi? - ismétlé Dózsa Kálmán.

De hiszen ez a neve az ő ellenjelöltjének.

- Persze, - szolgál fölvilágosítással a nagyszakállas ur. - Harsányi Ottó, Gábor urnak az unokaöccse.

Dózsa Kálmán csodálkozik:

- Hát akkor miért...

- Azt tetszik kérdezni, hogy miért küldte a hintóját nagyságodért és miért látja szívesen vendégül? Hát, kérem szeretettel, nagyon megharagudott arra az Ottóra. A múlt választáson még mellette volt; de most azt mondta: azt a hálátlan kutyát kibuktatom a kerületéből. Aztán felküldött engem Pestre: Eredj, Miska, keríts nekem valakit, a ki lejön képviselőjelöltnek. A kormánynál is jártunk, meg a központi bizottságnál. Azt mondták: bajos, bajos. Az öreg Harsányi Gábort ismerik már, annak csak a szája jár. De én azt mondtam: felelek, hogy biztos a kerület, csak egy arravaló embert küldjenek nekünk, a ki nem fukarkodik. Mert a mi igaz, hát az igaz, Gábor ur nem igen szereti a pénzt kiadni. De minthogy nagyságod már most itt van, hát nagyságodnak is azt mondom: biztos ez a kerület, felelek érte, de rossz a világ, kérem szeretettel, csudarak az emberek s egy kis pénz nélkül semmi sem megy.

Ilyen nyájas beszélgetés közt haladtak át a falun. A lovas legények előttük s a kíséret az utánok jövő kocsikon nagyokat rikkantottak, hogy:

- Éljen Dózsa Kálmán!

De a faluból nem mozdult senki, csak a kutyák szaladtak a kocsik után ugatva. Az emberek csak a kerítés mögül nézegettek ki egykedvűen, majdnem gúnyosan.

Zászlót még nem lehetett látni a faluban.

- Várnak, - magyarázta a nagyszakállas ur.

A második faluban már zászló is volt.

- Tetszik látni? Ezt már Harsányi Gábor tüzette ki. Itt azelőtt minden ember Harsányi Ottóra szavazott, most mind a nagyságodé.

S a többi kilencz község is mind a Dózsa Kálmáné, arról biztosítja a nagyszakállas ur, csak egy kis pénz kellene. Harsányi Ottót könnyü legyürni, annak nincs már miből költekezni, már a legvégét járja, csak úgy teng-leng és most, hogy Gábor ur ellene fordult, most már fucscs annak. Hiszen a főszolgabíró is majd megmondhatja.

Akközben érkeztek a Harsányi Gábor uri házához. Az öreg ur már ott sétált az oszlopos tornáczon s várta őket. A lovas legények újra rákezdték a kurjongatást, a kocsikon ülők is; de mind kívül maradtak a kapun, csak a hintó gördült be a képviselőjelölttel.

Az öreg ur barátságosan fogadta vendégét, de azzal a bizonyos felsőbbiséggel, melylyel a pártfogó fogadja pártfogoltját.

- Tessék rágyujtani, - kínálta szivarral, pipával.

De tekintetéből, melylyel a nagyszakállas hazafi felé fordult, kiolvasható volt a csalódás, a szemrehányás:

- Hát ilyen embert hoztál te nekem? Hiszen én azt hittem, hogy a pesti fiskális valami nagyszájú, lármás ficzkó lesz, a ki telebeszéli az embereknek a fejét, hogy csak úgy bódul tőle a parasztság s ihol la, idehozod ezt a csendes, kevészavú uri embert. Hát mi dolog lesz ez, Miska?

De a nagyszakállas hazafi nem süti le fejét a szemrehányó tekintetre, hanem büszkén tekint vissza, mintha csak azt akarná mondani:

- A szó csak szó. Az mind lárifári. A pénz beszél.

Mikor a vendég elszitt egy szivart s egy kicsit beszélgetett a jelenlevő két-három urral, Harsányi Gábor oda szólt a nagyszakállas hazafinak:

- A főszolgabíróhoz mehetnétek már, Miska.

A hintó előállt a libériás inassal, kocsissal.

Dózsa Kálmán és a nagyszakállas ur beültek. Az öreg Harsányi Gábor nem sokat teketóriázott a pesti fiskálissal: elkísérheti azt Miska is.

A főszolgabíró alig lakott kétszáz lépésnyire odább a faluban. Mikor a parádés hintó begördült az udvarra, ő is kijött a tornácra s ott fogadta vendégét. Nagyon örül, hogy szerencséje van. Sajnálja, hogy délután nem lehet itt és nem hallgathatja meg a képviselőjelölt ur beszédét, de hivatalos ügyben el kell utaznia, azért nem lehet szerencséje, hogy együtt ebédelhétnének Gábor bácsinál. De megtett minden intézkedést, hogy a képviselőjelölt ur megtarthassa programbeszédét, valamint holnap Bikkfalván s a többi községekben.

Nagyon udvarias a főszolgabíró, a minthogy egy képviselőjelölttel, kit a főispán támogat, a főszolgabíró nem is lehet más. Csak méltóztassék parancsolni, a főszolgabíró rendelkezésére áll a jelölt urnak, a községi előjárók értesítve vannak, a csendőrök is ki vannak rendelve.

- Harsányi Ottónak a jó barátja, - magyarázza a nagyszakállas hazafi Dózsa Kálmánnak; - de rárecscentett a főispán. Ne tessék félni, minden úgy fog menni, mint a parancsolat, csak egy kis pénzecské kell.

Mindenütt csak azt hallja Dózsa Kálmán:

- Egy kis pénzecské... Egy kis pénzecské.

A községi jegyzők, bírák is azt emlegetik, hogy bizony egy kis pénzecskére szükség volna. Ők megteszik, a mit tehetnek, de tetszik tudni, pénzecské nélkül nem megy a mai világban semmi.

A programbeszédet meghallgatja a nép, az előjárók megdicsérik, hogy helyesen tetszett beszélni, a zászlókat is kitűzik, mert muszáj; de mindenütt leolvashatni az arcokról, mintha oda volna irva: mikor jön már a pénzecské?

Még a főispán is, kinél tiszteletét teszi a képviselőjelölt, arról beszél, hogy némi áldozatok szükségesek lesznek. Egyébként kegyes támogatását igéri.

A csöndes, szerény fiatal ember csak hallgatja s nem vágja szemökbe:

- Bezzeg akkor nem szóltatok áldozatokról, pénzecskéről, mikor lecsaltatok.

De szégyenszemre nem akar visszakotródni, ha már itt van. Azt is tudja, hogy ha bejutna a képviselőházba, meg volna mentve, míg így csak ingadozik s remeg a bizonytalan jövőtől. Hiszen ha biztos kilátása van, azért érdemes áldozatot is hozni.

- Biztos, teljesen biztos, - erősíti Csorvás Mihály ur, a nagyszakállas hazafi.

Teljesen biztos, csak a falusi jegyzőknek kell egy kicsit hizelegni, hogy kedves barátom, tisztelt barátom... Mert még mindig duzzognak. Nem szólnak semmit, de magukban duzzognak, hogy a nagy ebédre, melyet a képviselőjelölt tiszteletére adott, nem ültette őket asztalához Harsányi Gábor, hanem az ispánnál térttetett számukra a vén döllyfős ur.

Aztán a főszolgabírót kell mindig keresgélni, a ki bujkál a jelölt előtt s mindig oly savanyu képpel fogadja Dózsa Kálmánt.

- De ne hagyja magát nagyságod, - tanácsolja Mihály ur; - nyakára kell menni. Mennél többet, annál jobb.

A főispán ő méltóságának is kedvében kell járni s minduntalan be-berándulni a megye székhelyére és tiszteletét tenni nála, ácsorogni az előszobában s meghallgatni ő méltósága ismételt kegyes ígéretét, hogy támogatni fogják.

Támogatni, támogatni... Hiszen mindenki támogatja, a főszolgabíró is támogatja, a jegyzők is támogatják, de mindenki csak úgy immel-ámmal. Még ő méltósága maga is csak immel-ámmal. Mit akar már az a sok pesti ügyvéd? Hát nem lehetett volna valami megyebeli uri embert találni?

Egyedül Csorvás Mihály, a nagyszakállu hazafi, a végzett földesur buzgólkodott teljes lelkesedéssel:

- Biztos a kerület, nagyságos uram. Én mondom, hogy biztos.

XVI.

Eleinte csak egy pár ezrecske kellett, aztán megint egy pár ezrecske, azután megint. Egy héttel a választás előtt újra feljött Budapestre Csorvás Mihály:

- Még egy kis pénz kéne, nagyságos uram.

De már nem volt több.

- Hogyne volna? - pattant föl a kis menyecske. - Hát a részvények? Zálogba adhatnád, arra mindjárt kapnál elég pénzt.

A férj nem hajlott az okos szóra:

- Az az édes anyámé, Piroska; ahhoz hozzá nem nyulok. Elég volt már eddig.

Az asszony bámult:

- Hát már megint?

Már megint kezdődnek a kifogások, az aggodás, a habozás? Már megint elrontaná a szerencsáját ez az oktalan ember, ha ő itt nem volna. De ő nem fogja engedni, hogy most, mikor már a célhoz oly közel vannak, meghátráljanak.

Csorvás Mihály ur a fejét csóválja:

- Baj lesz, kérem szeretettel, a miatt a kis pénzecske miatt.

De a fiatal asszony megnyugtatta:

- Majd elintézem én, ne is szóljon többet a férjemnek.

A gondos feleség mindent elintéz. Kálmánnak nem lesz egyéb dolga, csak a gratulációkat fogadni s az üdvözlő küldöttséget megvendégelni, mely a kerületből feljön, hogy ünnepélyesen átnyujtsa a mandátumot.

- A táviratot csak nekem czimezzék, én akarom átadni az uramnak, - köti a lelkére Csorvás Mihály urnak az asszonyka.

Ő fogja átadni a diadalról szóló sürgönyt s megmondhatja az urának:

- Lásd, ezt is nekem köszönheted.

Neki mindent, társadalmi állását, vagyont, hirt, nevet.

Dobogó szívvvel várja Dózsáné a választás napját. A nagy izgatottság miatt már előtte való éjjel sem aludt. Reggel, mikor éppen azon gondolkozik, hogy most kezdődik a választás, most vonulnak a szavazóhely felé a csapatok lengő zászlókkal, riadó éljenzéssel, - sürgöny érkezik ő nagysága czimére.

Lázasan szakítja föl. Csorvás Mihálytól jön a távirat. Tudósítja ő nagyságát, hogy ne tessék aggodni. Ámbátor néminemü baj van. Harsányi Gábor kibékült az öcscsével. De ő, Csorvás Mihály ur, hűségesen áll. Reméli is, hogy ő nagyságaik meg fogják hálálni az ő hűségét. Győzelem bizonyos.

Délután megint jött egy sürgöny. Három község leszavazott. Czudar árulás. A szerdahelyiek elpártoltak. De Csorvás Mihály hűségesen áll. Győzelem bizonyos.

Este megint újabb sürgöny. Szavazás folyik. Ellenpárt nyíltan üzi a megvesztegetést. Harsányi Gábor erőszakoskodik. De a győzelem mégis mienk lesz.

Több sürgöny aztán nem jött, csak másnap reggel olvasták a lapokban, hogy Harsányi Ottót 975 szavazattal a Dózsa Kálmán 450 szavazata ellen megválasztották.

Következő nap aztán megjött Csorvás Mihály ur is gyászos arccal s előadta a szomorú események lefolyását:

- Győztünk volna, kérem szeretettel, olyan bizonyos, mint a nap az égen, de rutul elárultak bennünket. A jegyzők, a bírák, mind titkos függetlenségek voltak, a főszolgabíró is, a választási elnök is. Mindent elnéztek, a mit az ellenpárt csinált. Égbekiáltó visszaélések történtek. Nyílt megvesztegetés, hamis szavazás. Még a holtak helyett is szavaztak. De ne tessék bámulni, biztos, hogy meg lesz semmisítve a választás. Ha csak egy csepp igazság van a földön, hát meg kell semmisíteni. Én mondom azt, nagyságos uram. Megtámadjuk kérvénnyel. Én már gyűjtöm az adatokat.

Dózsa Kálmán lemondólag intett a kezével:

- Kár bolygatni. Hiábavaló fáradság.

De Csorvás Mihály nem hagyja abba. Nem ő. Neki szent a becsülete, azt akarja, hogy olyan tisztán ragyogjon, mint a napfény. Biztos volt az a kerület; most is biztos. Mert hogy meg fogják semmisíteni azt a választást, az szent. Ne tessék sajnálni azt az ezer forintot, a mi a kérvényre kell. Bizonyos a jövő választásnál a győzelem.

Dózsa Kálmánt azonban már semmiféle bizonyosság meg nem indítja. Neki elég volt ez az egyszeri választás. Elég volt a botorul elvesztegetett pénz, a megalázkodás a főispánnál, a szolgabírónál, Harsányi Gábornál.

Csorvás Mihály látja, hogy hiába beszél. Ám csináljon a nagyságos ur a mit akar; de ő ennek a választásnak az áldozata, hát ő nem hagyhatja a dolgot annyiba. Ő feláldozta az elveit, a tiszta negyvennyolczas meggyőződését, hát már most gondoskodjanak róla, adjanak neki valami hivatalt. És a nagyságos ur is járjon közbe a kormánynál, mert ő a nagyságos urnak az áldozata. Ő vissza nem mehet a kerületbe. Neki kenyeret adjanak.

Persze, hogy nem mehet vissza, mert Harsányi Gábor kiadta az utját:

- Hozzám többé be ne tedd a lábadat, Miska, mert rád uszítom a kutyákat.

Pedig Gábor bácsi tartogatta benne eddig a lelket. Most már annak is vége.

- Ez a hűség jutalma, nagyságos uram, - kesereg a bus hazafi. - Ezt is nagyságodért viselem.

Bizonyos hordó borokról és bizonyos oldalszalonnákról azonban, melyek a választók közt lettek volna kiosztandók s melyek Salamon zsidóhoz vándoroltak, nem tesz említést. És ha később előfordulna ez a dolog, Csorvás Mihály ur meg mer rá esküdni, hogy ellene intézett gyalázatos ármány volt az egész. Mert Harsányi Gábor már akkor megbánta, hogy lehozatta a pesti fiskálist; azért kellett szegény Csorvás Mihálynak sikkasztás gyanújába keveredni.

A derék ártatlan ember olyan tisztára fogja magát mosni, mint a ma született bárány. Neki ezek mentek át a kezén s szeretné látni azt az embert, a ki rá tudja bizonyítani, hogy valami a kezéhez ragadt. A nagyságos képviselőjelölt ur is tanuszkodhatik mellette.

Harsányi Gábor azonban nem hisz neki, ha a tenyerébe teszi is a lelkét. Igazán czudarság, hogy a régi jó barátok hogy elhagyják az embert a szükség idején.

- De nagyságod nem fog elhagyni, - kapaszkodik bele a bukott jelöltbe. - A nagyságod nemes szive nem tűrheti azt, hogy egy ember, a ki nagyságodért áldozta föl magát, gyámol nélkül maradjon, prédául dobva a véginségnek.

Ez a véginség nem nagyon látszott ugyan piros, telt arcán, sem ruháján, mely egészen új és finom volt, olyan, a milyen hivatalkereső uri emberhez illik, kinek esetleg a miniszter ő exczellenciájához is el kell menni audienciára.

Érdemeire hivatkozhatik. Ő nagysága megmondhatja, hogy mit tett érte és mit tett a kormány-pártért. Meghasonlott miatta régi barátaival, koczkára vetette existenciáját. Szégyen volna, ha elhagynák.

Könyörög és kiabál. De főképen kiabál. Erkölcsi kötelesség, hogy neki már most kenyeret adjanak. És Dózsa Kálmán csak nagynehezen bírja lerázni a nyakáról, hogy tessék majd egy pár nap múlva jönni.

De egy pár nap múlva biztosan ott lesz s még nagyon sokszor ott lesz és zaklatni fogja Dózsa Kálmánt, hogy mi lesz már? Mikor adnak már neki kenyeret.

Kenyeret? De hát ki fog adni Dózsa Kálmánnak magának is kenyeret? A hogy ők itt élnek a fővárosban, ahhoz tízezer forint évi jövedelem kell. S honnan, miből? A Polgári Bank óriási nyeresége nem ismétlődhetik minden évben, bármint emlegeti is Simon Endre az ő nagyszerű új eszméjét. Nem lesz új eszméje minden évben s egyszer beletörhetik valamelyik új eszmébe a bicskája.

A képviselőválasztás szerencsétlen kimenetele után ezek a gondolatok újra gyötörni kezdik Dózsa Kálmánt s még jobban, mint azelőtt.

Nagyon nyugtalankodik a Simon Endre nagyszerű eszméje miatt. Vajjon mi lehet? Miért nem áll elő vele? Miért halogatja? Miért titkolózik?

XVII.

Végre előállt Simon Endre nagy eszméjével. A részvénytőkét föl kell emelni kétszázötvenezer forintról kétmillióra. Aztán mindjárt hozzákezdenek a nagy ipartelepek fölállításához, a serfőzőhöz, a téglagyárhoz, a marhahizlaláshoz és a többihez.

Az idő most a legkedvezőbb az új kibocsátásra. A Polgári Bank részvényei magasan állnak, a közönség bizalma megszilárdult s a legmagasabb kibocsátási ár mellett is kapva-kapnak az új részvényeken. Biztosan számíthatni, hogy sokkal többet jegyeznek, mint a mennyi piacra bocsátatik.

Zárt ajtók mögött, a legmélyebb titok leple alatt terjesztette elő a vezérigazgató javaslatait az igazgatóság ülésén. Minden jelenlévő szavát adta, hogy a közgyűlésig semmi sem fog innen kiszivárogni. Meg kell lepni a közönséget.

E javaslatok a következők voltak:

Kibocsátandó hetvenezer darab új részvény, melyek a régiekkel egyenlő értékűek lesznek, de a folyó évi osztalékból még nem részesülnek. Kibocsátási ár a jelen tőzsdei árfolyam: nyolcvanöt forint. De az igazgatóság fölhatalmazást nyert, hogy a körülményekhez képest lejjebb is szállhasson.

Az így nyeredő felülfizetésekből, mely esetleg négymilliónál is többre rughat, háromnegyedrész a tartalékalaphoz csatolandó, mi által oly tartalékalapja lesz a banknak, a milyen egy pénzügyintézetnek sincs. Azon házakat vesznek, szilárd, biztos, jövedelmező ingatlanokba fektetik. A fennmaradó egy negyedrészt pedig, a mi lehet egymillió forint, szétosztják nyereség-osztalékul a régi részvényesek közt.

Az igazgatóság s a felügyelőbizottság tagjai összenéztek. Csak úgy szédültek a fejeik a millióktól. Megdöbbenés tükröződött az arcokon. Az elnöklő nemes gróf abba hagyta körmei faragcsálását. A miniszteri tanácsos ijedten bámult a vezérigazgatóra, mintha azon tünődnék: vajjon nem örült-e meg ez az ember? Még a csizmadiák is megsokallták ezt a merész tervet.

Az ügyvéd, a ki a felügyelőbizottságban kollegája volt Dózsa Kálmánnak, megszólalt, a vezérigazgatóhoz fordulva:

- Hát azt tetszik gondolni, hogy ilyesmi sikerülhet?

A vezérigazgató azonban a siker által elkapott ember önbizalmával felelt, azzal a szellemi felsőbbiséggel, mely megvet minden kicsinyes aggodalmat. Ő ismeri az emberi természetet, tudja, hogy mire lehet számítani.

- Jobb lenne bizony, ha a kétszer-kettőt ismerné, - kiáltott közbe ingerülten a felügyelőbizottsági tag.

De ez nem zavarta a zseniális vezérigazgatót. Tovább fejtegette nagyszerű tervét. Hát tegyük föl, hogy csak félig sikerül, vagy félig sem, csak harmadrésnyire. Mi következik abból? Még akkor is begyűl két millió forint, meg van az alaptőkék s fiókjukban a részvények kétharmada, a mit lassanként eladogathatnak.

Most azonban több oldalról kezdett kétség fölmerülni, hátha egyáltalán nem lesz aláíró az új kibocsátásra?

Simon Endre mosolygott. Oh, ő már gondoskodott arról. Tizezernél több részvény el van már helyezve.

- Hol? - kiabáltak helyeikről felugrálva az igazgatósági tagok.

Azt Simon Endre nem mondhatja meg. Ez még titok. De becsületszavára állítja, hogy igaz. A mely perczben azonban a rendkívüli közgyűlés, melyet az igazgatóság össze fog hívni, elhatározza az új kibocsátást, bővebb felvilágosítással fog szolgálni az igazgatóságnak s levonja a titok leplét.

Hiába tiltakozott az ügyvéd, hogy itt nem szabad titoknak lenni, az egyszerű polgáreembereket már akkor elragadta a lelkesedés és a kapzsi pénzvág. Tízezer részvény már előre elhelyezve! Hisz ez nagyszerű. Világos, hogy követi a többi. A siker bizonyos. Összehívják a rendkívüli közgyűlést.

- Mennél előbb! - kiabáltak a fellelkesült csizmadiák.

Az öreg, sovány kis miniszteri tanácsos behuzta a nyakát. Nem tudta, hogy melyik oldalra határozza el magát. Olyan szédelgésfélének látszott neki ez a nagy terv s ez az egész Polgári Bank. De az a gonosz fiú megint új adósságokat csinált, megint fizetni kell érte. Szegény öreg behuzza hát a nyakát és hallgat.

Az elnök kimondta a határozatot, hogy az igazgatóság egyhangulag javasolni fogja a tőkefelemelést az egybehívandó rendkívüli közgyűlésnek.

- Én ezennel kilépek a felügyelőbizottságból, - jelentette ki az ellenkező véleményen levő ügyvéd.

- Én is, - akarta mondani Dózsa Kálmán.

De a mint fölállt, Simon Endre lenyomta.

- Legyen eszed. Miért köszönnél le? Ha valami szabályellenest fogsz találni, leköszönhetsz akkor.

S Dózsa Kálmán visszaült székére, a nélkül, hogy leköszönt volna. Hátha igaza van annak a vakmerő kalandornak? Hátha ez az örültnek látszó terv is sikerül? De bármiként forduljon a dolog, semmi sem történt eddig, a miért el ne vállalhatná a felelősséget. Miért mondjon le csupa félelemből arról a jövedelemről, melyre most még nagyobb szüksége volt, mint eddig?

A részvényeket azonban eladja. Édes anyja kis vagyonát biztosságba akarja helyezni. Megszólít egy ismerős ügynököt, kit többször látott a bankban.

Az ügynök gyanakodva méregette pillantásával a felügyelő-bizottsági tag urat.

- Miért tetszik most eladni? Nem jó lesz, ha az urak maguk is sietnek tudadni a részvényeiken. Rossz jel a tőkefelemelésre.

Dózsa Kálmán csak elcsodálkozott:

- Hát azt honnan tudja?

Az ügynök elmosolyodott:

- Kérem, azt már mindenki tudja. Már az újságokban is benne van, csak nem tetszett olvasni.

S fejét csóválva folytatta:

- Nem értem a vezérigazgató urat. Az ilyesmit sippal, dobbal, trombitaszóval szokták hirdetni, nem titkolózni.

Dózsa Kálmán maga is azt hitte. Miért csinált Simon Endre ebből oly nagy titkot? Micsoda szándéka volt ezzel? Vagy úgy is tudja, hogy senki sem tartja meg szavát s mindenki, a mint kimegy az ülésből, siet elmondani bizalmas embereinek a nagy titkot? Azok aztán tovább adják az ő bizalmas embereiknek, azok megint tovább.

Valami effélel gondolhatott az ügynök is, mert azzal végezte be szavát:

- Egyébként nagyon fortélyos ur a vezérigazgató ur. Bizonyosan tudta, hogy miért cselekedte.

Egyelőre azonban ártott a részvényeknek. Nyolczvanötről leszálltak hetvenötre s holnap még lejjebb fognak szállni. Az új kibocsátást mindig gyanakodva fogadják az emberek. Ha erős volna a bank, nem volna szüksége új részvények kibocsátására. Hát még ha titkolódnak, hogyan gyanakodnék minden ember?

Az ügynök azt ajánlja, ne tessék most eladni a részvényeket, bizonyosan fordulni fog a koczka. Olyan okos ember, mint a vezérigazgató ur, nem csinálhatta ezt a dolgot számításon kívül.

- Fortélyos ur, nagyon fortélyos ur - ismételte az ügynök.

De a koczka nem fordult. A részvények rohamosan sülyedtek. Hatvanöt... hatvan... ötvenöt... Rémműlet kezdte megszállni a részvényeseket. A kik leghetykébben bizakodtak, azokat szállta most meg a legnagyobb csüggedés. Mindenki sietett a részvényeit eladni. Ijesztő hírek jelentek meg a lapok hasábjain s fölhangzott újra a tőzsdén a már elnémult kiabálás:

- Szédelés! Szédelés!

Az igazgatósági tagok maguk is megszeppentek. Mi lesz már most? Szemrehányásokkal halmozták el a nemrég még ünnepezt vezérigazgatót s nógatták, hogy csinálni kell valamit, meg kell menteni a bankot, vissza kell vonni azt a határozatot, hogy fölemelik a tőkét s új részvényeket bocsátanak ki. Ez rémitette úgy el a közönséget, azt okvetlen vissza kell vonni.

De a vezérigazgató csak mosolyogva fogadta szemrehányásait, aggodalmaikat s nem akart semmit sem tenni a közönség nyugtalanságának megszüntetésére. Nem baj, hadd ijedezzenek, a kik ijedezni akarnak. A banknak nem lesz belőle semmi kára, csak haszna. Most nem mondhat egyebet, de majd meglátják, csak várjanak egy kissé.

Annyira derültnek, annyira nyugodtnak és biztosnak látszott Simon Endre, hogy társai, azok az egyszerű emberek, kiknek a fejében ez az egész banküzlet mint valami rettenetes khaosz kóválygott, ismét lecsillapodtak egy időre s várták azt a jobb fordulatot.

A részvények azonban csak sülyedtek, sülyedtek. Már csak negyven forinton álltak. Akkor Dózsa Kálmán nem akart tovább várni: most már eladja a részvényeket, míg lejjebb nem esnek.

- Add ide, Piroska, - kéri a feleségétől, mert annak a szekrényében vannak.

De az vonakodik.

- Hát miért nem adod ide? Látod, hogy napról-napra lejjebb száll. Most már sietni kell veled, hogy eladjuk.

Az asszony irul-pirul, mindegyre jobban megzavarodik s végre sirva fakad.

- Mi lelt, Piroska? - riadt meg a férj.

Az asszony sokáig nem akart felelni, végre bevallja, hogy a részvényeket zálogba adta.

- Még akkor, tudod, mikor képviselőjelölt voltál és pénz kellett. Aztán, hogy megbuktál, nem mertem szólni, mert most mindig olyan rosszkedvű vagy.

- Hogy merted? - förmedt nevére Dózsa Kálmán.

Az ijedten tekintett férjére. Még soha ilyennek nem látta ezt a szelid embert. De kissé föl-bátorodik, a mint látja, hogy az megbánta heveskedését s csöndesebb hangon folytatja:

- De hiszen mind csak nem adtad zálogba?

- Nem, csak a felét. Négyezer forintot kaptam rá kölcsönbe.

- S azt mind a választásra adtad?

- Csorvás ur azt mondta, hogy annyi kell.

- Hát a többit? Hová tette a többit? - vallatja tovább a férj.

Az asszonyka újra elakad.

- A többit? A többit biztosítékkal kellett letenni a bankárnál.

- Micsoda bankárnál?

- Hát... de ne haragudjál, Kálmán... hát úgy történt, hogy szerettem volna azt a négyezer forintot helyrehozni, hogy te meg ne tudd és olvastam a hirdetések közt: nagy nyereség szolid és biztos tőzsdei műveletekkel.

- S te rámentél a lépre?

- Oh, az egészen szolid nagy bankház - védekezik az asszonyka; - tekintélyes férfiak, előkelő hölgyek, mágnásasszonyok is vannak a megbizói közt, főurak, országgyűlési képviselők. Szováthy is köztük van.

- Szováthy tanácsolta neked?

- Nem; de mikor kértem, hát elkísért.

S újra elpirult és féltékeny tekintettel férjére.

De annak nem forgott eszébe más, csak az elveszett pénz.

- Tönkretetted anyámat! - kiáltott föl elkeseredve - s tönkretettél minket is.

A kis menyecske ijedve húzódik hátra, de nem érti. Hogy tehetné őket tönkre négyezer forint? Hát mi az? Meglehet, hogy a bankárnál is nyertek már annyit a szolid és biztos tőzsdei papírosokon. Multkor, mikor ott járt Piroska, a bankár úgy nyilatkozott, hogy reméli, jó sikerrel lesz lebonyolítva az ő nagysága megbízása. Hát mi lelta Kálmánt? Bizonyára a képviselőválasztás miatt mérgelődik még mindig s haragját most szegény kis feleségén akarja kitölteni. Ennyi az egész. Mi volna egyéb?

XVIII.

A nagy pénzüintézetek matadorjai mély, benső meglepéssel szemlélik a Polgári Bank össze-roskadását; mert ilyen kiváló pénzhatalmasságoknak nagy öröm az, hogy egy kisebb bank, mely a nagyokkal versenyezni merészelt, elveszi vakmerőségének méltó büntetését. Csak roskadjon is össze, mindenki segít egyet taszítani rajta. Meg kell buktatni a szédelőket. Helyre kell állítani a nagy, szolid pénzüintézetek tekintélyét. Vissza a csizmadiákkal, a szató-csokkal a műhelybe, a boltocskájukba!

S a csizmadiák, a szatócsok segítnek ebben a nagy pénzhatalmaknak. Megrohanják a Polgári Bankot. A kinek betétje van, szedi ki; a kinek részvénye van, az jajgat a részvénye miatt. Egész sereg szegény ember, kisiparos, kofa, házmesterné ostromolja a pénztárt, hogy kivegye a berakott filléreit. Mások kérdezősködésekkel zaklatják a hivatalnokokat, lármáznak, grombáskodnak, szidják Simon Endrét, a ki berántotta a szegény embereket.

- Hát mit akarnak? - fakadt ki végre a szidalmazott vezérigazgató. - Igazán meg akarják buktatni a bankot? Hát vakok, hogy nem látják, hogy saját maguk ellen dolgoznak, a polgárság érdeke ellen?

De a fölzdudult apró emberek nem látnak semmit, ők csak a pénzüket akarják, adják ki nekik a pénzüket.

- Hiszen megkapnak mindent, csak ne kiabáljanak s ne jöjjenek mind egyszerre, - tör ki bosszusan Simon Endre.

Mert már kezdte elhagyni nagy lelki nyugalma a vezérigazgatót. Már nem nézte mosolyogva, hogy szaladoznak és ijedeznek a gyöngelküek. Az emberek ostobasága kihozta sodrából. Hát erőnek erejével tönkre akarják tenni azok a buták magukat is, őt is?

A nagyszerű terv, melyet kigondolt, veszélyben forog. Vajjon szóljon társainak: mit rémüldöztök ti - együgyűek? Én magam idéztem elő az árfolyam hanyatlását. Ez is az én tervembe való. Óriási lesz a nyereségünk. Csak már most igyekezzetek helyreállítani a közönségben a bizalmat.

De nem, nem szól; azok az együgyű emberek nem értenék meg. Az egész igazgatóságban nincs egy ember, a ki képes volna megérteni. Ezek csak a sikert értik meg; addig hiába beszél nekik. Jobb nem szólani.

Csak a könyvelővel értekezik sűrűn és hosszasan. Ez az egyetlen egy ember, a ki be van avatva titkaiba. Ez éleseszű, világlátott ember, a ki tíz évet Amerikában is töltött. Igaz, hogy oly körülmények közt vándorolt ki, melyek nem igen ajánlatosak. Hamis bukásért s több rendbeli csalásért üldözték; de kitisztázta magát. Ez az egy ember képes megérteni a vezérigazgató urat, hisz őt magát is merész vállalkozásai buktatták el. Neki is csak hajszálon mult a szerencséje s ha az a hajszál el nem szakad, ma milliomos volna.

A pénztárnok egyszerű polgár, mézeskalácsos, a kinek nincs fogalma magasabb hitelművele-tekről, csak a Wertheim-kasszájában őrzi, a mit rábiznak. De most folyvást ürül az a kassa, mindig csak fizetni, fizetni kell s végre azzal a jelentéssel áll elő a pénztárnok a vezérigazgató urnak, hogy kifogyott a pénz.

- Adják ide a depot-kat, - rendeli a vezérigazgató.

A depot-k átvándorolnak más pénzüintézetekhez. De az a kis pénz, a mit így kaptak, nem tart-hat sokáig.

- Egy ideig talán meg kellene szoritani a váltó-escomptot, - véli a könyvelő.

- Nem, nem, - felel a vezérigazgató - minden folyjon úgy, mint eddig. Nem szabad senkinek észrevenni, hogy a bank pénzsűkében van.

- Talán a saját részvényeink vásárlását hagyhatnánk abba? - tanácsolja akkor a könyvelő.

De a vezérigazgató ur makacs.

- Nem, azt sem. Venni kell, venni s most már minél nyilvánosabban. Most már nem kell titkolózni. Itt-ott már úgy is sejtik, hogy mi magunk vásároljuk össze részvényeinket. Hadd tudják. Most már minden ember tudhatja.

A könyvelő még ellenvetéseket bátorodik tenni. Az első hatás nem lesz kedvező. Valami támaszról kellene gondoskodni, mert a bank nagyon kimerült.

A vezérigazgató kevélyen hátraszegi nyakát:

- Támaszról? Főlöleges. A válságos idő már nem tarthat sokáig. A tőzsdén már sejtik, hogy mi valamiben törjük a fejünket. - Látja, hogy három nap óta állandóan huszonkettőn állnak a részvények s nem mennek lejjebb? Mit jelent ez? Hiába mesterkednek ellenünk a többi pénzintézetek. Özönlenni fognak ide újra az emberek, kapkodni fognak a részvényeken. Olyat még nem látott ön, a milyen sikerünk lesz. Milliókat seprünk be. A rossz napoknak már a végét járjuk. Addig csak kibírjuk.

De már nem volt oly rendületlen önbizalma, mint a hogy mutatta. Mikor a könyvelő eltávozott, csüggedten hajtotta le fejét. Vajjon kibírják-e addig? A pénz fogyatékán van már, a tartalékalapot is elköltötték, néhány nap múlva nagyobb összegű fizetéseket kell teljesíteniök. Honnan veszik?

Igen, a könyvelőnek igaza van, valami támaszról kell gondoskodniok. De hol? Ki az, a ki segítne rajtok?

A Hungária-bank igazgatója jut az eszébe Simon Endrének. Az nagyon iparkodott barátkozni vele az utóbbi időben s igen világosan kimutatta azt a szándékát, hogy szeretne bejutni a Polgári Bank igazgatóságába. Hátha azzal beszélne most? Ha nyiltan... no nem egészen nyiltan, de legalább úgy félig-meddig föltárná előtte a helyzetet. Az maga is gazdag ember, ő is tehetne valamit, a bankja is.

Nem örömet határozza magát Simon Endre erre a lépésre, nem szívesen látná azt az embert a Polgári Bank igazgatóságában, házsártos, önfejű, magára sokat tartó ember; de nem igen lehet válogatni a mentő eszközökben. Meg kell ragadni azt a kezdet, a melyiket lehet. Az borzasztó volna, ha most omlanék minden össze, mikor már a győzelemhez oly közel állnak. Csak még egy ideig bírja ki... Csak még rövid ideig.

A Hungária-bankban fél óráig várnia kell, mert valaki van bent a vezérigazgató urnál. Végre bejuthat. Hideg, feszes udvariassággal fogadja a vezérigazgató ur:

- Mivel lehetek szerencsés szolgáltni?

Hiuz szemei azonban már az első pillantásra kifürkészték, mielőtt egyetlenegy szót szolt volna Simon Endre, hogy mit akar? Mit akarna egy bukófélben levő pénzintézetnek az igazgatója egyebet, mint pénzt?

De a Hungária-bank jól őrzi a kasszáját és óvatos. Őket nem lehet szép szavakkal becsapni, a mihez az ilyen ügyvédféle jól ért, hiszen a mestersége.

Ha az mind igaz volna, a mit a Polgári Bank vezérigazgatója elmond, akkor az hatalmas, virágzó pénzintézet volna és nem jönnének ide kunyorálni, hogy a Hungária-bank segítse ki őket.

Simon Endre nagy ékesszólással beszél, aztán letesz az asztalra egy csomag papirost, mindenféle kimutatást az üzlet menetéről. Tessék figyelmesen végignézni, ebből meggyőződést meríthet a vezérigazgató kollega, hogy teljesen biztos alapon állnak, csak pillanatnyi zavarról lehet szó, a mit némelyek rosszakarata s a nagy közönség félelme okozott.

A Hungária-bank vezérigazgatója bele sem tekint az iratokba, csak hidegen felel:

- Kérem, nem kételkedem. De sajnálom, nem vagyunk abban a helyzetben, hogy kívánságunknak megfelelhessünk.

- Összes birtokunkban levő részvényeinket, melyeket visszavásároltunk, deponáljuk önöknél. Ön tudja, hogy azok alig vesztek még valamit névértékükből.

A Hungária-bank vezérigazgatója azonban vállait vonogatja:

- Nagyon sajnálom.

- Tekintse meg legalább üzleti kimutatásunkat.

A vezérigazgató most is csak azt ismétli:

- Nagyon sajnálom..

Ad is ő valamit a kimutatásokra. Kimutatást olyat csinálhat az ember, a melyet akar, főképp ha olyan akasztófárávaló főkönyvelője van, a ki már Amerikát is bejárta.

A Polgári Bank vezérigazgatója följánlja összes váltótárczájokat is. De a bizalmatlan kolléga arra sem ad semmit. Látott már ő rakásszámra mindenféle pinczeváltót bukott intézetek tárczájában. Szédelgők részéről neki semmi sem elég biztosíték.

- Házamat is lekötöm, - folytatja Simon Endre, a ki minden áron pénzt akar.

- Házát? - fürkészik a hiuz szemek a Polgári Bank igazgatójának belső gondolatát.

Mert kell lenni valami belső gondolatának, véli kollégája. Az ember nem szokta egy bukófélben levő bankért a saját házát is följánlani. Itt valami afféle dolgoknak is elő kellett fordulni, melyek rosszabbak, mint a bukás. Hihetőleg azokat szeretnék elpalástolni még az utolsó perczen.

Most már még kevésbbé hajlandó segitni ezen a szédelgő bandán. Nagyon sajnálja, hogy nem szolgálhat. Méltóztassék megpróbálni talán másutt.

Másutt? De hol? Mindenütt így fogják fogadni. Kár kompromittálni magát. Kár volt ide is jönni. Sokat ártott a Polgári Bank hitelének. Mindenfelé beszélni fognak róla. Ez az önhitt majom bizonyosan fecsegni fog s a kárörvendők nagy serege tovább viszi a hirt, szájról-szájra.

De most már mindegy, ha megtette az első lépést, megteszi a többit is. Csakhogy bátrabban, vakmerőbben fog föllépni, nem könyörögni. Bekopogtat tehát több pénzintézethez, de sehol sem akarják a Polgári Bank sülyedő hajóját megmenteni; inkább mélyebbre sülyesztenék, ha tudnák. Hadd pusztuljon, veszsenek oda a szédelgők, kik öt és fél százalék kamatot fizettek a betevőknek, míg más intézetek csak négyet fizetnek. Lakoljanak érte!

Csurog a verejték Simon Endre homlokáról, mikor keserves körutjáról visszatér. Hát sehol egy mentőkéz? El kell bukni? Halálos félelem kezdi szorongatni szívét. Hát annyi fényes remény mind összedől s romjai alá temeti őt magát is?

Egy darabig lenyomja a csüggedés. Olyan nehéz, zsibbadt egész teste, a jól táplált kövér test, mely most petyhüdtlen összeesik. De aztán újra kifeszülnek izmai, újra ruganyossá válik teste, lelke, újra vakmerő bátorság szállja meg. Miért esnek kétségbe, mikor talán pár nap alatt egyszerre megfordulhat minden?

De igazgatótársai azt a pár napot sem akarják megvárni. Azokkal a megrémült emberekkel lehetetlen okosan beszélni. Az a büszke önbizalom, melylyel Simon Endre vádjaikat, szemrehányásaikat fogadja, már nem hat rájuk.

- Ne tessék minket ámitgatni, hogy így meg úgy.

Látják őket, hogy soha sem lesz jobban a dolog, csak rosszabbul. Megtakarított kis vagyongájukat féltik a jámbor polgáremberek.

- Meg a becsületünket, kérem, a becsületünket, - vágja oda büszkén az elnök gróf.

Ő méltósága, mióta így fölvitte Isten a dolgát, nagyon kényes a becsületére.

- Kérem, én nevemet nem adhatom akármihhez.

Simon Endre dölyfösen felel. Ne zavarják az ő műveleteit. Majd beszámol mindenről.

De a csizmadiáknak most kell. Az elnök gróf összehívja az igazgatósági ülést.

Simon Endre látja, hogy föllázadnak ellene, a kiket ő emelt föl a porból, ezek a csizmadiák, szatócsok, kiket ő bankigazgatókká tett, ez az éhenkórász mágnás, kit ő kiszabadított az irodából, hol ötven forint havi fizetésért körmölhetne még most is. Fogait csikorgatja dühében. Hát mit akarnak?

Mit akarnak? Magok sem tudják, hogy mit akarnak. Legeslegelőször elhatározzák, hogy nem lesz új részvénykibocsátás, nem lesz tőkefőlemelés. Ez volt úgy is minden bajnak a kezdete.

- Hát azt hiszik, hogy azzal minden megjavul? - kérdezi gúnyosan Simon Endre.

És akkor előáll végre leplezetlen a teljes valósággal. Utólagos jóváhagyás reményében már előre kibocsátott és eladott nyolczezer darab részvényt a lehető legmagasabb áron s ebből befolyt összesen hatszázhuszezer forint, a mit külön könyveltek s külön pénztárban helyeztek el, úgy, hogy arról csak a vezérigazgató maga és a főkönyvelő tudnak, más senki.

Álmélkodva, elszörnyedve hallgatták a jámbor polgárok. Hatszázhuszezer forint! Egy perczig elnémult mindenki. A miniszteri tanácsos halászápadtan emelkedett föl, de nem tudott szólni. A kis, sovány emberke egész testében reszketett. Hát fáradságosan eltöltött egész hosszú életének ez a vége? Hát nem tudott ő megnyugodni a maga nyomorúságában? Kellett neki a pénz? Kellett neki a jobb élet? Most itt van, belekeveredett ilyen társaságba, talán őt is felelősségre vonják, törvényszék elé kerül a dolog. S ki tudja, mi egyéb fog még kisülni? Milyen gyalázat!

Hasonló gondolatok forognak a Dózsa Kálmán fejében is. Milyen gyalázat! Hát ennyi az, a mit a kapaszkodással elért? Hát ezért kellett neki elhagyni nyugodalmas, csendes életét? A kis várost, a hol becsülték, szerették, míg itt ujjal mutathatnak rá: ez is társa volt annak a kalóznak, ki az egyszerű, becsületes polgárok kifosztására indult.

De míg az öreg embert teljesen leveri ez a csapás, az ifjút mintegy kiragadja tétlen álmodzásából. A gyáva ingadozásnak vége, ennek a hitvány kapaszkodásnak is vége. Itt hagyja ezt a hazug életet, visszamegy, a honnan jött, a kis városkába, takarékoskodással, becsületes iparkodással újra kezdi, a hol félbehagyta. A nagyravágyás, a hiúság minden álmából kigyógyult; nem ide való ő a kalandorok, a szerencsehajászok seregébe.

Most már nem lesz gyöngé, komolyan fog beszélni Piroskával. Örüljenek, hogy innen szabadulhatnak. Kis vagyunk oda veszett, de a becsületöket még elvihetik, ha jókor menekülnek. Ő nem részes semmi olyanban, a mit lelkiismerete szemére vethetne. Ez a család a bank új kibocsátású részvényeivel tudtán kívül történt. Azt Simon Endre egyedül csinálta. Lakoljon érte egyedül.

A vakmerő ember védelmezni akarja magát, de szavát elfojtja a kitört vihar. Az egész igazgatóság ellene fordul, az egyszerű polgáremlők ökleikkel fenyegetik s olyan szavakat kiabálnak oda neki, a milyeneket még nem hallott az ünnepelel férfi.

- Gazember! Zsivány!

Simon Endre gúnyosan tekintett szét szidalmazóin. Hogy dicsőitnék most ezek, hogy tapsolnának, hogy hizelegnének neki, ha terve sikerült volna s hogy fogják magasztalni, ölelgetni, a világ legnagyobb emberének kikiáltani, ha mégis sikerül! S ez a nyomorult törvényszéki irnok, a ki most elnöki székből oly mágnási göggel nézi le őt, hogy fog újra meghunyászkodni előtte.

Csak szóhoz engednék jutni, csak meghallgatnák, hogy mindent elmondhatna. Eddig az ujjá körül csavargathatta ezeket a bamba embereket s most egyszerre föllázad mind:

- Hol a pénz? Hol a hatszázezer forint?

Végre nagynehezen szóhoz jutott:

- Megmondom, hogy hol a pénz. Mikor a részvények ára alászállt, akkor harminczöt forintjával, harmincz forintjával visszavásároltam, a mit kevéssel azelőtt eladtam hetvenért, hetvenötért. Ilyen módon nyolczezer részvénynél a bank tiszta nyeresége kétszáznyolczvanezer forint.

Az álmélkodás újra elnémitott minden ajkat. Kimeredt szemekkel bámultak a vezérigazgatóra. Hiszen ez arany-ember, a ki csodákat mível.

Az elnök gróf a legnagyobb udvariassággal hajolt oda:

- Hogyan méltóztatott mondani? Kétszáznyolczvanezer forint?

S a vezérigazgató ismételte:

- Kétszáznyolczvanezer forint.

A csizmadia, szatócs-igazgatók hülye arczzal, bámulástól szinte kővé meredve ültek ott székeiken. Kétszáznyolczvanezer forint nyereség! Hiszen ilyet csak a tündérmesékben hallottak. De már nem hittek el mindent vakon, az álmélkodás első megdöbbentő percei után föltámadt a kétség:

- Hol a pénz?

- A pénzen újra részvényeket vásároltunk. Vettünk, eladtunk, megint vettünk. Ugy, hogy jelenleg tizenhatezer részvény van a bank birtokában s csak kétezer darab a magánosok kezében. Még abból is bevonhatunk egy részt. Már most ezáltal föltétlen urai lettünk az árfolyamnak, fölemelhetjük és süllyeszthetjük tetszés szerint. A nyolczezer darabot, mely előleges engedély nélkül lett kibocsátva, megsemmisíthetjük, ha úgy tetszik, vagy félretehetjük a közgyűlés által megszavazandó új kibocsátásra.

A csizmadiák hüledeztek s szédelgett a fejük. A kétszáznyolczvanezer forint nyereség, a min osztzkodhattak volna, kibékítette volna őket, mindenre szemet hunytak volna és elpalástoltak volna minden visszaélést; de mikor ez a nyereség nincs sehol. Itt van részvényekben? Mit ér nekik az a részvény? A pénzt keresik, a pénzt. Hová lett az a sok pénz?

Hiába mutogatja ki nekik a vezérigazgató, hogy hiszen itt van, kérem, az értékekben, a részvényekben, a váltótárczában, a lombardüzletben, a betáblázásokban, mindenütt van, csak a pénztárban nincs. Az egyszerű emberek nem bírják megérteni, hogy itt egy fényes pénzügyi operáció kínálkozik, mely duszgazdagokká teszi mindnyájukat.

Ime nézzék meg a könyveket. A bank aktivái, minden passzívát levonva s a részvényeket csak a mostani árfolyam szerint számítva, a félmilliót jóval fölül haladják. Hát van intézet, mely ilyen fényes eredményt mutathat föl rövid fennállása után? Nem eszeveszettség kétségbeesni?

Olyan ékesszólással beszél, hogy az együgyű polgárok meginganak, de aztán újra megint előáll a kétség. Nem hisznek már ennek az embernek, akármit mond.

A miniszteri tanácsos föláll s remegő hangon vizsgálatot kíván. Idegen szakértők szigoruan, részletesen tekintsék át az egész üzlet forgalmát, vizsgáljanak meg minden könyvet s tegyenek jelentést az igazgatóság legközelebbi ülésén, melyet az elnök annak idején majd összehi. Addig a titkár fogja helyettesíteni a vezérigazgatót.

Arra mind kiabálni kezdtek, hogy:

- Ugy van. Helyes!

Dühtől elkékülve ugrott föl székéről Simon Endre.

- Hát megtévelyodtak? Erővel tönkre akarják tenni a bankot? El akarják vágni maguk alatt a fát? Idegen szakértőket ide hozni? Az ellenséget beereszteni saját sánczunkba? Micsoda agyalágyult gondolat? Hiszen ennek hire fut s azonnal veszett nevét költik a Polgári Banknak. Föl nem támasztják aztán többé, akármit csinálnak.

Becsületére mondja, hogy minden úgy van, a hogy előadta. Hát mit akarnak a vizsgálattal?

De azért csak vizsgálatot akarnak, vizsgálatot. Már nem biznak a becsületszóban sem. Nekik vizsgálat kell.

Dühtől fuldoklik Simon Endre. Átkozza magában azt a percet is, a mikor ezekből a butákból állította össze magának az igazgatóságot. Ha okosabbak volnának, megértenék, hogy micsoda veszedelem az a vizsgálat, a mit oly konokul sürgetnek.

Oda fordul Dózsa Kálmánhoz:

- Szólj hát legalább te, magyarázd meg nekik.

De Dózsa Kálmán nem akar kezet nyújtani annak a szédelgésnek folytatásához, mely most már világosan föltárul előtte.

- Én a rendkívüli közgyűlés összehívását kívánom.

Arra valamennyien elkezdenek kiabálni:

- A közgyűlést, a közgyűlést kell összehívni.

- De hát nem értitek, hogy a közgyűlés titeket is el fog söpörni? - hörög kétségbeesetten Simon Endre.

Nem, nem akarnak megérteni semmit. Az elnök gróf kimondja a határozatot, hogy összehívják a rendkívüli közgyűlést, addig a vezérigazgatót fölfüggesztik állásától s idegen szakértők által megvizsgáltatják a könyveket s az üzlet egész menetét.

XIX.

Kertész Antal törvényszéki bíró Vámoson megunta azalatt a várakozást és újra fölrándul Budapestre sürgetni a királyi tábla dolgát. Mert mozogni kell az embernek, mozogni.

Nagy megütközéssel hallja, hogy a veje micsoda bolond gondolatot forgat a fejében. Vissza akar menni Homok-Berénybe? No csak az kellene. Visszamenni, eltemetné magát ott a vidéken, mikor itt fent már oly szépen előre haladtak?

- Ne engedd - buzdítja a leányát. - Semmikép se engedd.

Azért, mert egy képviselőválasztáson megbukott Kálmán? Hát próbálja újra. Azért, hogy a pénzők elveszett annál a Polgári Banknál? A pénz forgandó, visszanyerhetik újra.

- Csak ne hadd, édes leányom, ezt a szép előmenetelt ne hagyjátok abba.

Akadályokkal mindenütt kell küzdeni az embernek, de azért csak iparkodjék, tolakodjék előre. Okos ember mindenütt hasznot huz. Ni, itt az a Polgári Bank, oda új vezérigazgató kell, ha elcsapják ezt a Simon Bandit. Hát miért nem iparkodik Kálmán, hogy ő kaparítsa meg azt az állást? Hiszen csak egy kicsit kellene mozogni, noszogatni az embereket, bizonyos, hogy megkapja.

- Tyü, milyen életetek lesz akkor! Háromemeletes házat vesztek, palotát, kocsit, lovat tartotok, nagy ebédeket adtok, a mire meghívjátok a minisztereket. Micsoda bolond ember az a te urad, hogy mindezt itt akarja hagyni?

S a fiatal asszonyka is úgy vélekedik, hogy mindezt bolondság volna itt hagyni és ő nem megy, ki fogja jelenteni Kálmánnak, hogy nem megy.

- Ne is menj, - erősíti meg ebben a szándékában gondoskodó atyja.

Neki hiába beszél arról Kálmán, hogy tönkrejutottak, hogy nem bírnak itt tovább megélni. Hallja ő azt a nótát Flóristól már évtizedek óta. Az is mindig jajgat, az is mindig tönkretutásról panaszkodik, az sem bír megélni, hanem azért évről-évre rakja félre a sok pénzt, maholnap kádakkal állhat már nála az arany.

Most is jajveszékkel, mikor meglátogatja Kertész Antal s egy pár száz forintocskát kér kölcsön, de isten bizony ezt már igazán meg fogja adni, mert bizonyosan kinevezik nemsokára a királyi táblához.

- Hagyj nekem békét - nyög az öreg kuriai bíró; - tönkretett a vőd úgy is. Beleusztatott abba az istenverte Polgári Bankba. Mindenemből kifosztottatok. Mit akartok még?

- Csak háromszáz forintot, Flóris bátyám, - nyaggatja Kertész Antal az öreget. - A leányoknak nincs otthon egy becsületes kimenő ruhájok, a mit fölvehetnének. A te keresztleányaid, unokahugaid, kihez forduljanak, ha nem tehozzád?

- Miért nem takarékoskodtok jobban? - dorgálja öcscsét az öreg. - Más ember meg tud élni a bírói fizetéséből. Tőlem ne várjatok. Egy krajczárt se várjatok. Isten tudja, hogy heverem ki magam is ezt a nagy csapást. De a bíróság elé kell kerülni ezeknek a csalóknak, ezeknek a zsebmetszőknek. A vődnek is. Igen, igen, annak is.

De Kertész Antal ismeri már az öregnek a szokását, hadd pattogjon, nem felel rá semmit, csak a leányokra viszi át megint a beszédet. Szegénykéknek téli köpeny is kellene. Kalap is. Sok mindenféle kellene.

- Hej Flóris bátyám, csak az apa szive érzi azt, a ki olyan, mint én, hogy odaadnám az életemet is a gyermekeimért. De ne busuljatok, mondtam nekik, Flóris bácsi nem fog megfélekedni rólatok, Flóris bácsinak szive van... Ha látnád, Flóris, azokat az áldott jó gyerekeket...

A gazdasszony már háromszor is benyitotta az ajtót különböző ürügyek alatt, mert sejtette, hogy a tekintetes ur már megint pénzt akar a méltóságától s a méltósága olyan gyöngye, hogy megint leveszi a lábáról a tekintetes ur.

- Ne hagyja magát méltósága, - szerette volna mondani neki a vén gazdasszony.

S ha már nem mondhatta, hát legalább egy mérges pillantással adta tudtára. Ő méltósága azonban nem akarta megérteni s türelmetlenül támadt reá:

- Eredj már, mit szöszmötölsz olyan sokáig?

Dörmögve ment ki a vén gazdasszony. Tudta, hogy a mint kint lesz, a méltóságos ur mindjárt kinyitja az íróasztala fiókját, kivesz belőle három darab száz forintos bankót és kezébe nyomja az öccsének, úgy, hogy mikor újra bejön Zsuzsi a kamrakulcsért, vagy a gyufáért, a mit itt felejtett, már semmit sem láthat. Csak a méltóságos ur zavart kérépéről látja, hogy mi történt.

No de csak jöjjön megint panaszkodni neki a méltósága, hogy így meg úgy; az a Tóni már megint... tudom Istenem, hogy majd kifizeti Zsuzsi. Neki ne panaszkodják a méltósága, ő meg nem hallgatja többé.

Ámde a tekintetes ur is hiába hizeleg neki, hogy:

- Zsuzsikám, maga évről-évre fiatalabb lesz. Isten bizony, olyan csinos menyecske, hogy az embert szinte kísértetbe hozza.

- Az ám - morog Zsuzsi, - kísértetbe hozza a tekintetes urat a majd megmondom, hogy micsoda.

Mert Zsuzsit nem lehet kiengesztelni. A hétfejű sárkány nem őrzi jobban a mesében a kincses ládát, mint ez a vén cseléd a gazdája pénzét.

Szent áhitattal törülgeti le a port minden nap az íróasztalról s elgondolja magában:

- Teremtő atyám, mennyi pénz lehet már abban a fiókban! Mennyi takarékpénztári könyvecské! Hát még mennyi lehetne, ha nem volna olyan telhetetlen s nem akarna mindig nyerekedni!

Csak homályos sejtelme van ugyan Zsuzsinak arról, hogy a méltóságos ur itt is vesztett, ott is vesztett valamit; de minthogy ő méltósága nem állja ki az efféle keserves panaszkodás nélkül, valamit mégis csak tud arról a vén gazdasszony.

Most is, hogy ez a baj történt a Polgári Bankkal, sejtí a vén gazdasszony, hogy a méltóságos urnak veszedelemben forog ott valami pénze.

- Hát miért nem adja el a méltósága azt a részvényt? Üssön bele a tüzes istennyila, a ki még ki is találta! - tanácsolja buzgón. - Lám, az asztalos is eladta, kinek odalent van a műhelye a pinczében.

De ő méltósága rendre utasítja a buzgó tanácsadót:

- Hallgass, ne kotyogj, nem értesz te ahhoz.

Nem nagyon bizik ugyan a méltóságos ur abban, a mit Tóni beszélt, hogy jobbra fordul a Polgári Bank sorsa, azt a szédelgő vezérigazgatót elcsapják s a Tóni veje lesz a vezérigazgató. Azt tán csak azért mondta, hogy könnyebben kicsikarja a háromszáz forintot. De hátha mégis?

Csakugyan olvasott valamit a lapokban a vezérigazgató felfüggesztéséről, rendkívüli közgyűlésről, melyet össze fognak hívni.

S csak tartogatja tovább a fiókjában a részvényeit, a többi bukott takarékpénztárak, üvegyárak, kőszénbányák, cserhántó részvénytársaságok akciói mellett, melyek mind nagy zajjal indultak meg, fényes osztalékokat ígértek s végre itt rekedtek a méltóságos ur asztalfiókjában.

Nincs szerencséje ebben a csalárd, gonosz világban. Hiába kuporgatja az ezresek, hiába kapaszkodik fölfelé, mindig ilyen nyomorult részvényekbe kapaszkodik.

Maholnap már nem fér el az íróasztala fiókjaiban, annyi van. Sok, sok ezer forint beleölve ezekbe a csalóka papirosokba, melyeket még mindig dugdos, rejteget.

Milyen meglepetés lesz majd az örökösöknek, a kik várják a dus örökséget. Kertész Antal úgy beszél arról, hogy isten tudja lesz tán félmillió is. De otthon Vámoson senki sem hiszi neki, mert megszokták már, hogy csak úgy peregnék Kertész Antal urnál a százezrek, a milliók. No, no, jó, ha harmadrésze lesz. S Kertész Antal ur talán maga sem vár többet s tudja, hogy az is négyfelé oszlik, de azért csak jár a szája, s emlegeti a félmilliót.

- Az is reátok marad, - dicsekedik a veje előtt. - Flóris bácsi nem élhet örökké s én is utána megyek nemsokára. Tietek lesz minden. Olyan életek lesz, mint valami herczegnek. Ugyan micsoda szamárság volna most visszamenni Berénybe ügyvédnek.

De Dózsa Kálmán hallatlan makacs. Ő visszamegy. Mihelyt annak a Polgári Banknak tisztába jön a zavaros dolga, úgy, hogy becsülettel távozzanak, rögtön visszamegy. Már a lakást is fölmondta. Már a butorait is el akarja adni. Homok-Berényben nincs szükség barokkstilű butorokra; vesznek valami olcsót, nekik valót.

Csak becsülettel bírjon kigázolni ebből a bankhistóriából. Csak ez aggasztja még. Az idegen szakértők, a kik a könyveket vizsgálják, fejeiket csóválják s nagyon elkomolyodnak. És mennél tovább vizsgálják, annál jobban elkomolyodnak.

- Baj van? - kérdezik az igazgatósági tag urak, kik most mindig ott ténferegnek a bankban, délelőtt, délután s szorongva lesik, hogy mit mondanak már a szakértők.

De azok csak kurtán felelnek a hozzájuk intézett kérdésekre. Majd nyilatkoznak, ha mindent átvizsgáltak. Csak az egyik enged meg magának egy megrovó megjegyzést:

- Hallatlan könnyelműséggel jártak el az urak.

De a többi int annak is, hogy hallgasson.

Mégis kiszivárogozik egy és más. Talán igaz, talán nem is igaz. Ki tudja? Ilyenkor mindenfélét beszélnek az emberek.

A bank hivatalnokai lehorgasztott fejjel járnak-kelnek az intézet helyiségeiben. Az üzlet teljesen szünetel. Csak néha jön egy-egy elkésett betevő a pénzeért, azt elutasítják, hogy majd tessék néhány nap múlva jönni.

A mézeskalácsos pénztárnok kezeit tördeli:

- Uram Istenem! Mi lesz ennek a vége?

Csak a főkönyvelő viseli magát hetykén, daczosan. Foghegyről felelget a szakértőknek, ha valamit kérdeznek, vagy csak vállat von s konokul hallgat.

Mindez nyugtalanító s növeli Dózsa Kálmán aggodalmát. Vajjon, hogy fog mindez végződni s lehet-e még becsülettel menekülni?

XX.

Szombat este volt, a Dózsáék napja. A bájos asszonyka szalonja most is tele volt vidáman nevetgélő, csevegő urakkal és hölgyekkel, de főképp urakkal.

Az urak nem oly nagyon válogatósak. Miért ne mennének oda, a hol jól mulatnak? Meglehet, hogy egy hét múlva már bajosabb lesz eljönni, de ma még csak olyan bizonytalan hírek kerin-
genek Dózsáékról. Egyik vagy másik sugdosva kérdezi szomszédjától:

- Igaz?

S mialatt szürcsölik a teájokat és bókokat mondanak a szép háziasszonynak, gonosz pletykákat suttognak egymásnak mulattatóul.

Néhányan kíváncsiak arra, vajjon eljönnek-e Simonék? A Polgári Bank botránya már ismeretes városszerte, már a lapok is szellőztették. Nagyon csunya dolgok sülték ki ott. Hja, addig jár a korsó a kutra, míg egyszer eltörik.

- Nem kell félteni Simon Endrét, - vélik mások, - ügyes ember az, kimászik az.

Találgatják, vajjon bele fog-e avatkozni a bíróság?

Egy ur ugy hallotta, hogy már be is van adva a bünvádi följelentés.

- Csitt, csitt, zszindely van a házon, ne olyan hangosan - csillapítják némelyek.

S a szemeikkel integetnek egymásnak. Hiszen a szép háziasszonynak a férje is be van keverve ebbe a bankhistóriába.

- Oh, annak hatalmas pártfogója van, Szováthy a képviselő, - jegyzi meg valaki az egyik sarokban.

Arra összedugják a fejeiket és nevetgélnek. Csak lopva száll egy-egy pillantás Szováthy felé, ki a szép háziasszony közelében ül s kissé idegesnek látszik ma, ámbár iparkodik mosolygó és nyugodt arcot mutatni.

A házi urat nem láthatni. De az nem tűnik föl; máskor sem igen láthatni. Járnak ide olyan urak, a kik még nem is látták.

Ámde ki törödnék a házi urral? Az itt csak olyan ötödik kerék. Isten tudja, merre szaladoz az most. Reggel óta lázasan jön, megy. Még ebédre sem jött haza.

Jó, hogy apa épen itt van s megmagyarázza Piroskának:

- Soha se aggódjál azért, édes lányom; dolga van, hát nem jöhet. Megebédelünk magunk.

Meg is ebédeltek mind a ketten jó étvágygyal s most mind a ketten jókedvűen mulatnak a vidám társaságban. Hogy Kálmán ugy elrohant hazulról szó nélkül, az nem zavarja őket. Bizonyosan a bankban lesz valami fontos dolga.

Persze hogy a bankban, a hol délelőtt is, délután is igazgatósági ülésre jöttek össze ma a megrémült igazgatók és felügyelő-bizottsági tagok s tanácskoznának, ha tudnának, de az ijedtség elveszi a szegény csizmadiáknak és szatócsoknak azt a csepp eszét is, a mi volt. Csak óbégatnak, veszekednek, egymást vádolják s lehetetlenné tesznek minden tanácskozást.

Rémitő zürzavar uralkodik a bankban. Inséghegy Aladár gróf gyámoltalan, sápadtan ül ott az elnöki székben. Sejtí, hogy ujra visszamehet körmölni az irodába, a honnan eljött, ha ugyan valami még rosszabb dolog nem történik vele. Ha be nem zárják mindnyájukat.

Reszketnek, mint a nyárfalevél. A könyvelő megszökött. Ez a rettenetes hír kétségbeejti őket. Tegnap már nem volt itt a bankban egész nap s ma reggel, mikor lakásán kerestették, arról értesültek, hogy még tegnapelőtt este elutazott. Azóta már messze járhat Amerika felé.

- Sürgönyözni kellene, el kellene fogatni a gazembert! - kiabálnak az igazgató urak. - Föl kell jelenteni a törvényszéknél.

De a szakértők, a kik a könyveket átvizsgálták, azt tanácsolják, hogy jobb lesz abba hagyni, mert ha törvényszék elé kerül, a könyvelő úgy bemártja az egész igazgatóságot, hogy mindnyájan csávéba kerülnek.

Nagy visszaélések történtek itt, melyek a büntető törvénybe ütköznek. A mérleg is hamis volt.

- A vezérigazgató csinálta - kiabáltak az igazgatósági tagok. - Mindent az csinált, meg az a zsvány, a könyvelő.

- Kérem, az mindegy, alá tetszettek irni, - világosítják föl őket a szakértők. - Egyébként itt az ügyvéd ur, az ismeri a törvényt. A méltóságos ur is tudja.

Persze hogy tudják s lecsüggesztett fejjel ülnek ott a lármázó mesteremberek közt.

A szakértők számos hamisítást mutatnak ki a könyvekből. Látszik, hogy rettenetesen fölületes volt a fölügyelet, a legnagyobb mértékben könnyelmű, soha semmit meg nem vizsgáltak. Nagyon kompromittáló adatok fognak a bíróság előtt fölmerülni. Hiába tetszik mondani, hogy az igazgatóság ártatlan. Aztán kérem, az sem járja, hogy ő méltósága az elnök ur csak úgy tetszés szerint szedegetett ki pénzt a kasszából s bonokat adott helyébe. Meg az sem, hogy az igazgató urak olyan roppant összegeket vettek ki betáblázásra, váltóra.

A derék iparosok verik a mellöket, hogy ők becsületes emberek, nekik házok van. Az elnök gróf is reméli, hogy az ő neve elég kezesség. De már nem oly fenhéjázón fejezi ki ezt a reményét, csak halkán, szerényen. Ugy meglapul ott az elnöki széken, hogy alig látszik ki.

Az öreg miniszteri tanácsos is összehuzza magát szegény. Neki is van néhány váltócskája a bankban, nem sok, de olyan eladósodott szegény embernek az is sok.

Legtöbb a vezérigazgató tartozása. Az egymaga kilenczvenezer forintot vett ki a bankból. S most abba hagyják a czivakodást egymás közt és mindnyájan a vezérigazgatót szidják:

- Be kell csukatni a gazembert.

Csak Dózsa Kálmán hallgat.

- Mit tetszik mondani, ügyvéd ur? - fordulnak feléje a csizmadiák.

Dózsa Kálmán meg akarja előbb hallgatni a szakértők véleményét. Azok úgy hiszik, hogy talán még minden elintézhető botrány nélkül. Legokosabb volna, ha futni hagynák a szökevény könyvelőt és nem fessegetnék tovább a megtörtént dolgokat. Egy kis áldozattal a bankot még meg lehetne menteni s szolid vezetés mellett talpra állna egészen.

Arra megkönnyebbülten lélegzettek föl valamennyien. Elhatározták, hogy a hiányt a volt vezérigazgatónak kell fedezni, az áldozatot neki kell meghozni, hisz ő az oka mindennek.

Elhivatták mindjárt a vezérigazgatót az ülésbe. Halálsápadtan, de még mindig kevélyen, daczosan lépett be az. Már tudta, hogy a könyvelő megszökött s hogy többrendbeli sikkasztást és hamisítást fedeztek föl a könyvekben. Az a nyomorult hát a saját számlájára is kalózkodott? Hát így fizetett a bizalomért, melyet Simon Endre benne helyezett? Közönséges alávaló csalásokat követett el?

- Jól van, fedezni fogom a hiányt, - szólt a vezérigazgató tompán.

- Nyilatkozatot írjon alá, - sürgették az igazgatósági tagok.

- Azt is aláírom, ha újra az intézet élére állítanak.

Még egy utolsó erőfeszítést próbált. Ha még egyszer kezébe kaphatná a bank vezetését. Van egy új eszméje, nagyszerű eszméje. Néhány százezer forintot lehetne rajta nyerni.

De nem akarják meghallgatni. Elég volt már nekik a Simon Endre eszméiből. Hogy is ne? Nem ettek bolond gombát, hogy a bank élére állítsák őt újra. Nem akarnak börtönbe jutni, örülnek, ha most megmenekednek.

- De nem fognak megmenekedni, - vágja oda dühösen Simon Endre.

Erőszakoskodik, fenyegetőzik:

- Majd meglátják!

Igy oszlott szét a délelőtti ülés a legnagyobb zürzavar közt. Délután folytatják.

Dózsa Kálmán elbámult, mikor kifelé mennek és Simon Endre belekapaszkodik a karjába.

Első gondolata az volt, hogy lerázza magáról, mint az ember leráz magáról valami rut férget, mely reá kapaszkodik; de a mint arczára tekintett, a lázas izgatottságtól és kétségbeesett belső küzködéstől eltorzult arczra, nem birta megcselekedni, hogy eltaszítsa magától.

- Ki tudja, látlak-e még, beszélhetek-e még, veled? - szólt Simon Endre vonagló ajkkal. - Ha ráérsz, ebédeljünk együtt.

Bementek egy kis vendéglőbe a Kerepesi-uton, hová hajdan Simon Endre járni szokott, a legelső időben, mikor Budapestre feljött szerencsét próbálni s a felesége még lent maradt vidéken.

A vendéglős megismerte s alázatosan jött elejébe:

- Oh nagyságos uram, milyen szerencse!

Bevezette az előkelő vendégeket a legbelső szobába s megkérdezte, hogy mit méltóztatnak parancsolni?

- Egy kis jó magyaros ebédet, Borsos bácsi, önre bizzuk, hogy mi legyen - szólt Simon Endre.

- Aztán abból a jó érmellékiből, ha van még.

- Van, kérem alásan - szorgalmatoskodott a vendéglős és ő maga kiment a borért, meg a konyhába, hogy ott rendelkezék.

Mikor a bort az asztalra tették, Simon Endre töltött a Dózsa Kálmán poharába, aztán a magáéba.

- Koczcintasz velem, Kálmán?

Dózsa Kálmán szó nélkül fölemelte poharát. Nem szivesen tette, de koczcintott.

- Emlékszel még, Kálmán, mikor együtt jártunk iskolába?

Ujra töltött a poharakba s a magáét fenékgig fölhaltotta.

- Te olyan csöndes és rendes kis fiu voltál. Én már nagyobb kamasz voltam s mindenféle bolondságra hajlandó... Igyál hát. Miért nem iszol?

Megint töltött és megint ivott.

- Már az iskolában megmondták, hogy nem lesz jó végem... Mindegy, az ember egyszer él s úgy éljen, hogy érdemes legyen azért élni... Csak egyet sajnálok, hogy irántad nem tanusítottam igazabb barátságot, mikor újra találkoztunk itt. Ha te álltál volna mellettem, ha reád hallgattam volna, sok dolog másképp történt volna.

Lekönyökölt az asztalra s egy darabig hallgatott. Fölhordták az ebédet, de csak ivott. Az érmelléki után tokajit hozatott.

Csak ketten voltak a külön vendégszobában. Simon Endre körültekintett s keserű mosoly lebegett ajkai körül.

- Itt kovácsoltam az első terveket, mikor úgy magamban üldögéltem, a szerény kis ebéd mellett és azon gondolkodtam, mennyivel jobb lenne fényben élni, pompában élni, a mások rovására élni. De a vakmerőség nem mindig elég, szerencse is kell hozzá. Most czudarul alulra kerültem. Meglehet, hogy egy pisztoly-lövés lesz a vége... De igyál hát.

- Köszönöm, már nem iszom.

Akkor Simon Endre is eltolta maga elől a poharat.

- Igazad van. De ne nézz úgy reám. Nem vagyok olyan gazember, mint gondoljátok. Senkinek sem akartam kárát. Mindnyájan boldogulhattatok volna mellette. És még most is, Kálmán, most is jóra tudnék fordítani mindent, csak a kezembe kaphatnám.

Szemei villogtak s éles, fürkésző pillantással méregette szemközt ülő társát. Kálmán nem tudta, hogy mit gondoljon. A régi gyermekkori barátság emléke-e az, a mi föllobbant Simon Endre szívében, vagy a kalóz zsákmányszomja, a ki uj merényletet forral?

- Ha még egyszer megfordul a szerencse, meglátod, Kálmán, hogy ki vagyok. Tudom, hogy ha én más lettem volna hozzád, te is más lettél volna hozzám. De van egy új eszmém, nagyszerű új eszmém és ha az sikerül, akkor majd meglátod...

Ugy váltak el. Még utolsó szava is az volt Simon Endrének:

- Olyan tervem van, hogy bámulni fog a világ. Meglátod...

De Dózsa Kálmán nem fogja meglátni. Csak kigázoljon ebből a hinárból, mely becsületét fenyegeti, örökre bucsut mond ennek a fényes szédelő nagy világnak.

Délután újra összeült az igazgatósági ülés, de már Simon Endre és a szakértők nélkül. Valamit határozni kell. A dolog sürgős, mert már fenyegető hangokat hallottak, egyik-másik lap figyelmeztette a bíróságot, lehet, hogy panasz is érkezik a törvényszékhez, bűnvádi följelentés valami elkeseredett részvénytől.

De nem lehet semmit határozni, mert a lárma és a czivakodás újra kezdődik. Egyszerre csak elnémul mindenki. Két kocsi áll meg a bank előtt. Három polgári öltözetű ur meg egy rendőrtisztviselő szállnak ki s egyenesen bemennek a bankba.

Ott az egyik ur bemutatja magát, hogy ő a vizsgálóbíró, kérdéseket intéz a jelenlevő igazgatósági tagokhoz, a kik reszketve felelnek, aztán lefoglalja az összes könyveket s kijelenti, hogy hivatalos zár alá helyezi az egész bankot.

A szegény remegő mesteremberek azt hiszik, hogy őket is mindjárt elfogják és viszik a tömlőczbe. Átkozzák még azt a napot is, mikor bankigazgatók lettek s rimánkodva bizonyítgatják ártatlanságukat. Ők nem tudtak semmit sem a törvénytelenül kibocsátott új részvényekről, sem a többi csalásról. Mindent a vezérigazgató csinált, meg a könyvelő, a ki elszökött.

Dózsa Kálmán egy-két mentő szót szól a vezérigazgató védelmére, de a többi tulkiabálja:

- Ne tessék védelmezni. Megcsalt. A becsületes embereknek kell most szenvedni érte.

- Kérem, a ki ártatlan, annak nincs mitől félni, - nyugtatja meg a vizsgálóbíró a remegőket.

De a jámbor polgároknak a lelkiismerete még arra sem lesz egészen nyugodt. Mert hát az a pénz, a mit fölvettek, hogy a házacskáik helyébe háromemeletes nagy házakat építtessenek? Mit mond majd ahhoz a törvényszék? Meg az elnök ur bonjaihoz?

Aztán a részvényeikkel, Istenem, mit csináljanak a részvényeikkel? Azokkal most már befűthetnek, a banknak most már vége, mindennek vége.

- Legalább zárják be a vezérigazgatót, tessék elfogatni, míg el nem szökik az is, - zaklatják a vizsgálóbírót.

- Kérem, ne tessék nekem tanácsokat adni, tudom a kötelességemet, - utasítja el őket a vizsgálóbíró.

Aztán, miután mindent lepecsételt, kíséretével kocsiba ült és elhajtatott.

Már besötétedett, s a lámpák égtek künn az utcán, mikor Dózsa Kálmán a bankból hazafelé indult. Olyan nehéz volt a feje s oly zsibbadtak a lábai.

Tehát ez a vége annak a kapaszkodásnak? Kis vagyunkája elpocsékolva s még neve sem marad meg tisztán. Meg fogják hurcolni a lapokban, büntető bíróság elé állítják s annak a szégyene reá tapad, ha fölmentik is. Otthon a kis városban olvasni fogják s édes anyja, szegény édes anyja, hogy fog pirulni miatta!

Sötét, zord gondolatok közt botorkál tovább s betér egy kevésbé járt utcára, mintha attól félné, hogy az arczáról olvashatják már gyalázatát. Egy ismerős haladt el mellette köszönés nélkül s azt hiszi, hogy az már azért nem köszönt. Nem akarja elhinni, hogy az véletlen nem vette észre.

Hát vége már a becsületének teljesen? Keserű szemrehányásokkal halmozza el magát. Miért nem menekült ebből az örvényből már előbb? Miért volt oly gyáva, hogy idáig hagyta jutni a dolgot? Hiszen ösztönszerűleg idegenkedett ettől a Simon Endrétől mindig, már diákgyerek korukban; miért keveredett bele mégis üzelmeibe?

De csodálatos, hogy most, mikor miatta jutott ilyen bajba és szégyenbe, most valami szánelmefélét érez a bukott ember iránt. Talán azért, mert mindenki elhagyta, mindenki szidja és vesztét kívánja?

Szeretné tudni Dózsa Kálmán, hogy mi történt vele? Vajjon letartóztatták-e? Vagy még nem is tudja, hogy mi fenyegeti?

Dózsa Kálmán tusakodik magában: szóljon-e neki? Figyelmeztesse-e? Nem tudja, mit tegyen; de mégis arra veszi utját, hol Simon Endre pompás uj háza áll.

Nagy népcsoport tolong a kapu előtt s a mentők vöröskeresztes kocsiját is látja Dózsa Kálmán. Szinte megfagy a vér szívében.

A kapu be van zárva s rendőr áll előtte.

- Mi történt? - kérdezi Dózsa Kálmán.

- Egy ur leugrott a harmadik emeletről az udvarra, - felelik neki.

Megborzad és nem meri kérdezni, ki volt; de egy vén asszony a szomszédságból, a ki látta a véres holttestet, míg a rendőrök nem jöttek s ki nem szoritották a népet az udvarból, kérdés nélkül is megmondja:

- A háziur volt.

Tántorogva ment tovább Dózsa Kálmán. Maga sem tudta volna megmondani, hogy jutott haza. Egész uton mindenütt egy összezuzott holttest lebegett szemei előtt.

Végre mégis csak haza jutott. A kapuban mintegy föleszmélt kábultságából. Még ma ir édes anyjának s mihelyt lehet, elhagyják a fővárost. Most már bizonyára nem fog ellenkezni Piroska sem. Szegényül, mindenéből kifosztva, meghurczolt névvel, de legalább tiszta, mocsoktalan öntudattal térnek vissza oda, a honnan jöttek.

Egy perczig megáll a kapu félhomályában. Egy fiatal ur halad el mellette nevetgélve s fölfelé indul a lépcsőn. Dózsa Kálmán hallja, hogy az ő nevét emlegetik, meg a feleségéét.

- De hát miből élnek ezek az emberek? - kérdezi az egyik ficsur.

A másik nevetve felel:

- Egy szép asszony mindig megél.

- Igaz, hogy Szováthy...?

- Pszt! - szakítja félbe a másik, a ki látja, hogy valaki jön utánok.

De már abban a pillanatban megragadja az a valaki hátulról a kabátgallérjokat s egy rántással lefelé lóditja őket.

- Mit tudtok a feleségemről, nyomorult rágalmazók?

Azok elképednek. Mind a kettőnek legurul a fejről a kalap s az egyik el is bukik, míg a másik a lépcső karfájába fogódzkodva tartja fenn magát.

Lovagias elégtételt követelnek.

- Megkapják, - veti oda Dózsa Kálmán s rohan föl a lépcsőn.

Egyenesen be a szalonba, hol közmebotránkozás tárgya, hogy így ront be téli kabátban, sáros csizmával. Neje szörnyen szégyenli ezt a neveletlenséget s durczásan elfordul tőle.

A finom urak, a csinos asszonykák, kik ott a szalonban nevetgéltek, csevegtek, mind meg-hökkennek, mikor ezt a különben nagyon jámbor, csöndes embert így megvadulva látják. Nem is köszön, kezet sem fog senkivel s Szováthyra, a ki nyájasan mosolyogva nyujtja feléje kezét, csak egy dühös, szikrázó pillantást vet.

- De Kálmán, - szólítja meg az apósa, a ki nem szeretné, ha ez a bolond ember most össze-kocczanna a képviselő urral.

S kezénél fogva le akarja ültetni maga mellé, hogy majd lecsöndesíti. De Dózsa Kálmán kirántja kezét a szorgoskodó após kezéből.

- Veled akarok beszélni, - mondja a feleségének.

- Kérem, kérem, - szól Szováthy s föláll a szép asszony mellől, hogy helyet csináljon a férjének.

Az egész társaság látja, hogy itt valami házi jelenet készül s egymásután elbucsuznak. A szép háziasszony sirni szeretne mérgében. Borzasztó, hogy Kálmán így kompromittálja őt. Mit fognak mondani?

Szováthy is eltávozik, de oly tapintatosan, oly finom gavallér módon, hogy még ez a neki vadult ember sem köthet bele.

- Mit csináltál, szerencsétlen? - támadt vejére az após, mikor már magok maradtak. Botránnyt csináltál, szétrebbentted az előkelő társaságot, megbántottad a pártfogónkat, ezt a derék Szováthy, a ki bevihetne téged a képviselőházba, engem a királyi táblához...

Az elkeseredett embert, a ki már kezdett csendesedni, ezek a szavak újra felriasztják s mint arczába vágott ostorcsapás jutnak eszébe erre amazok a szavak, melyeket oda lent a lépcsőn hallott. Megragadja felesége karját, úgy, hogy az fájdalmában felsikolt:

- Neked is pártfogód?

- Tébolyodott vagy, - felel az asszony s ki akarja csavarni karját az erősen szorító marokból.

- Felelj, - liheg a férj.

De az após is közbe lép. Ugyan mit feleljen az ilyen bolond kérdésre? Hogy mer Kálmán az ő leányának a becsületében kételkedni?

Arra kitör Kálmánból lelkének egész fájdalma. Mindent elmond, a mi történt s kér, könyörög, hagyják itt ezt a fővárost, mely veszedelmük lett.

De a hiu, üresfejű fiatal asszonyka nem képes megérteni, hogy miért távozzanak. S atyja is abban a véleményben van, hogy éppen most kell helyt állni, nem szabad fölálldozni az elfoglalt pozíciót, nem szabad engedni, hogy a gyanu rajtok száradjon.

- Én nem megyek, - jelenti ki makacs elhatározással Piroska.

Dózsa Kálmán összetett kézzel kéri.

- Nem megyek, - felel az asszony.

XXI.

Csöndesen telnek a napok Homok-Berényben, nincsenek zsurok, nem alapítanak bankokat, csak esténként jönnek össze a kaszinóban preferánczozni a pap, meg a járásbíró, meg Kis Pista, az ügyvéd. Az aljárásbíróknak meg az adópénztárnoknak nem akad pártnerre, mert az a Dózsa Kálmán, akárhogy hivogatják, nem jön.

Szidják is eleget: mit busul az után a haszontalan felesége után? A miatt a törvényszéki tárgyalás miatt sincs mit szégyenkeznie. Berényben mindenki tudja, hogy becsületes ember s ott fent a tárgyaláson is kiderült. Csak a kárpótlásban marasztalták el, de az kitelik a Polgári Bank követeléseiből. Hát mit bujkál az emberek elől? Hiszen azoknak a pimaszoknak is meg kell vivni, a kik azt mondták, hogy bünvádi kereset alatt álló emberrel nem állanak ki párbajra.

- No én meg aztán nem álltam volna ki velök, - mondja a pap. - Majd adtam volna én nekik nyaklevest, nem lovagiaskodást.

S mutogatja a hatalmas tenyerét.

- Nem ért ahhoz, szent atyám, - világosítja föl a járásbíró meg az albiró.

Berényben ők a tekintélyek a lovagiasság terén. Ők mondanak döntő véleményt minden előforduló esetben, mely a kaszinóban szóba kerül, ámbár gyakorlatilag még eddig nem volt alkalmuk theoretikus ismereteiket érvényesíteni; mert Homok-Berényben a vitás kérdéseket az emberek nem karddal, sem pisztolylyal, hanem a tiszteletes ur által kijelölt módon szokták elintézni.

Mindamellettt valamennyien büszkék rá, hogy Dózsa Kálmán nem ijed meg a pisztoly csövétől; csak azt kárpálják benne, hogy olyan emberkerülő lett. No bizony, érdemes is az olyan asszonyért busulni, ki oly könnyen elhagyja az urát!

Kár volt azért még az özvegy nagy tiszteletű asszonynak is fölfáradni Budapestre s hivogatni, hogy:

- Édes leányom, gyere haza, ne hagyd el a hűséges szerető párodat.

Az asszonyka csak vállait vonogatja:

- Ő hagyott el, nem én őt. Hát jöjjön vissza, ha akar, nem bánom.

De hogy Piroska menjen vissza abba a rongyos sárfészekbe, abba a nádfödeles putriba, azt már nem teszi.

- Ne is kivánd, fiam, - többet nem mond a nagytiszteletű asszony, mikor haza jön.

Minek mondaná el a többit? Minek mondaná el, a mit látott, a mit hallott, a mit tapasztalt? Hogy a szalmaözvegy asszonyka milyen vigan él? Mikor az öreg asszony azt mondta neki:

- De hát miből fogsz élni, édes leányom, mert az urad nem küldhet neked pénzt?

A fiatal asszonyka csak vállait vonogatta.

És él tovább. Csinos lakása van, kocsikázik is, színházba is jár s szombat este vidám társaság gyűl össze nála mindig. Igaz, hogy csak urak, de az nem baj, ugy még jobban lehet mulatni.

Berényben azt hiszik, hogy Flóris bácsitól, az öreg kuriai bírótól csikarja ki a pénzt s szidják az öreget, miért hagyja, hogy zsebeljék; de Budapestten senkit sem szidnak, senkit sem gyanúsítanak, csak gratulálnak Szováthy Gyulának a bizalmas jó barátai.

